

Wojewódzka
Biblioteka Publiczna
im. E. Smółki w Opolu

INSTYTUCJA KULTURY
Samorządu
Województwa Opolskiego

Czas przełomu.

Śląsk
w pierwszych
dekadach
XX wieku

26.04.

-

19.05.
2021r.

Galeria WuBePe
ul. Piastowska 20

Patronat medialny:

Radio Opole

Mapa Górnego Śląska z uwzględnieniem stosunków językowych, granic powiatowych i kolei żelaznych. Nakładem Karola Miarki, 1904.

przetłomu

Czas

Opole, ok. 1908. Na początku XX wieku Opole miało 30 765 mieszkańców.

Dynamiczny rozwój przemysłu na Górnym Śląsku zmienił strukturę zawodową i doprowadził do procesów urbanizacyjnych, które przekształciły zwłaszcza północną część regionu z terenu wiejskiego w miejski. Coraz więcej mieszkańców wsi zaczęło pracować w przemyśle.

przełomu

Chorzów, ok. 1906 (Polona). W 1868 roku król pruski zgodził się na założenie Królewskiej Huty (obok dawnej wioski Chorzów). 40 lat później miasto liczyło 66 042 mieszkańców.

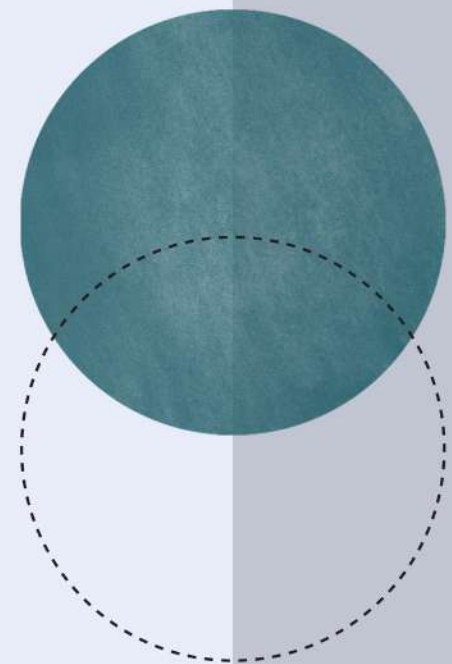
Gliwice, ok. 1898 (Polona). Na początku XX wieku miasto zamieszkiwało już 61 326 osób.

Głubczyce, ok. 1896. Na przełomie XIX i XX wieku liczyły 12 627 mieszkańców.

Katowice, ok. 1899 (ŚBC). Założone w 1865 roku miasto Katowice, w 1905 roku zamieszkiwało 35 772 osób, a w 1910 roku już ok. 43 000.

Wielka
Przełom
Czas
Przełom

Kluczbork, ok. 1915. Na początku XX wieku miasto zamieszkiwało 11 558 osób.

Koźle ok. 1900 (Polona). Na początku XX wieku w Koźlu mieszkało nieco ponad 7 000 osób.

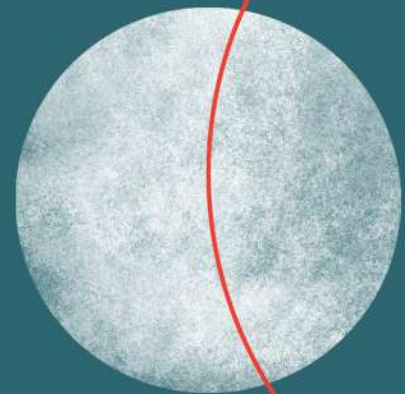
Lubliniec ok. 1899 (Polona). Na początku XX wieku w mieście żyło 4 185 osób.

Olesno, ok. 1923. Na początku XX wieku miało ok. 5 000 mieszkańców.

Pszczyna, ok. 1913 (Polona). W 1908 roku w mieście żyło 5315 mieszkańców.

Racibórz, ok. 1899 (Polona). Na początku XX wieku Racibórz zamieszkiwało 32 690 osób.

Rybnik, ok. 1906 (Polona). Na początku XX wieku w mieście żyło 11 656 osób.

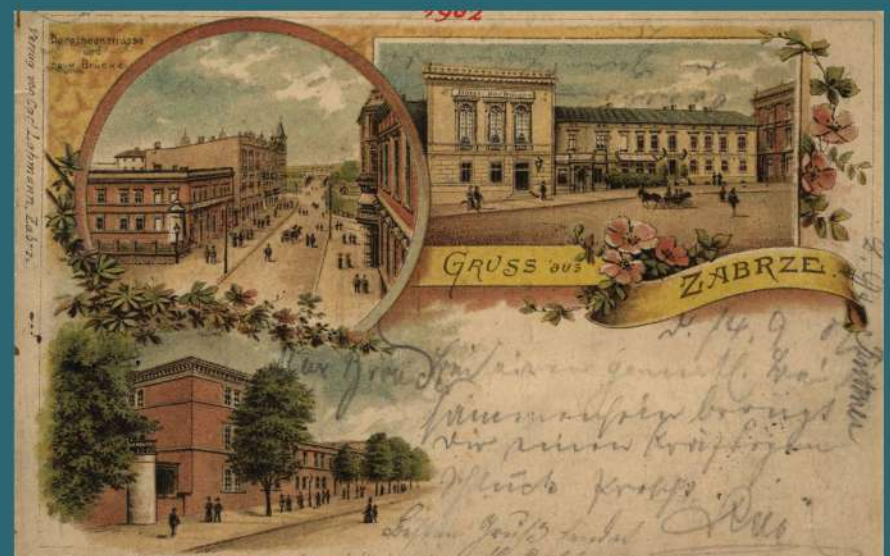
Tarnowskie Góry, ok. 1898 (ŚBC). Na początku XX wieku miasto liczyło 12 721 mieszkańców.

Strzelce Opolskie, ok. 1921. Na początku XX wieku w mieście żyły 5 793 osoby.

Prudnik, ok. 1915. Na początku XX wieku miasto liczyło 20 139 mieszkańców.

Zabrze, ok. 1902 (ŚBC). Po połączeniu gmin Stare Zabrze, Małe Zabrze i Dorota w jedną gminę Zabrze, zamięszkiwało ją 54 228 osób („największa wieś ówczesnej Europy”).

Hafen

Oppeln

Springbrunnen i. Schlossgarten

czas przełomu

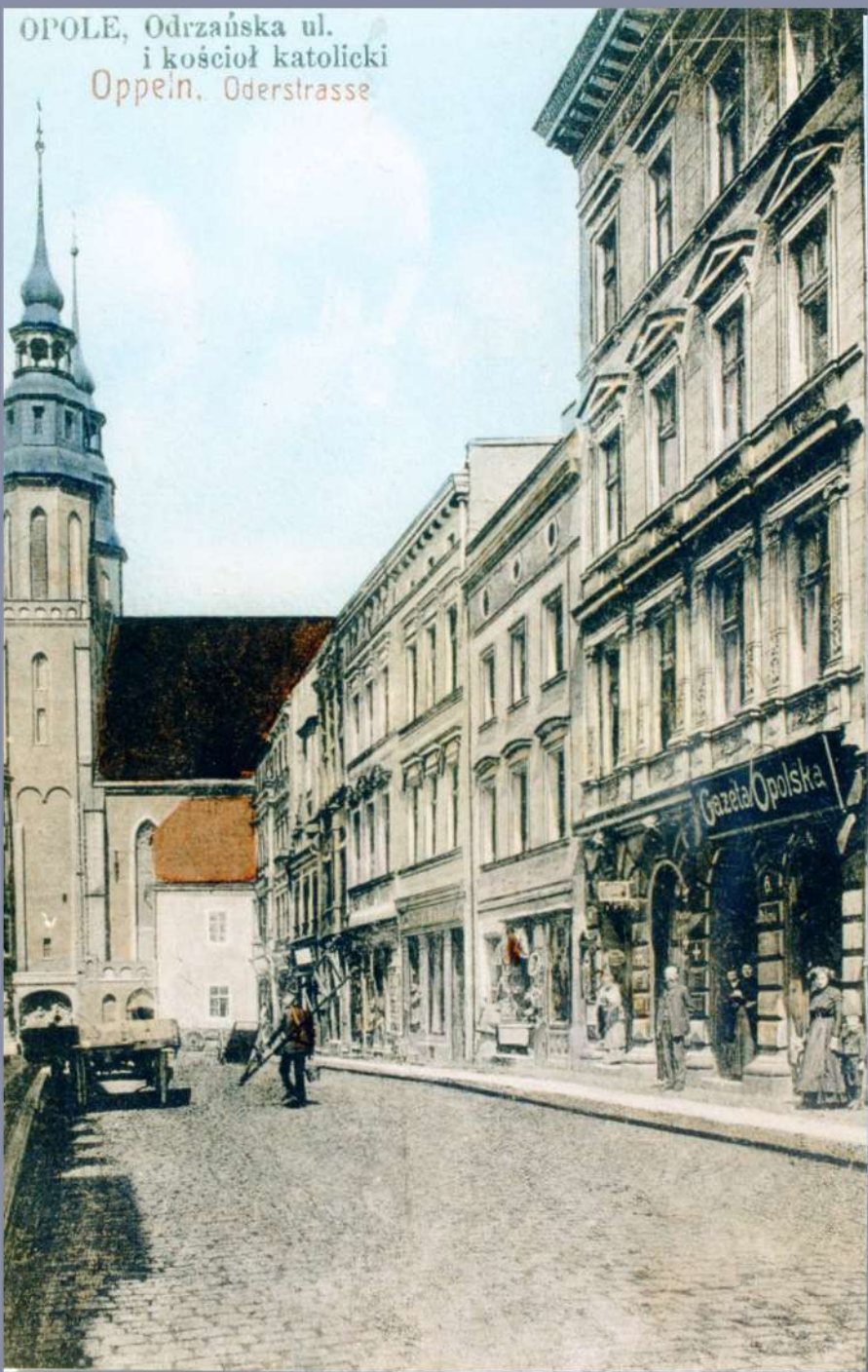

Mysłowice, ok. 1902 r. (ŚBC).
 Miejsce połączenia się Czarnej i Białej
 Przemszy - w latach 1846–1915 zbiegały się tu granice
 trzech europejskich mocarstw: Prus, Rosji
 oraz Austro-Węgier. Przybywały tu rzesze turystów,
 nieraz kilka tysięcy osób tygodniowo.

Powiat	j. niemiecki	j. polski	dwujęzyczni	Inni
Bytom	30,3	62,8	6,0	0,9
Bytom - miasto	60,6	33,1	5,1	1,2
Gilwice - miasto	74,0	14,7	11,1	0,2
Glębczyce	84,5	6,3	1,4	7,8
Grodków	97,5	2,0	0,3	0,2
Katowice	30,3	64,8	3,5	1,4
Katowice - miasto	85,4	13,3	0,9	0,4
Kluczbork	46,9	47,2	5,7	0,2
Koźle	21,7	75,0	3,1	0,2
Królewska Huta	54,1	34,0	11,5	0,4
Lubliniec	14,6	79,3	5,7	0,4
Niemodlin	88,7	10,2	0,9	0,2
Nysa	98,5	1,1	0,2	0,2
Nysa - miasto	95,4	3,7	0,7	0,2
Olesno	16,4	80,7	2,9	0,0
Opole	20,1	75,8	2,4	1,7
Opole - miasto	80,0	15,8	4,1	0,1
Prudnik	52,8	44,9	2,2	0,1
Pszczyna	13,4	86,0	0,4	0,2
Racibórz	11,2	47,7	1,0	40,1
Racibórz-miasto	59,6	30,0	9,5	0,9
Rybnik	18,9	77,8	2,8	0,5
Strzelce Opolskie	17,2	79,2	2,4	1,2
Tarnowskie Góry	27,0	66,8	6,1	0,1
Toszek - Gliwice	20,4	76,4	3,1	0,1
Zabrze	40,0	51,0	8,8	0,2
rejencja opolska	40,0	53,0	4,0	3,0

Z : Historia Górnego Śląska. Polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu.

Podczas gdy język niemiecki był językiem elit miejskich – kupiectwa, inteligencji, urzędników, wojskowych – język polski był używany przede wszystkim w gminach leżących na wschód od Odry, a później również w dzielnicach robotniczych miast przemysłowych. Awans społeczny związany był z opanowaniem języka niemieckiego.

Polskojęzyczna pocztówka z Opola.
 Dzisiejsza ul. Koraszewskiego – po prawej redakcja „Gazety Opolskiej”, ok. 1920.

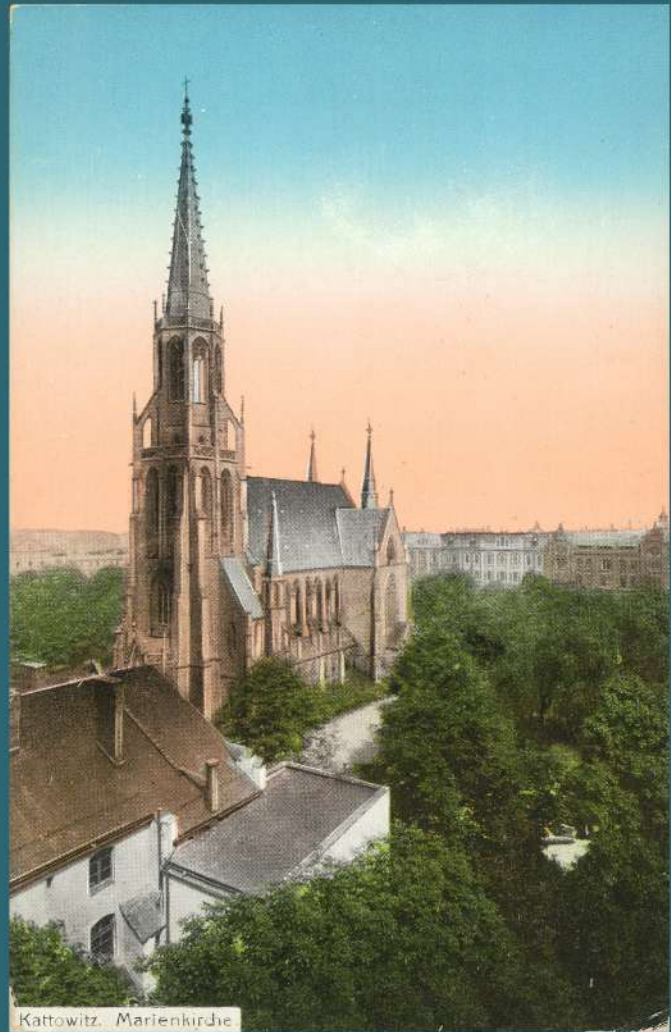

Rok	Liczba mieszkańców	Język polski (%)	Język niemiecki (%)	Dwujęzyczni (%)	Ewangelicy (%)	Katolicy (%)
1900	1868146	56,1	36,6	3,8	8,9	90,0
1905	2035601	56,9	37,2	2,7	8,7	90,2
1910	2207981	53,0	40,0	4,0	8,5	90,6

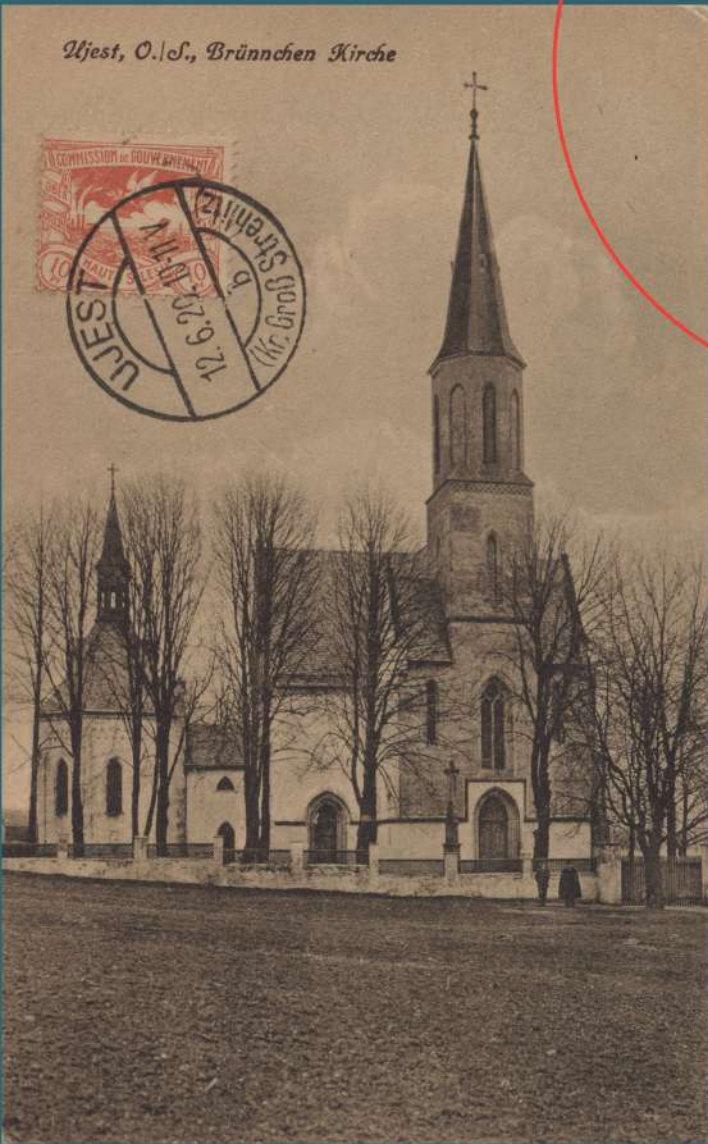
Z : „Studia i Materiały z Dziejów Śląska”, t. 7 (1966).

Katedra w Opolu, ok. 1906.

Kościół Niepokalanego Poczęcia NMP w Katowicach, ok. 1906 (Polona).

Kościół Nawiedzenia NMP w Ujeździe, ok. 1920.

Bazylika św. Antoniego w Rybniku, ok. 1919 (Polona).

Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa w Mysłowicach, ok. 1919 (ŚBC).

Kościół św. Mikołaja w Krapkowicach, ok. 1919 (ŚBC)

Kościół św. Apostołów Piotra i Pawła w Chróscinie, ok. 1928.

Jemielnica, ok. 1928.

Rozwój przemysłu na Górnym Śląsku spowodował od początku XIX w. wielki napływ ludności, również wyznania ewangelickiego. W 1800 r. ewangelicy stanowili 4%, a pod koniec XIX w. 10% mieszkańców Górnego Śląska (wyznawcy Kościoła Ewangelickiego przeważali tylko w pow. kluczborskim).

Kościół ewangelicki w Glucholazach konsekrowany w 1886 r. pod wezwaniem Bożego Pokoju, na pamiątkę zwycięskiej wojny z Austrią. Organy ufundował książę Friedrich von Mecklemburg, który przyjeżdżał tu na nabożeństwa z uzdrowiska w Gräfenbergu.

Kościół Świętej Trójcy w Opolu.

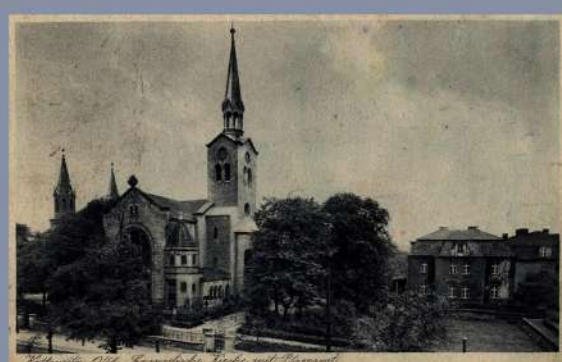
Kościół Świętej Trójcy w Opolu, od 1820 r. własność parafii ewangelickiej. Po 1945 r. ponownie świątynia katolicka.

Kościół w Gliwicach wybudowany w latach 1856-1859 przez miejscową parafię ewangelicką według projektu berlińskiego architekta Augusta Stülera, ucznia Karla Friedricha Schinkla. Obecnie kościół katolicki św. Barbary (śc).

Kościół franciszkański w Bytomiu, w 1833 r. sprzedany parafii ewangelickiej. Dziś kościół św. Wojciecha (śc).

Ewangelicki Kościół Zmartwychwstania Pańskiego w Katowicach, ok. 1939. Wartościowe witraże w prezbiterium, przedstawiające sceny biblijne, ufundowała w latach 1899-1902 rodzina Tiele-Wincklerów (śc).

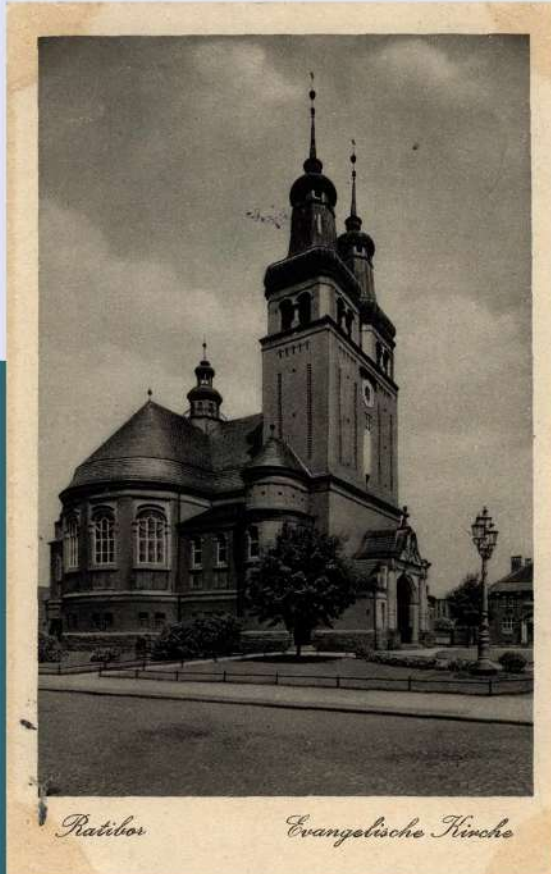

Kościół Księżnej Zofii w Pokoju, ok. 1910.

Kościół ewangelicki w Prószkowie, ok. 1926.

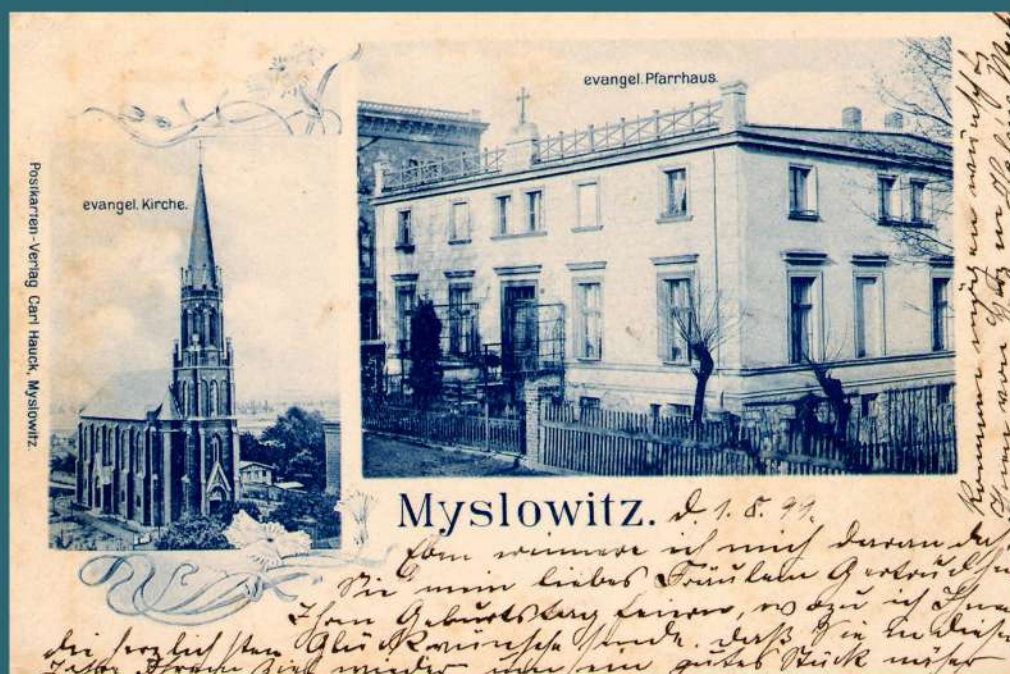
Nieistniejący dziś kościół ewangelicki w Raciborzu, ok. 1913 (ŚBC).

Kościół ewangelicki w Wierzbicy Dolnej (dziś kościół Podwyższenia Krzyża Świętego), ok. 1930.

Kościół ewangelicki w Pszczynie, spłonął 24 stycznia 1905 roku (ŚBC).

Kościół Apostołów Piotra i Pawła w Mysłowicach, ok. 1899 (ŚBC).

Kościół ewangelicki w Grotowicach, zbudowany w 1909 roku staraniem pastora Felixa von Dobschütza, proboszcza parafii ewangelickiej w Opolu (dziś Kościół Matki Bożej Królowej Polski).

Kościół ewangelicki w Grodzie w gm. Ozimek (dziś kościół Matki Boskiej Częstochowskiej i św. Wojciecha), ok. 1936.

Wierzbica

Do lat 80. XX wieku liczba Żydów na Śląsku rosła – w początku lat 80. było ich na całym Śląsku 53 000, natomiast w 1910 roku już tylko 45 000. Przenosili się oni do wielkich miast Niemiec środkowych i zachodnich lub emigrowali za ocean.

Społeczność żydowska na Śląsku nigdy nie przekroczyła 1,5% ogółu ludności i koncentrowała się tradycyjnie w miastach. W XIX i XX wieku ze społeczności żydowskiej pochodzili czołowe osobistości życia gospodarczego, politycznego i kulturalnego Śląska. Od połowy XIX wieku przedstawiciele tej grupy brali aktywny udział w procesie industrializacji Górnego Śląska.

Synagoga w Cieszynie, wybudowana w stylu klasycystycznym w 1838 r., Rozbudowana w stylu neoromańsko-mauretańskim w 1878 roku.

Nowy budynek synagogi w Katowicach, wybudowany w stylu łączącym elementy neogotyku, neorenesansu i stylu mauretańskiego, uroczyste otwarto 12 września 1900 roku. Główna sala modlitwenna mieściła miejsce dla 670 mężczyzn i 514 kobiet.

Synagoga w Kluczborku, wzniesiona w stylu romańsko-mauretańskim, poświęcono 15 września 1886 r., znajdowała się przy dzisiejszej ul. Skłodowskiej-Curie. Z : *Górny Śląsk wczoraj*.

Synagoga w stylu mauretański wzniesiona w 1869 r. w Bytomiu.
Z : *Stary Bytom w dawnej fotografii*.

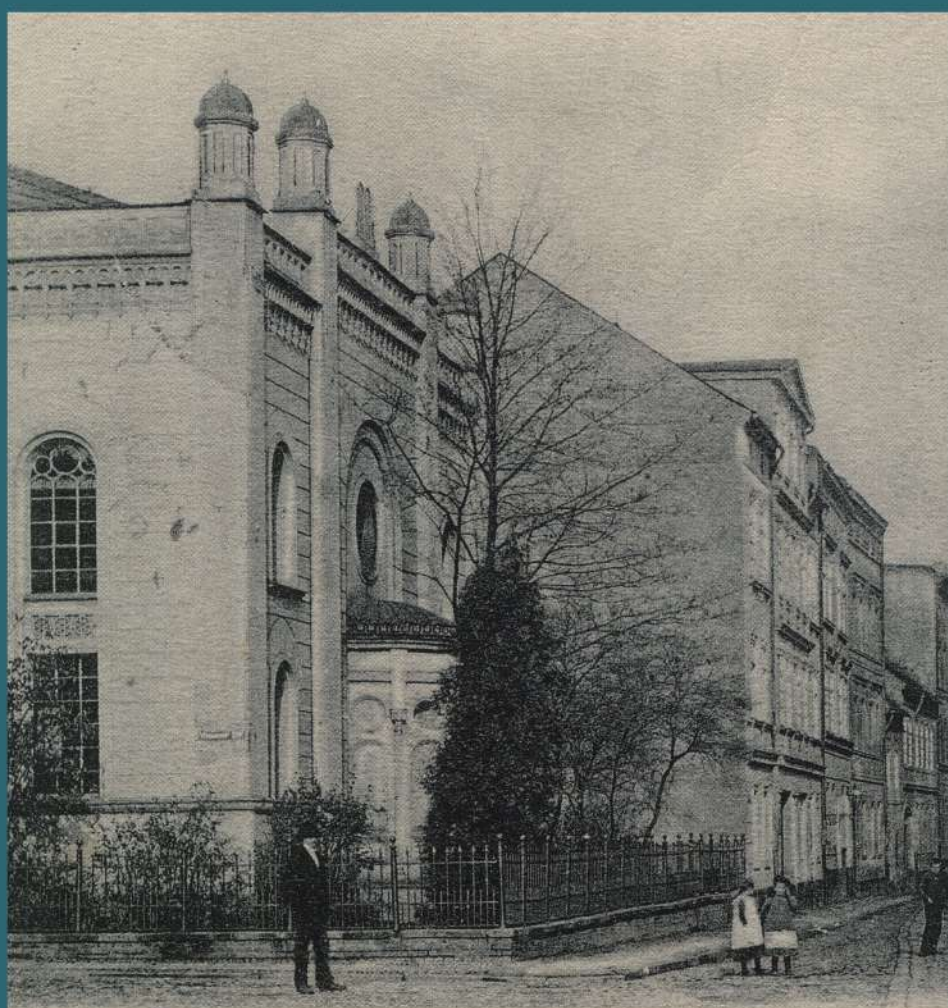
Synagoga i Szkoła Żydowska w Zabrzu z ok. 1905 roku. Z : *Zabrze w fotografii 1866-1941*.

Synagoga w Chorzowie, wybudowana w stylu neoromańskim z elementami mauretańskimi w 1875 roku (SBC).

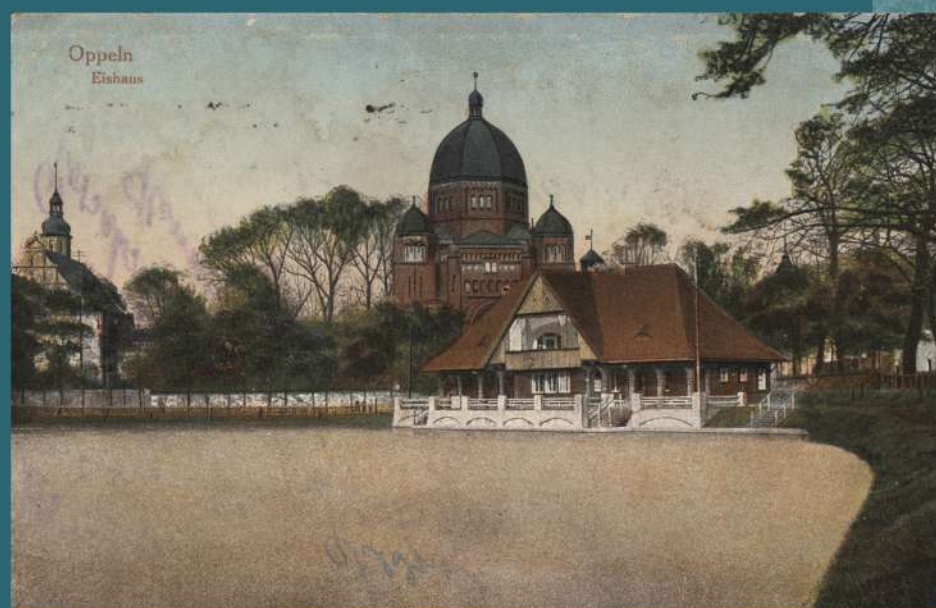
Synagoga w Głubczycach, wybudowana w stylu mauretańskim. Jeszcze w 1861 roku w Głubczycach żyło 300 Żydów, stanowiąc 3,5 proc. ludności miasta. Od 1890 roku ich liczba zaczęła maleć i w 1910 roku stanowili już tylko 1,3 proc. mieszkańców (SBC).

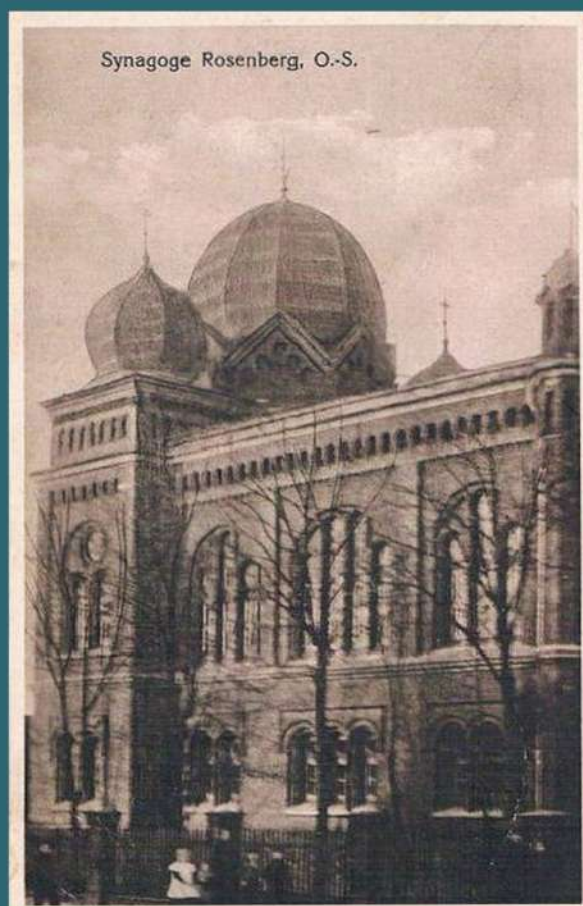
Synagoga w Prudniku wybudowana w 1877 roku, w stylu mauretańskim, sfinansowana przez znanego prudnickiego przemysłowca Samuela Fränkla. Z: *Prudnik dawniej i dziś*.

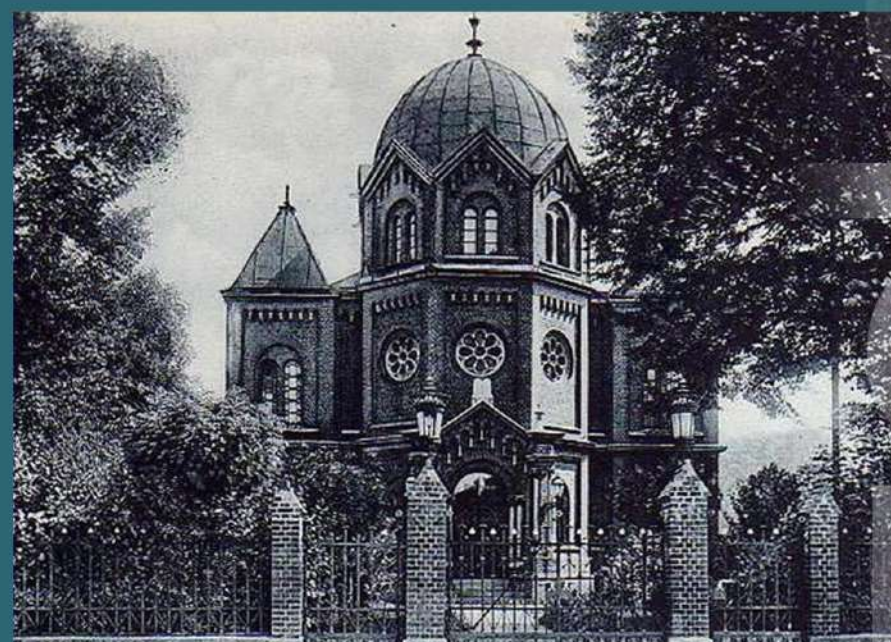
Synagoga w Mysłowicach wybudowana w latach 1895–1899 w stylu mauretańskim (SBC).

Nowa Synagoga w Opolu uroczystie otwarta 22 czerwca 1897 roku.

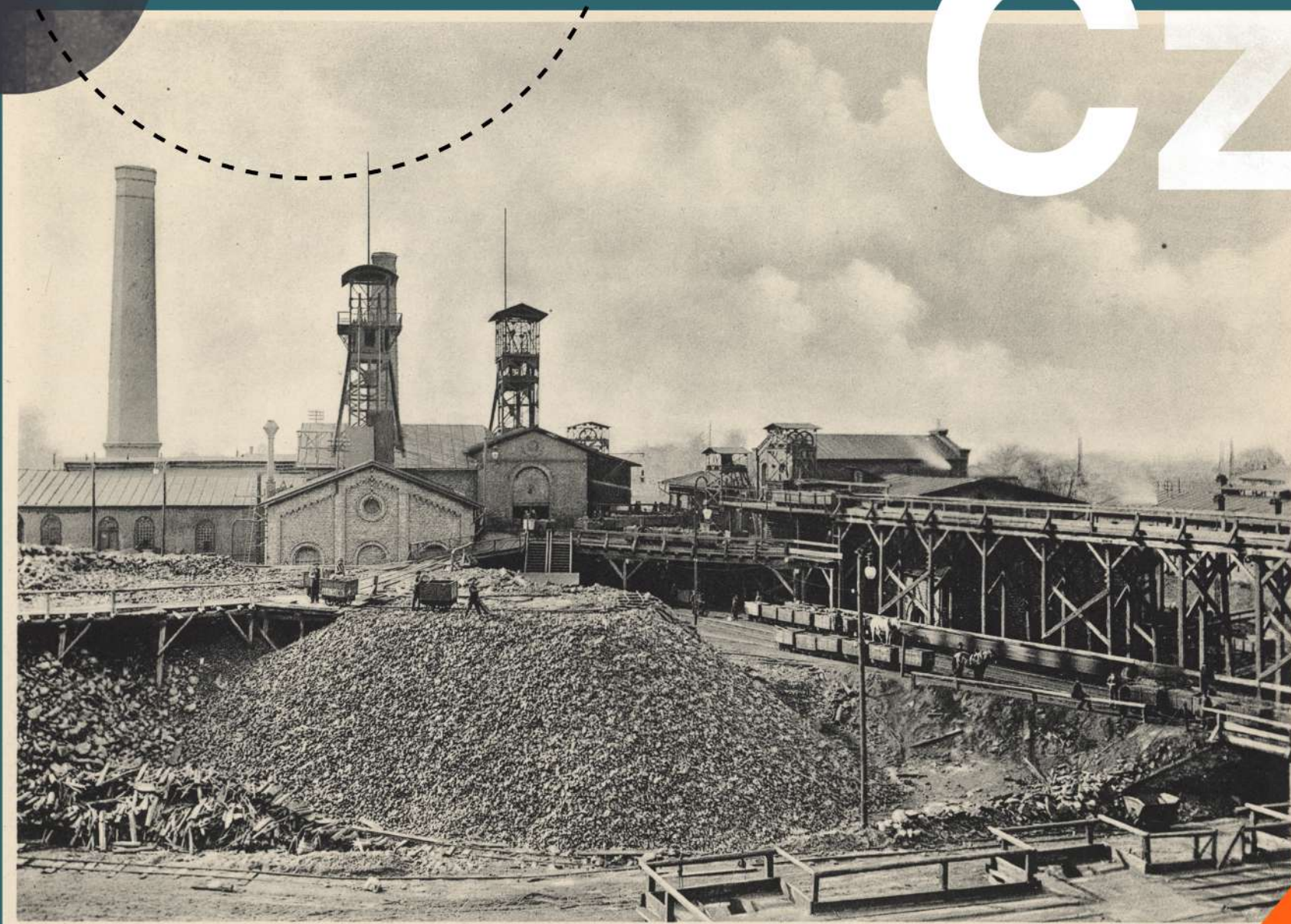

Synagoga w Oleśnie zbudowana prawdopodobnie w latach 1887-1889.

Synagoga w Koźlu w stylu neoromańskim, uroczystie poświęcona w październiku 1886 roku

Czas

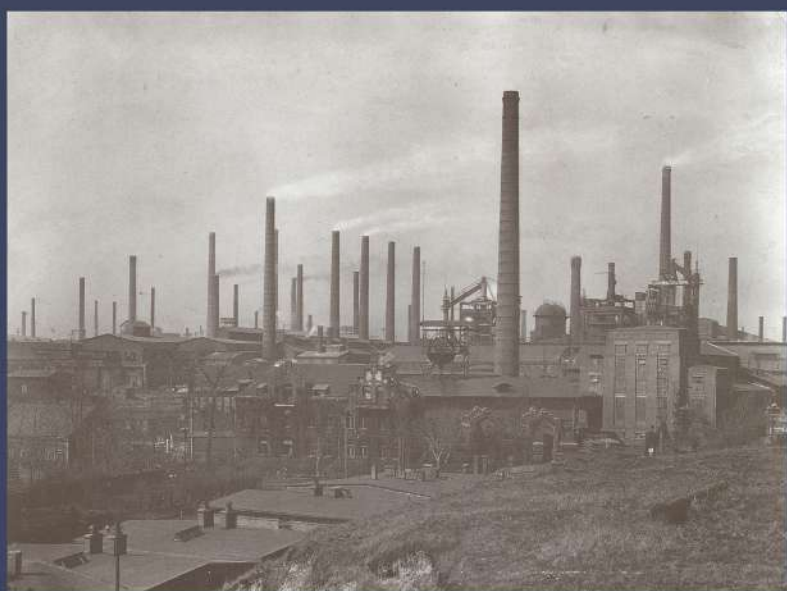
Kopalnia należąca do Spółki Górniczej Spadkobierców Georga von Giesche. Spółka rozwinęła się na przełomie XIX i XX wieku w jeden z najpotężniejszych koncernów górniczo-hutniczych na Górnym Śląsku. Z : *Geschichte der Bergwerksgesellschaft Georg v. Giesche's Erben*.

W drugiej połowie XIX wieku nastąpił znaczący rozwój przemysłu na Górnym Śląsku. Sprzyjały temu liberalna polityka ekonomiczna oraz postępujące zjednoczenie Niemiec. Obok hutnictwa cynku, stale wzrastającego zapotrzebowania na węgiel kamienny, rozwinęły się nowe dziedziny przemysłu: elektromaszynowy, chemiczny, motoryzacyjny. Rozpoczął się „złoty okres” w historii regionu. Na początku XX wieku Rzesza Niemiecka stała się europejskim mocarstwem gospodarczym, dostarczając aż 15,5% światowej produkcji przemysłowej.

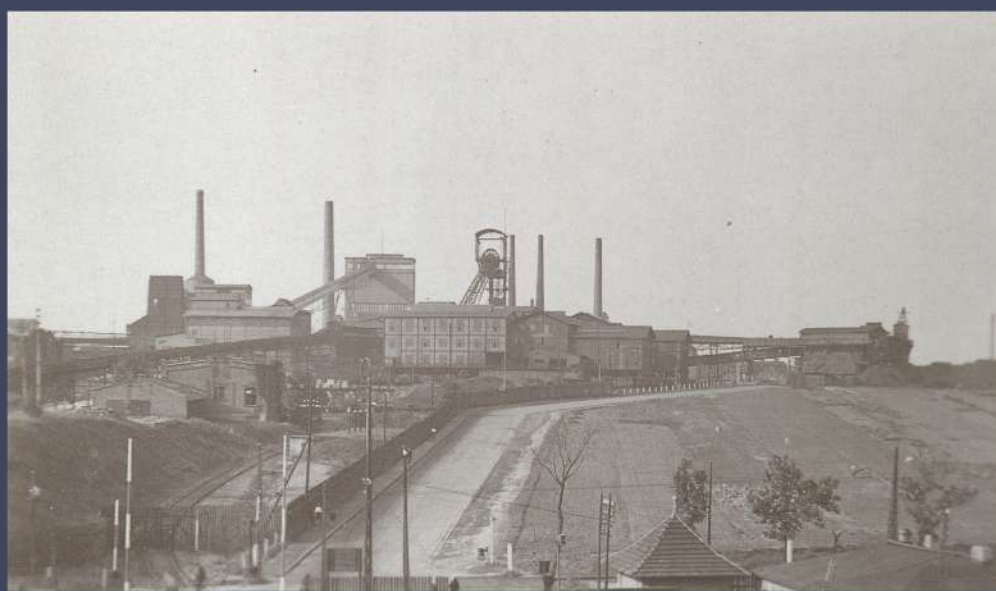
Wzrost produkcji niektórych gałęzi przemysłu jest ogromny. Produkcja węgla na Śląsku wzrosła od połowy XIX w. do 1913 r. z 1,7 mln do 49,3 mln ton, żelaza z 61,9 tys. ton (w 1852 r.) do 1 048 tys. ton. Odbiorcą węgla było głównie miejscowe hutnictwo oraz koleje; materiały eksportowano także w sporej ilości do królestwa Polskiego i Rosji, Austro-Węgier, a nawet Rumunii i Serbii.

Na początku XX wieku z powodu wyczerpywania się miejscowych rud żelaza, śląskie złoża zaspokajały coraz mniejszy procent zapotrzebowania - w 1885 r. 89%, a w 1913 r. już tylko 9,5%. Nadal rosło wydobycie rud cynku i ołowiu.

W przemyśle materiałów budowlanych obok coraz liczniejszych cegielni pojawiły się (głównie na Opolszczyźnie) cementownie. Nadal pokaźną rolę odgrywał przemysł szklany, ceramiczny oraz drzewny. Pojawił się, początkowo skromny, przemysł chemiczny. Rozwój przemysłu wzbogacił wiele górnośląskich rodzin ziemiańskich zakorzenionych na Górnym Śląsku. Od XIX wieku powstają tu wielkie koncerny przemysłowe, na czele których często stoją przedstawiciele miejscowych magnatów.

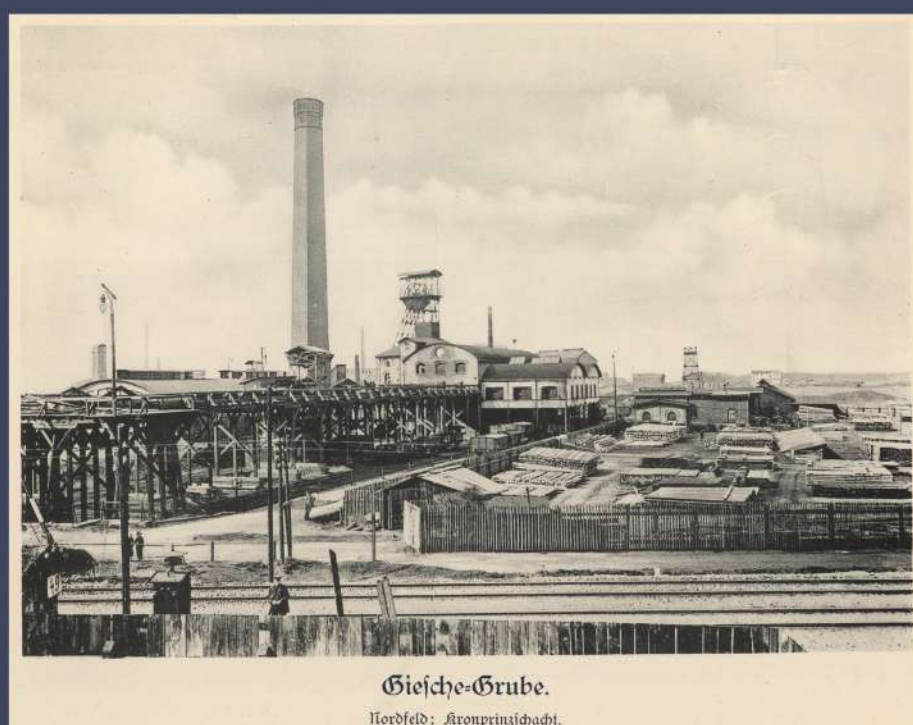
Panorama Zakładów Borsiga
w Biskupicach. Z : *Zabrze w fotografii 1866-1941.*

Kopalnia „Jadwiga” w Biskupicach.
Z : *Zabrze w fotografii 1866-1941.*

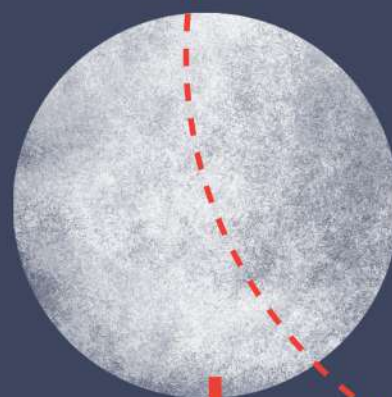
Kopalnia należąca do Spółki Górniczej Spadkobierców
Georga von Giesche. Z : *Geschichte der
Bergwerksgesellschaft Georg v. Giesche's Erben (1904).*

Kopalnia należąca do Spółki Górniczej
Spadkobierców Georga von Giesche.
Z : *Geschichte der Bergwerksgesellschaft Georg v. Giesche's
Erben (1904).*

Kopalnia „Ludwik” w Biskupicach.
Z : *Zabrze w fotografii 1866-1941.*

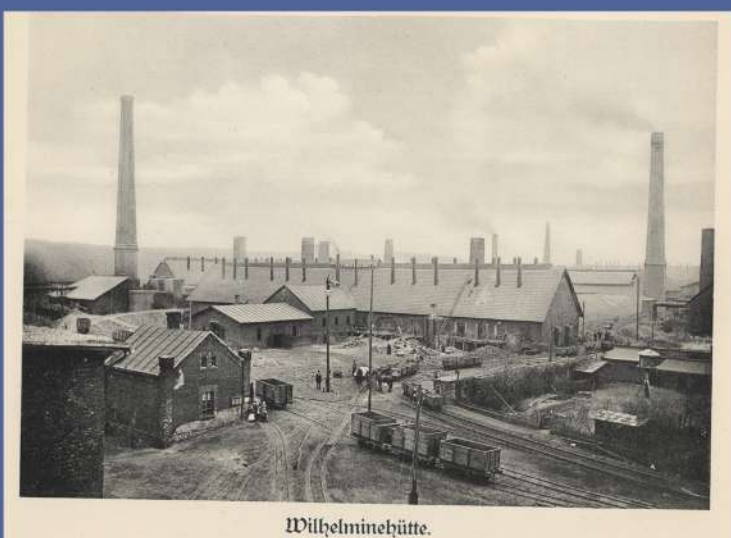
Bytom. Kopalnia „Heinitz”, późniejsza kopalnia „Rozbark”, ok. 1916 (ŚBC).

Kopalnia „Hrabina Laura” w Chorzowie, ok. 1914 (ŚBC).

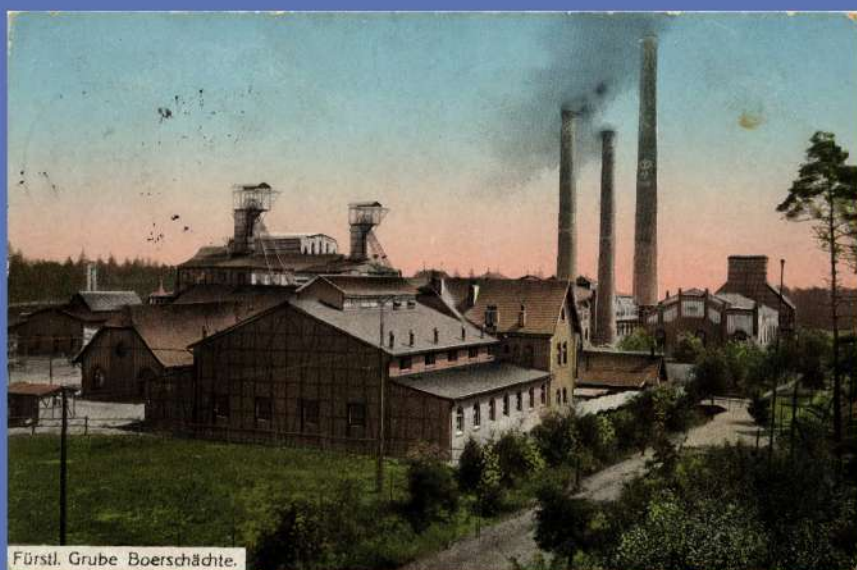
Huta Donnersmarcka w Zabrzu, ok. 1920.
Z : *Das Antlitz der Grenzlande.*

Huta cynku „Wilhelmina” w Katowicach, należąca do Spółki Górniczej Spadkobierców Georga von Giesche.
Z : *Geschichte der Bergwerksgesellschaft Georg v. Giesche's Erben.*

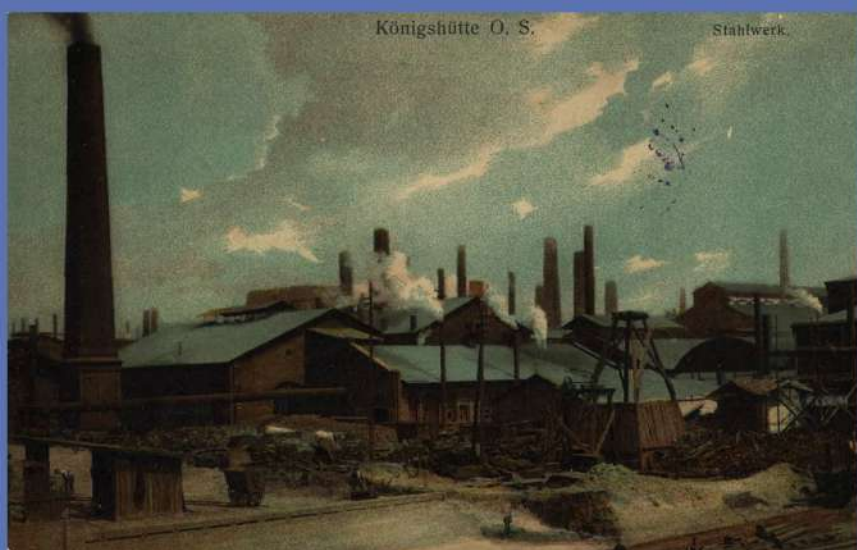
Widok na kopalnię „Guido” oraz na podziemny chodnik eksploatacyjny w Zabrzu, ok. 1914 (ŚBC).

Kopalnia „Böerschächte” Boże Dary
w Katowicach, ok. 1915 (ŚBC).

Widok na kopalnię w Mysłowicach, lata 20. XX wieku.
Z : *Oberschlesiens heutige Gestalt.*

Widok na stalownię w dawnej hucie
"Królewska" w Chorzowie ok.1905 (ŚBC).

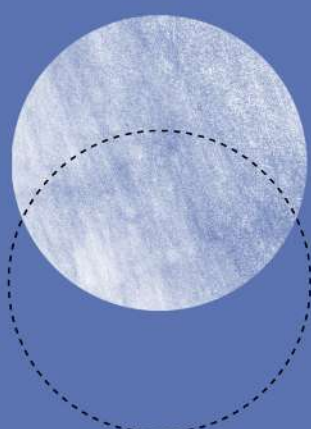
Zakłady Schaffgotscha w Bytomiu, lata 20. XX wieku.
Z : *Monographien deutscher Städte. Gleiwitz.*

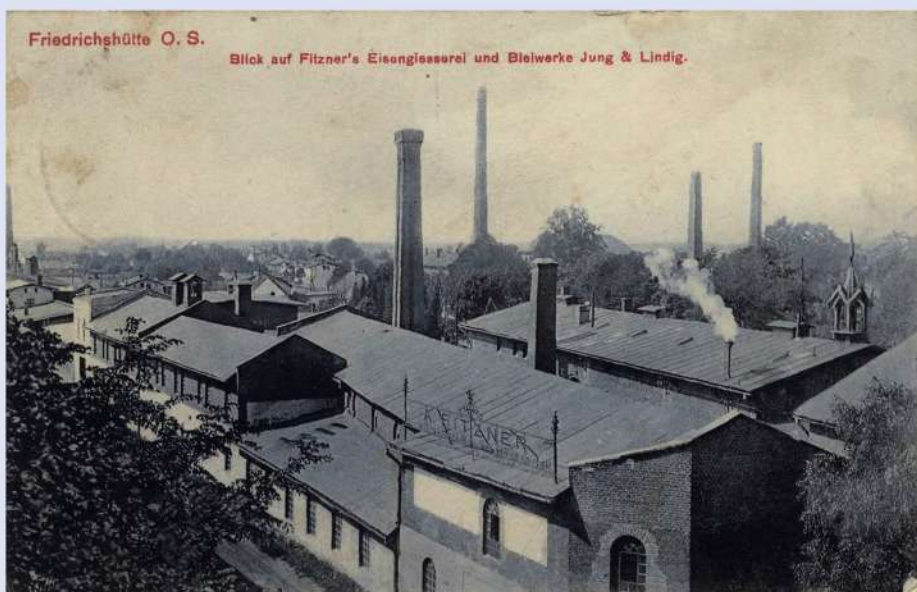

Widok na zakłady stali w Gliwicach, ok. 1925.
Z : *Monographien Deutscher Städte. Gleiwitz.*

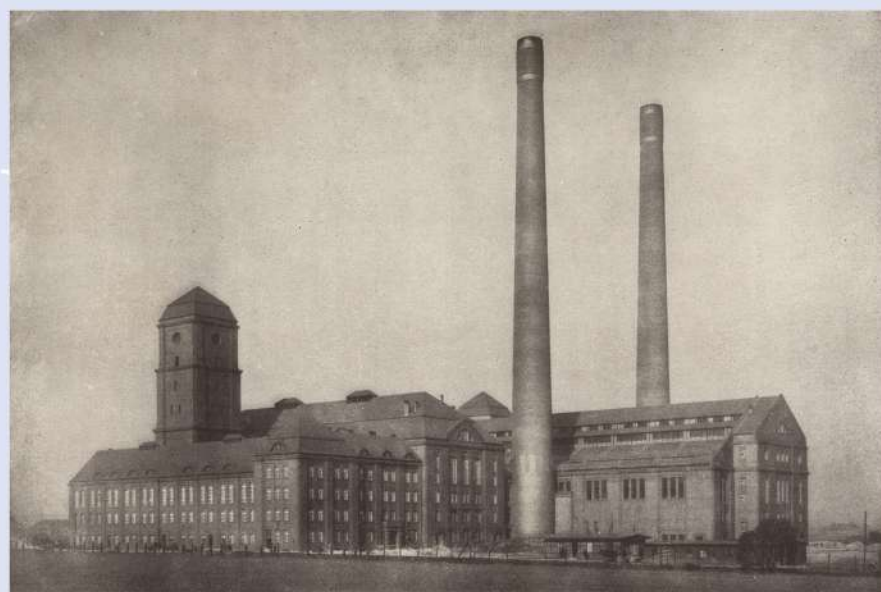

Bytom i „Julienhütte”, lata 30. XX wieku.
Z : *Schlesien. Grundriss einer Landeskunde.*

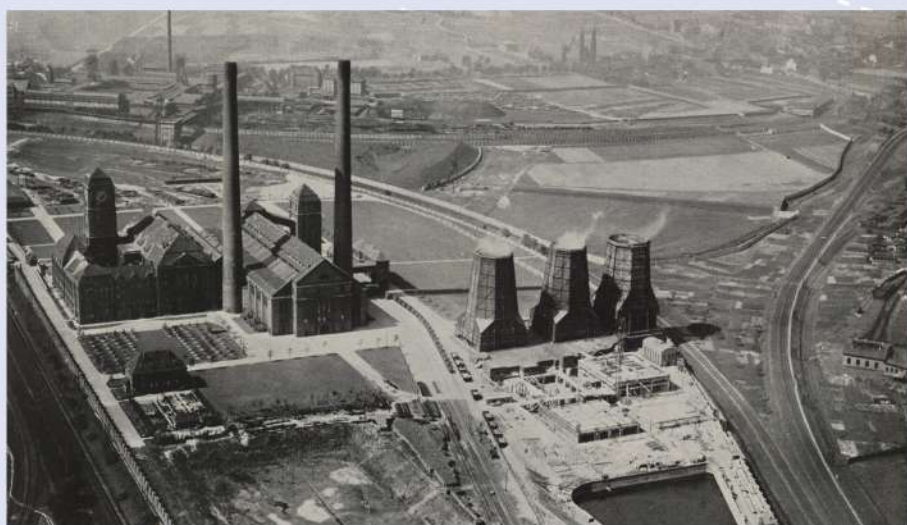

Widok na odlewnię stali A. Fitznera oraz fabrykę wyrobów ołowianych Jung u. Lindig Tarnowskich Górach, ok. 1909 (ŚBC).

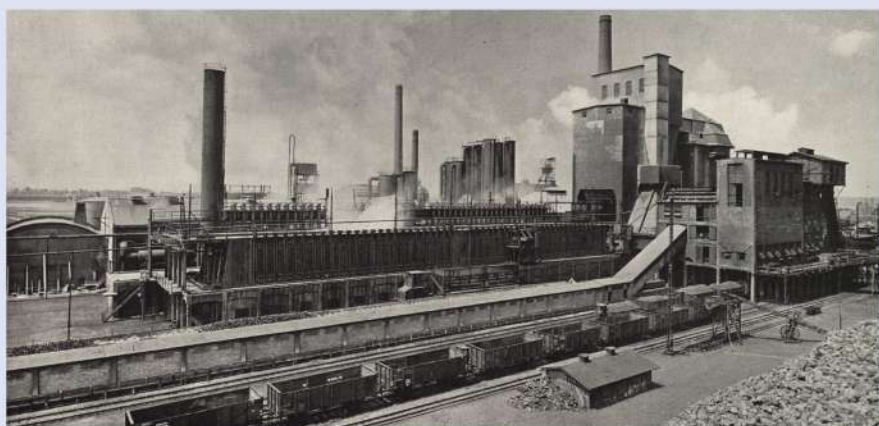
Zakłady Schaffgotscha w Bytomiu, ok. 1925.
Z : *Monographien deutscher Städte. Beuthen.*

Elektrownia Bytom, ok. 1920.
Z : *Das Antlitz der Grenzlande.*

Zakłady Schaffgotscha w Bytomiu, ok. 1925.
Z : *Monographien deutscher Städte. Beuthen.*

Zakłady koksownicze w Gliwicach, ok. 1920.
Z : *Das Antlitz der Grenzlande.*

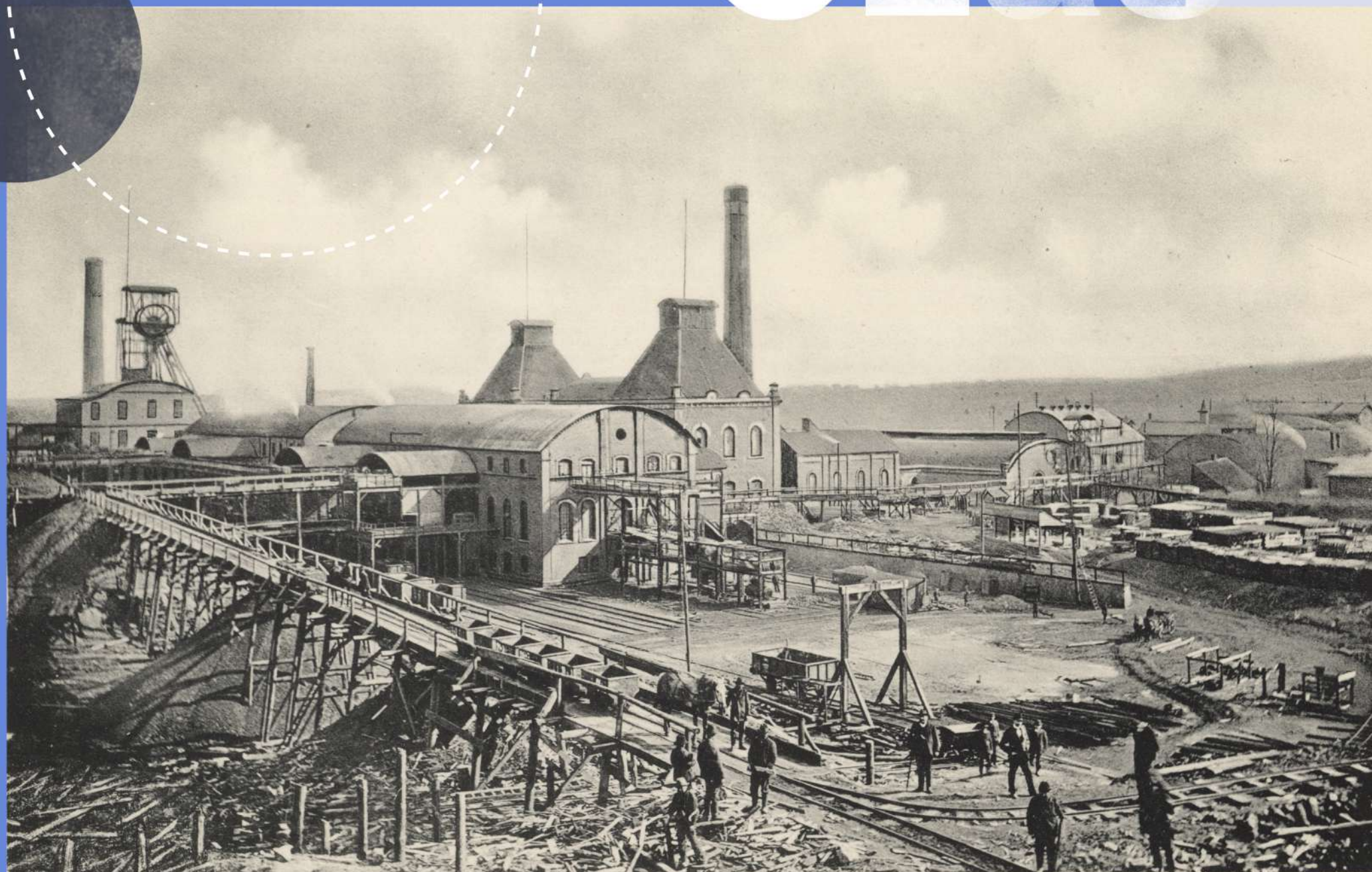

„Gliwice przemysłowe centrum Górnego Śląska”.
Z : *Schlesien. Kultur und Arbeit einer deutschen Grenzmark.*

Huta „Norma” w Katowicach, należąca do Spółki Górniczej Spadkobierców Georga von Giesche.
Z : *Geschichte der Bergwerksgesellschaft Georg v. Giesche's Erben.*

Czas

Srankenbergschacht.

Walterschacht.

Reckeschacht.

Kleophas-Grube.

Kopalnia „Kleofas” w Katowicach, należąca do Spółki Górniczej Spadkobierców Georga von Giesche. Z : *Geschichte der Bergwerksgesellschaft Georg v. Giesche's Erben*.

Na początku XX wieku z powodu wyczerpywania się miejscowych rud żelaza, śląskie złoża zaspokajały coraz mniejszy procent zapotrzebowania - w 1885 r. 89%, a w 1913 r. już tylko 9,5%. Nadal rosło wydobywanie rud cynku i ołowiu.

W przemyśle materiałów budowlanych obok coraz liczniejszych cegielni pojawiły się (od 1856 r. i głównie na Opolszczyźnie) cementownie. Nadal pokaźną rolę odgrywał przemysł szklany, ceramiczny oraz drzewny. Pojawił się, początkowo skromny, przemysł chemiczny. Rozwój przemysłu wzbogacił wiele górnośląskich rodzin ziemiańskich zakorzenionych na Górnym Śląsku. Od XIX wieku powstają tu wielkie koncerny przemysłowe, na czele których często stoją przedstawiciele miejscowych magnatów.

„Złote lata” ery przemysłowej na Górnym Śląsku, nieoczekiwanie załamały się po wybuchu I Wojny Światowej latem 1914 roku. Początkowo sytuacja sprzyjała gospodarce Górnego Śląska jako wielkiego kompleksu przemysłu ciężkiego, jednak z czasem, w wyniku blokady aliantów oraz intensywnego poboru do armii młodych mężczyzn, produkcja przemysłowa zaczęła spadać. Pod koniec wojny niedobór środków płatniczych wymusił emisję tzw. pieniędzy zastępczych (Notgeld) przez władze samorządowe.

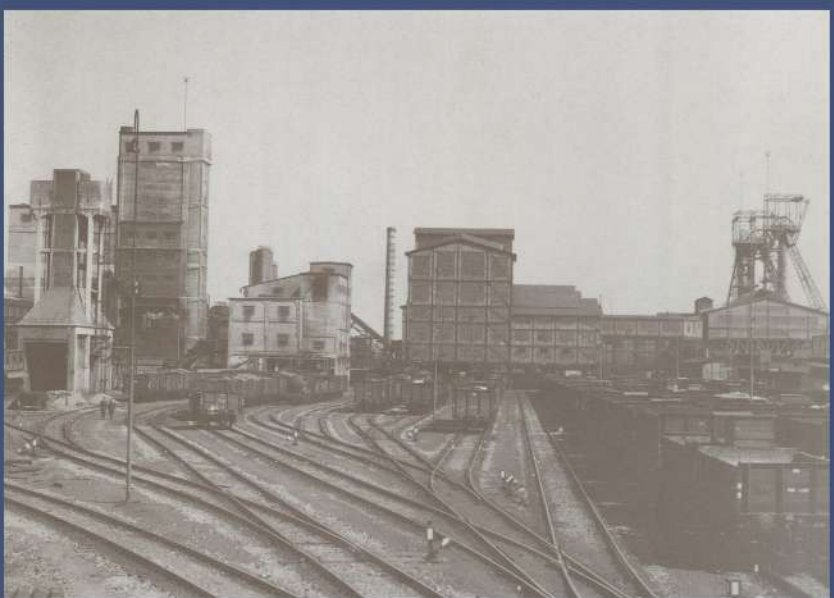
przełom

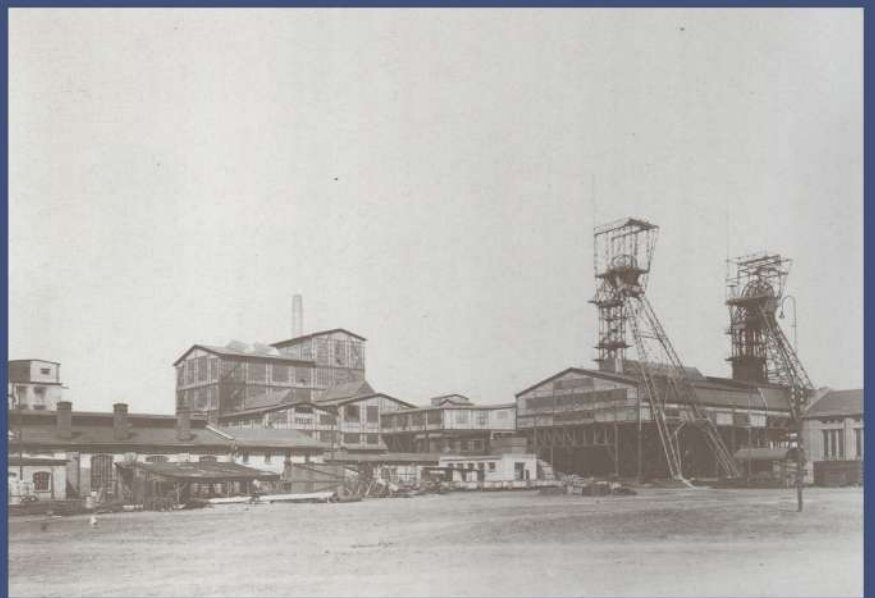
Kopalnia „Guido” w Zabrzu.
Z : Zabrze w fotografii 1866-1941.

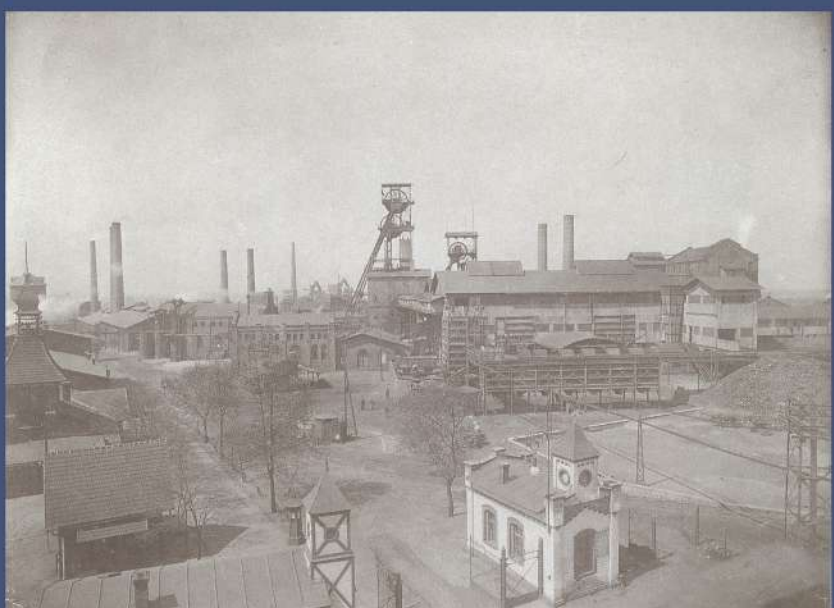
Cechownia kopalni Makoszowy.
Z : Zabrze w fotografii 1866-1941.

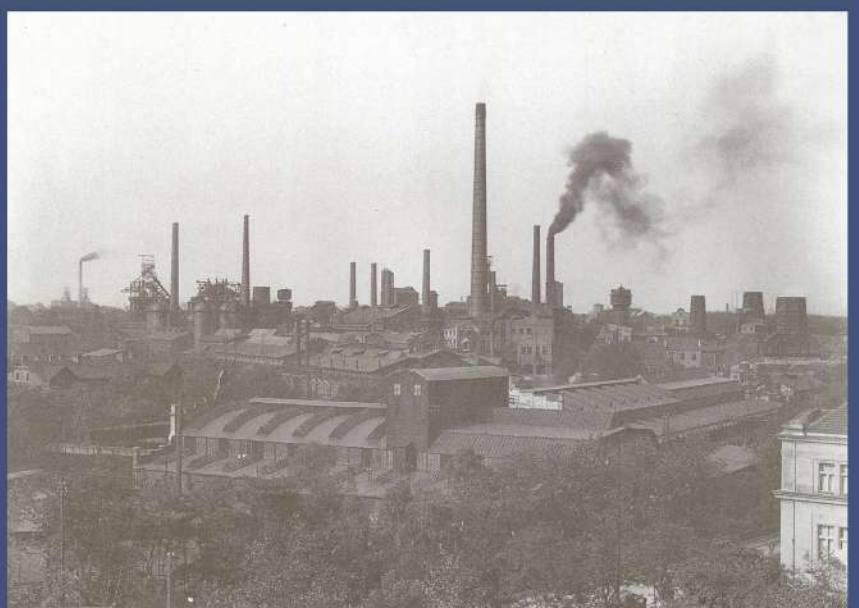
Kopalnia Makoszowy.
Z : Zabrze w fotografii 1866-1941.

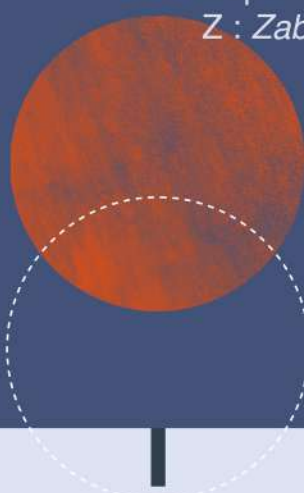
Kopalnia Makoszowy.
Z : Zabrze w fotografii 1866-1941.

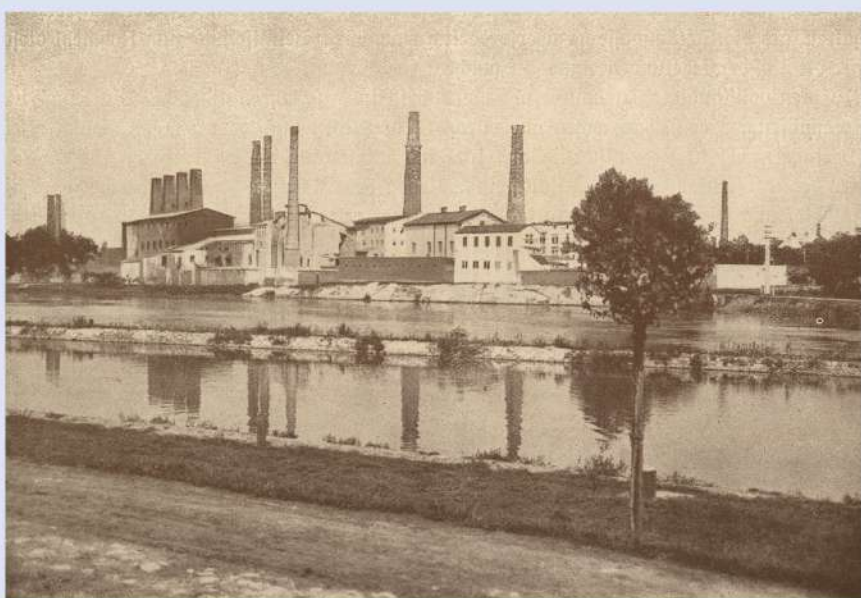

Zaborze. Kopalnia „Królów Luiza”.
Pole Zachód”. Z : Zabrze w fotografii
1866-1941.

Kopalnia „Concordia w Zabrzu”.
Z : Zabrze w fotografii 1866-1941.

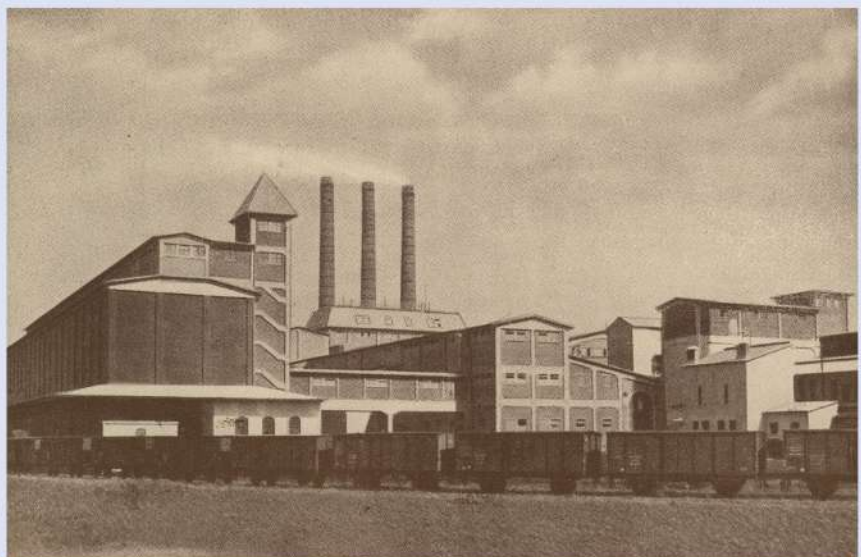

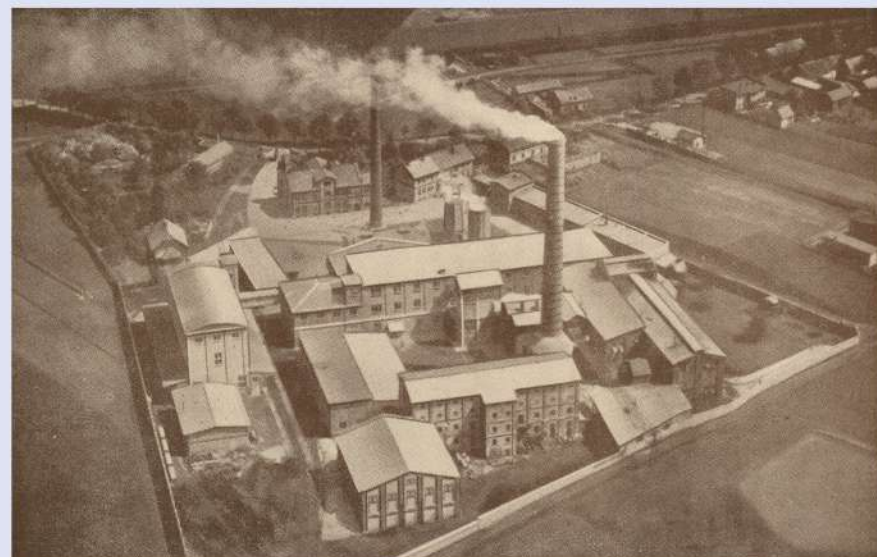
Cementownia Grundmanna w Opolu.
Z : 75 Jahre Oppelner Portland-Zement.

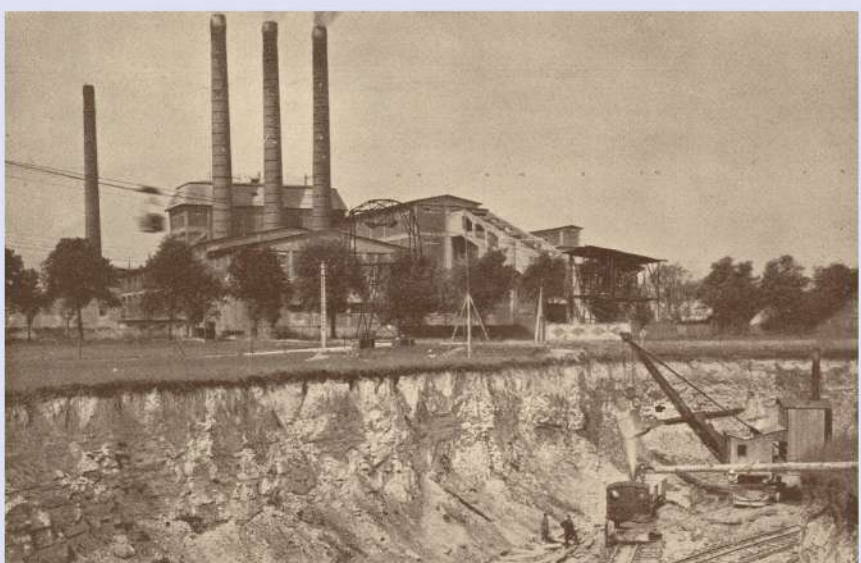
Cementownia Groszowice.
Z : 75 Jahre Oppelner Portland-Zement.

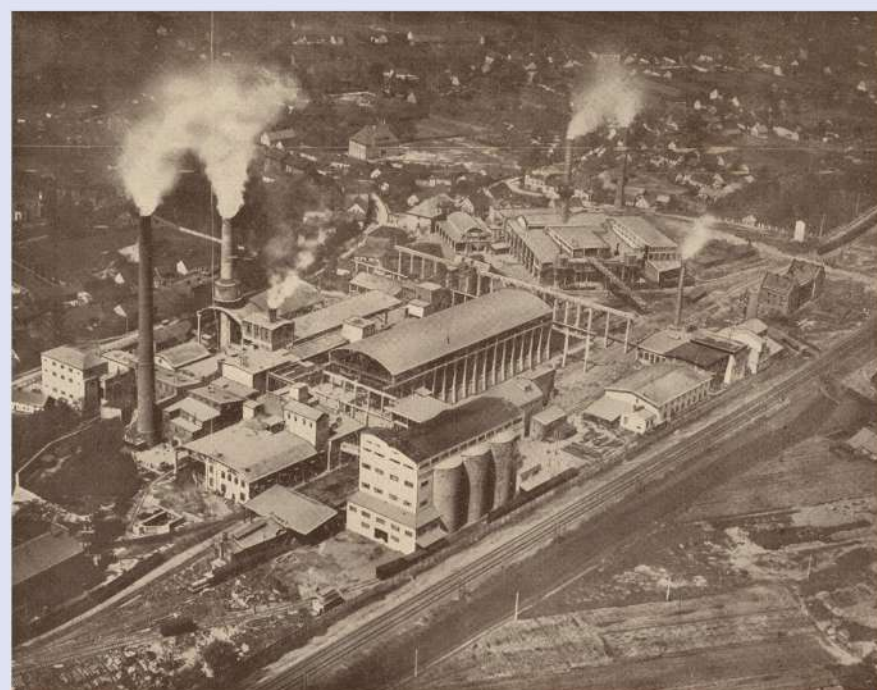
Cementownia Odra.
Z : 75 Jahre Oppelner Portland-Zement.

Cementownia Bolko w Nowej Wsi Królewskiej.
Z : 75 Jahre Oppelner Portland-Zement.

Kamieniołom przy Cementowni Odra.
Z : 75 Jahre Oppelner Portland-Zement.

Cementownia Groszowice.
Z : 75 Jahre Oppelner Portland-Zement.

Cementownia Groszowice.
Z : 75 Jahre Oppelner Portland-Zement.

Zakład Wapienniczy „Gogolin”.
Z : 75 Jahre Oppelner Portland-Zement

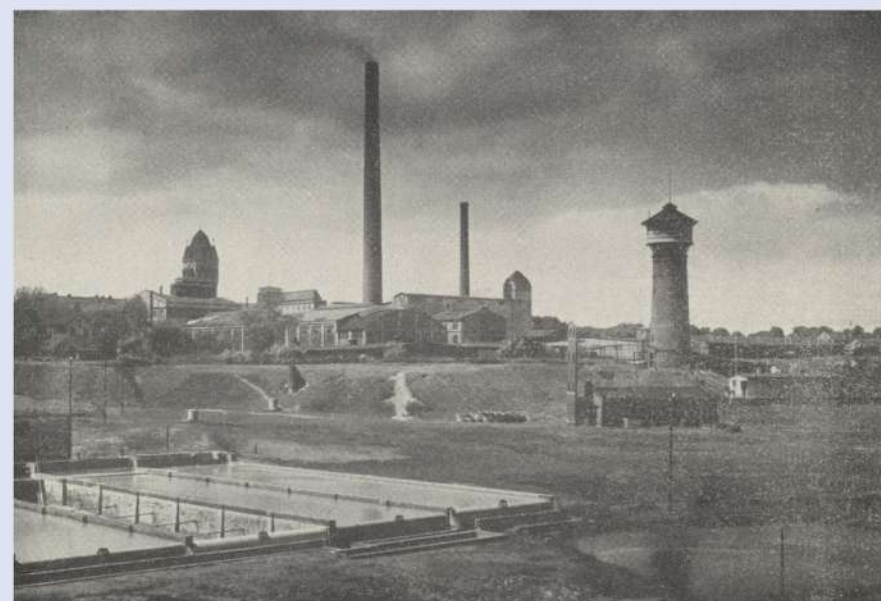
Fabryka Tkanin Lnianych Samuela Fränkla w Prudniku od strony północnej, ok. 1914.
Z : Prudnik na dawnej pocztówce.

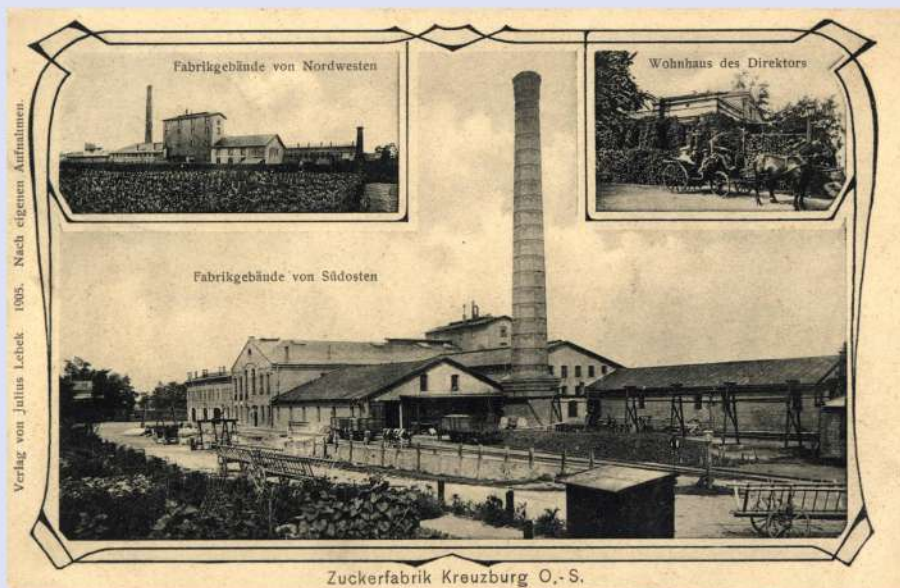
Fabryka celulozy w Koźlu, ok. 1910.

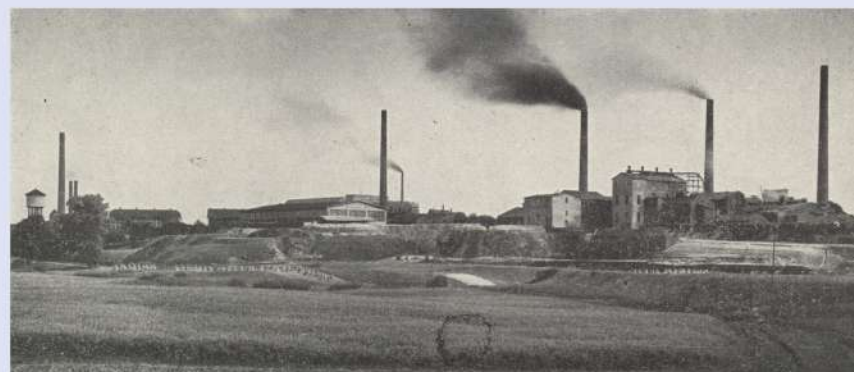
Fabryka wyrobów metalowych w Osowcu, ok. 1915.

Fabryka papieru Grafa Henkela w Krapkowicach, lata 30. XX wieku.
Z : Krappitz. Die Schöne alte Stadt an der Oder.

Cukrownia w Kluczborku, widok od strony północnej i południowej oraz na dom dyrektora, 1909 (ŚBC).

Fabryka papieru w Krapkowicach, lata 30. XX wieku.

Fabryka celulozy w Koźlu, ok. 1934.

Fabryka tektury i tartak w Kolonowskim, ok. 1920.

Zaborze. Osiedle przy ul. Węgielnej i Ciasnej.
Z: Zabrze w fotografii 1866-1941.

Szkoła dla najmłodszych dzieci na osiedlu patronackim w Mysłowicach, ok. 1913.
Z: *Das Arbeiterwohnungswesen in der Oberschlesien*.

Zabudowa osiedla patronackiego w Zabrzu, ok. 1913.
Z: *Das Arbeiterwohnungswesen in der Oberschlesien*.

Szkoła na osiedlu patronackim w Zabrzu, ok. 1913.
Z: *Das Arbeiterwohnungswesen in der Oberschlesien*.

Mieszkania robotników na osiedlu patronackim w Zabrzu, ok. 1913. Z: *Das Arbeiterwohnungswesen in der Oberschlesien*.

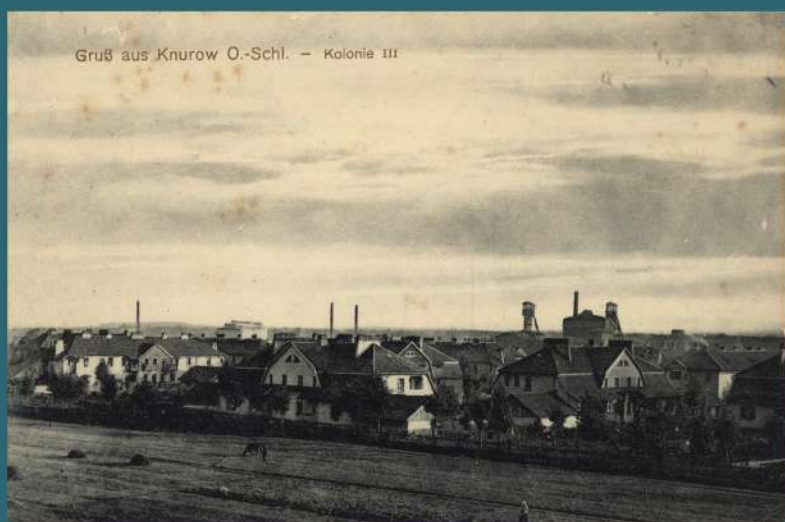
Ulica i zabudowania osiedla patronackiego w Knurowie, ok. 1913. Z: *Das Arbeiterwohnungswesen in der Oberschlesien*.

Dom dla dziesięciu rodzin na osiedlu patronackim w Knurowie, ok. 1913. Z: *Das Arbeiterwohnungswesen in der Oberschlesien*.

Widok ogólny na osiedle domów robotniczych i urzędniczych w kolonii „Boże Dary” w Katowicach (dziś dzielnica Kostuchna) ok. 1915 (ŚBC).

III Kolonia Robotnicza w Kurowie, stworzona na podstawie pierwszych planów światowej sławy urbanisty Karla Henrici'ego. Osiedle stylistycznie nawiązuje do tradycyjnego budownictwa śląskiego oraz wzorów angielskich, ok. 1914 (ŚBC).

Osiedle hutnicze w Paruszowcu-Piaskach (Rybnik). Od prawej : sklep Simona Korzusa, szkoła powszechna, zabudowa mieszkalna, ok. 1917 (ŚBC).

Ulica Wolności w Zabrzu.
Z: Zabrze w fotografii 1866-1941.

Ulica Wolności w Zabrzu.
Z: Zabrze w fotografii 1866-1941.

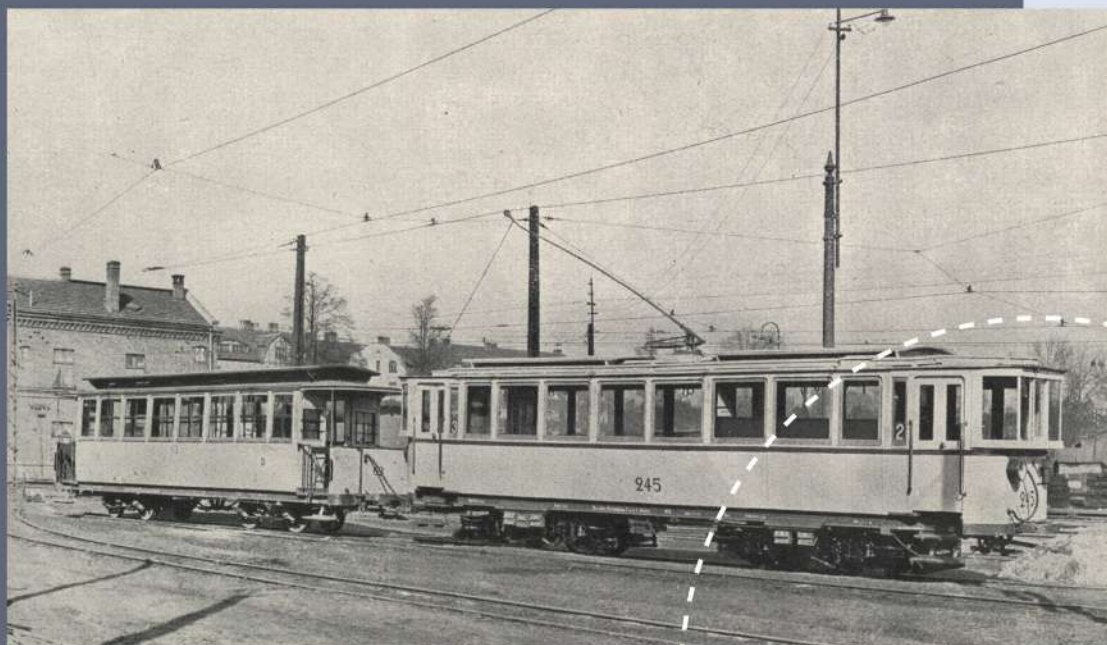

Katowice, ok. 1914 (ŚBC).

Tramwaj parowy w Gliwicach, 1894.
Z: Gliwicz.

Pod koniec XIX wieku następowało upowszechnienie energii elektrycznej oraz zastosowanie silników spalinowych. W 1894 roku spółka Górnośląskie Tramwaje Parowe uruchomiła jako pierwszą linię tramwajową Gliwice-Piekary Śląskie. Od 1898 roku linię zaczęto elektryfikować.

Kolejka lokalna, 1894. Z: Gliwicz.

Gliwice 1906. Z: Gliwice wczoraj.

Tramwaj w Piekarach Śląskich na początek XX wieku (ŚBC).

Kolej to największa innowacja XIX wieku, a jej dynamiczny rozwój, m.in. na Śląsku, zrewolucjonizował życie mieszkańców. Z jednej strony miała znaczący wpływ na gospodarkę regionu, z drugiej sprawiła, że mieszkańcy Śląska zaczęli podróżować.

Pierwsze kroki związane z budową kolei na Śląsku miały charakter oddolny. Inicjatorami budowy linii kolejowych byli najczęściej przedstawiciele sfer gospodarczych i arystokraci-przedsiębiorcy. Z czasem zaangażowali się również urzędnicy powiatowi, którzy z pomocą posłów, pozyskiwali państwowe środki na budowę kolejnych połączeń.

Budynek dworca kolejowego w Opolu, ok. 1912.

Kolej Górnośląską, czyli pierwszą linię kolejową w regionie wybudowała spółka akcyjna Oberschlesische Eisenbahngesellschaft (Towarzystwo Kolei Górnośląskiej) założona w 1841 roku. Pierwszy odcinek Wrocław – Oława oddano do użytku 20 maja 1842 roku, a w 1846 roku doprowadzono ją przez Opole, Gliwice i Katowice do nadgranicznych Mysłowic. W 1847 roku połączono ją z koleją warszawsko-wiedeńską. Szybko powiększała się sieć połączeń kolejowych.

W drugiej połowie XIX wieku wybudowano linie :

Racibórz-Głubczyce (1855), Opole-Tarnowskie Góry (1858), Opole-Kluczbork-Fosowskie (1868) oraz Opole-Strzelce –Pyskowice-Gliwice (1868).

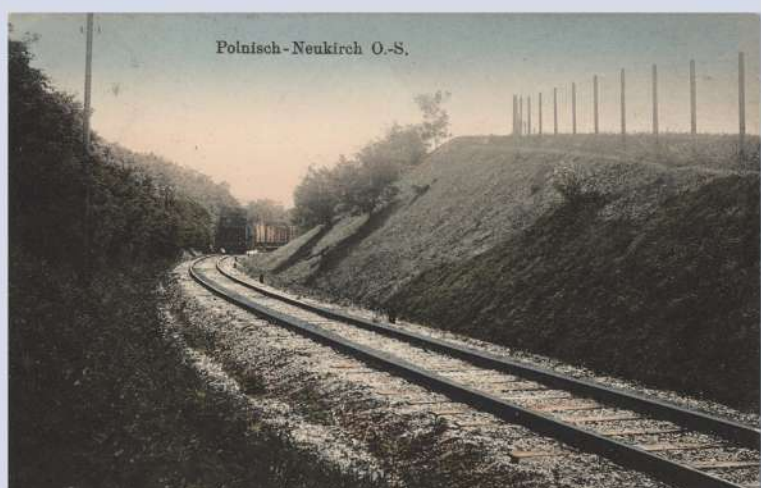
Stary budynek dworca kolejowego w Katowicach, wybudowany w latach 50-tych XIX wieku, wielokrotnie przebudowywany, m.in. w latach 1906-1908 (ŚBC).

Czas przełomu

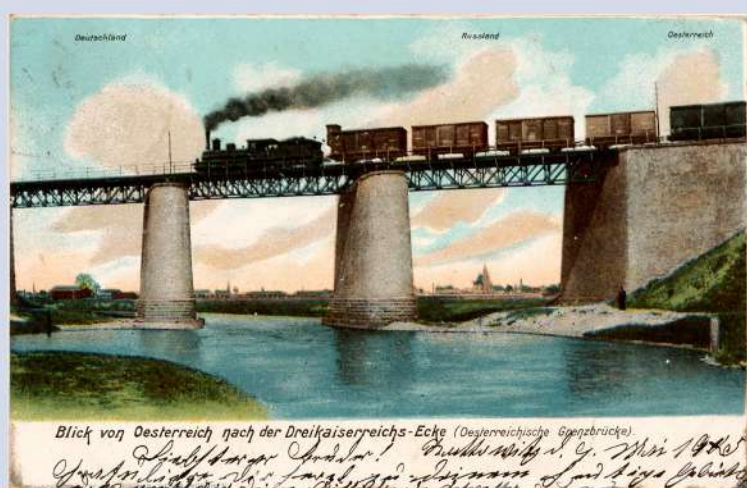
Dworzec kolejowy w Chorzowie
(dziś stacja Miasto Chorzów), ok. 1915 (ŚBC).

Polska Cerekiew, ok. 1910.

Dworzec kolejowy na Osiedlu A w Tychach, ok.
1915 (ŚBC).

„Trójkąt Trzech Cesarzy” w Mysłowicach, ok.
1905 (ŚBC).

„Dworce i hotele są dla XIX wieku tym, czym katedry dla wieku XIII” Michael Freeman „*Railways and the Victorian Imagination*”

Dobrzeń Wielki, ok. 1941.

Jedna z sal dworca kolejowego w Kędzierzynie,
ok. 1932.

Stacja w Kędzierzynie oddana do użytku po uruchomieniu linii Opole-Gliwice w 1845 roku. Ówczesny dworzec miał kształt wyspy, ok. 1910.

Plac Dworcowy w Zabrzu , 1897.
Z: Zabrze w fotografii 1866-1941.

Nieistniejący dziś dworzec kolejowy w Bytomiu.
Z : Stary Bytom w dawnej fotografii (ŚBC).

Połączenie kolejowe z Nysy przez Prudnik do Kędzierzyna uruchomiono w 1876 roku, przyczyniło się ono do rozwoju miasta, pocztówka z 1899.
Z : Prudnik na dawnej pocztówce.

Kolej Karkonoska pod Szklarską Porębą, ok. 1915 (ŚBC).

Dworzec w Prudniku, ok. 1905.
Z : Prudnik na dawnej pocztówce.

Gogolin, ok. 1930 (ŚBC).

Popielów, ok. 1915.

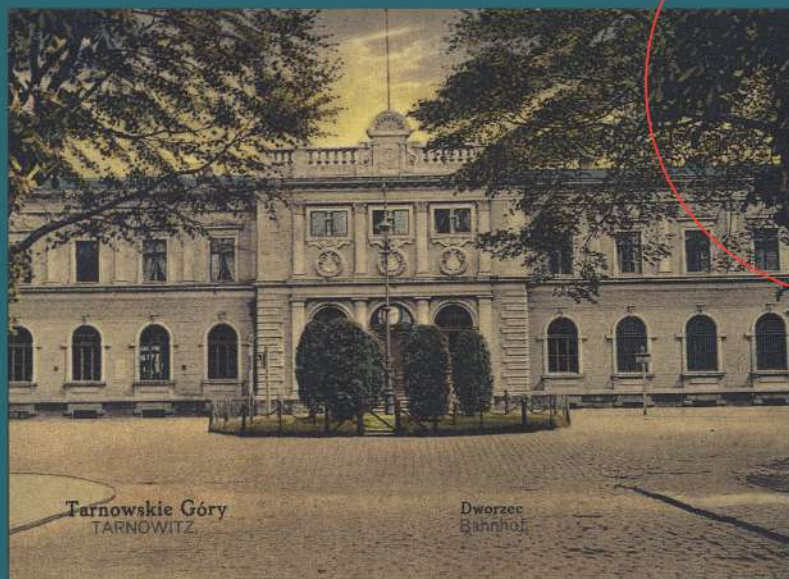
Dworzec w Kędzierzynie, ok. 1914.

Krapkowice, ok. 1932 (ŚBC).

Domaszowice w powiecie namysłowski, ok. 1902.

Dworzec w Tarnowskich Górach, ok. 1910.

Na dworcu w Kędzierzynie, ok. 1913.

Głucholazy, ok. 1906.

W Almanachu uzdrowisk niemieckich z 1913 roku wśród środków leczniczych stosowanych w Bad Ziegenhals wymienia się oprócz wodolecznictwa słodkowodnego (kneippowskiego), także lokalną borowinę, kąpiele z wywarów sosny, kory dębowej, kwasowęglowe, parowe, kąpiele tlenowe, leżakowanie werandowe oraz na otwartej przestrzeni, gimnastykę leczniczą, terapię ruchową, a więc tenis, wiosłowanie, narciarstwo, wędrówki górskie oraz terapię zajęciową w warsztacie, ogrodzie i domu.

(Z : *Uzdrowiska Bad Ziegenhals (Głucholazy) na tle pobliskich kurortów w XIX oraz I połowie XX wieku i jego znaczenie dla rozwoju lecznictwa na Śląsku*).

Sanatorium Juppebad, ok. 1940. Był to pierwszy budynek sanatoryjny, wybudowany w 1877 roku (nazywany od właściciela Carla Juppe'go). W sanatorium stosowano kuracje opracowane przez Vincentego Prissnitzza i Sebastiana Kneippa, a leczono m.in.: otyłość, bóle nerwowe, niedokrwistość.

Dom zdrojowy Franzensbad powstały w 1891 roku. Sanatorium początkowo posiadało 30 pokoi gościnnych oraz salę gimnastyczną. Lekarze tego sanatorium praktykowali idee kuracji kneippowskiej.

Zakład kąpielowy Wilhelmsbad ok. 1901 roku. Jego długoletnim właścicielem był A. Kirchner. Budynek posiadał 50 pokoi, ogrzewaną halę spacerową, czytelnię oraz basen. W 1911 roku sanatorium zmieniło nazwę na Germanienbad (ŚBC).

Biskupia Kopa ok. 1920 roku (ŚBC). 9 lipca 1890 roku złothorska sekcja MSSGV (Mährisch-Schlesischer Sudetengebirgsverein) uruchomiła na szczycie Kopy Biskupiej drewnianą wieżę widokową. W 1895 roku wieża, licząca 13 metrów wysokości, została uszkodzona w czasie burzy i została rozebrana. Odbudowując ją, postanowiono wykorzystać fakt, że w 1898 roku, w całej monarchii austriacko-węgierskiej obchodzone było półwiecze panowania cesarza Franciszka Józefa I. Nowo wybudowana kamienna wieża nazwana imieniem władcy, była wyższa od poprzedniej o 5 metrów. Została uroczystie otwarta 26 sierpnia 1898 roku.

Sanatorium Waldfrieden powstało dzięki staraniom lekarza uzdrowiskowego dr Emila Jirzika w 1906 roku. Położone idealnie w cichym i spokojnym miejscu pomagało w zwalczaniu chorób nerwicznych. Był to jedyny w Głucholazach ośrodek, gdzie leczono coraz częstsze wówczas uzależnienia od: morfiny, kokainy i alkoholu. Kuracjusze mogli pograć tu w tenisa, popływać kajakiem, zimą skorzystać z trasy saneczkowej i pojeździć na łyżwach.

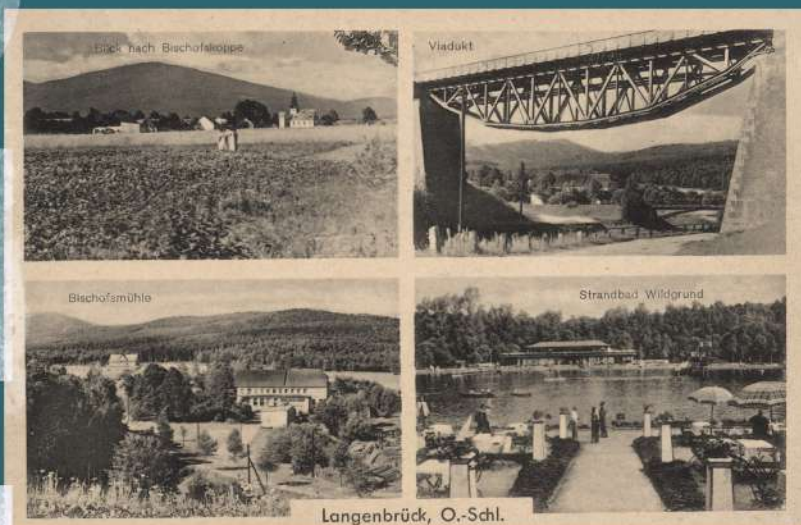
Schronisko pod Biskupią Kopą, ok. 1932 (ŚBC). Inicjatorem i głównym inwestorem schroniska była prudnicka sekcja MSSGV. Wzniesiono je w latach 1923-24 i nadano imię Oberschlesierhuette, co później przetłumaczono jako „Chatę Górnoszlazaków”. Szybko okazało się jednak, że nowe schronisko jest za małe i nie jest w stanie pomieścić wszystkich odwiedzających je turystów. W 1926 roku budynek rozebrano i wybudowano nowy.

Dębowiec : widok z miejsca, gdzie znajduje się obelisk ku czci Józefa Eichendorffa, ok. 1928.

Pokrzywna, ok. 1903.

Moszczanka, widok na Biskupią Kopę, plaża w Pokrzywniej, ok. 1925.

Leśniczówka w Pokrzywniej, ok. 1923.

Pokrzywna, ok. 1918 (ŚBC).

W drodze na Biskupią Kopę.
Z : Prudnik dawniej i dziś.

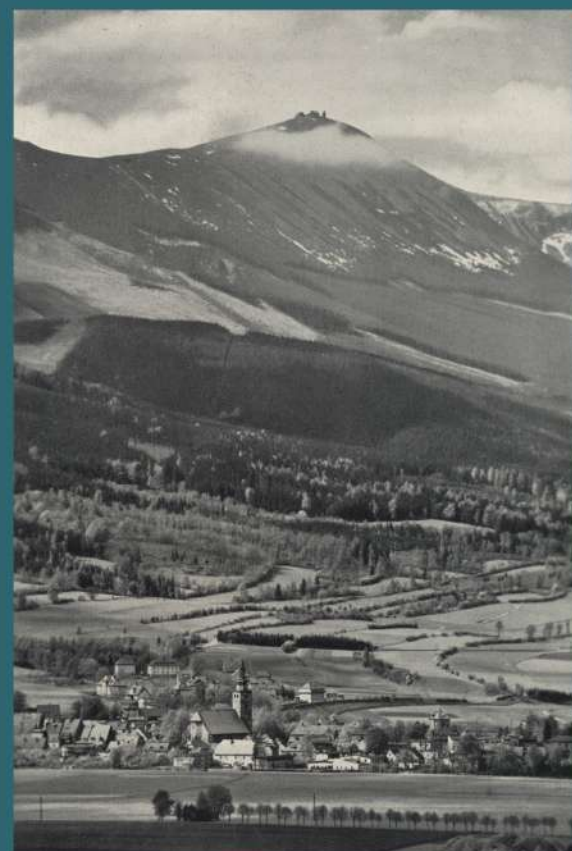
Dom zdrojowy „Sanitas” w Głucholazach, ok. 1925. Z : Monographien Deutscher Städte. Neisse mit Anhang Stadt und Bad Ziegenhals.

Przewodnik po Karkonoszach i Kotlinie Kłodzkiej z 1906 roku, zawierający 15 map, 6 planów i 2 panoramy.

Rübezahl, czyli Liczyrzepa – duch Karkonoszy, bohater licznych legend sięgających średniowiecza.

Kowary i Śnieżka, ok. 1930. Z : „Schlesien” mit Einleitung von Hermann Stehr.

Karpacz w przewodniku po Karkonoszach z 1910 roku.

Śnieżka, ok. 1903.

W drodze na Śnieżkę, dawne schronisko "Riesenbaude", początek XX wieku.

Turystyka zaczęła wyrastać na prawdziwą gałąź gospodarni. W 1862 r. funkcjonowało w Karkonoszach już ponad 240 przewodników. Mieszkańcy miast przemysłowych coraz bardziej świadomi byli potrzeby wypoczynku w zdrowym górskim klimacie, w czym mieszkańcy Sudetów szybko dostrzegli swą szansę. Miejscowości podsudeckie coraz bardziej przyciągały letników. Pomagały w tym liczne nowe pensjonaty i domy wypoczynkowe. W 1913 roku Karpacz potrafił przyciągnąć blisko 43 000 gości (podczas gdy jeszcze w 1880 roku miał ich zaledwie 537!), a Szklarska Poręba ok. 45 000.

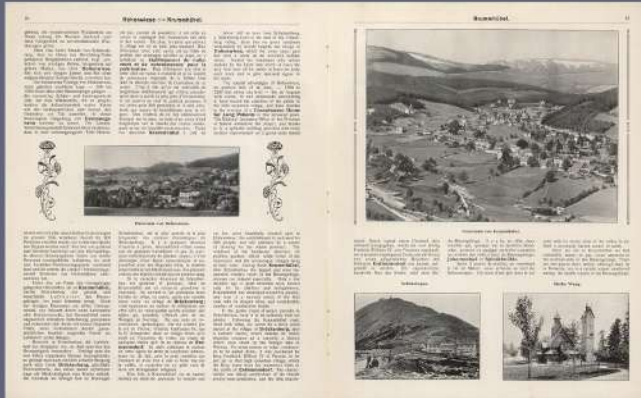
Wielki Staw w Karkonoszach, ok. 1905.

Na szczycie Śnieżki, ok. 1939.
Z : *Eine Wanderung durch das Riesengebirge in Bildern.*

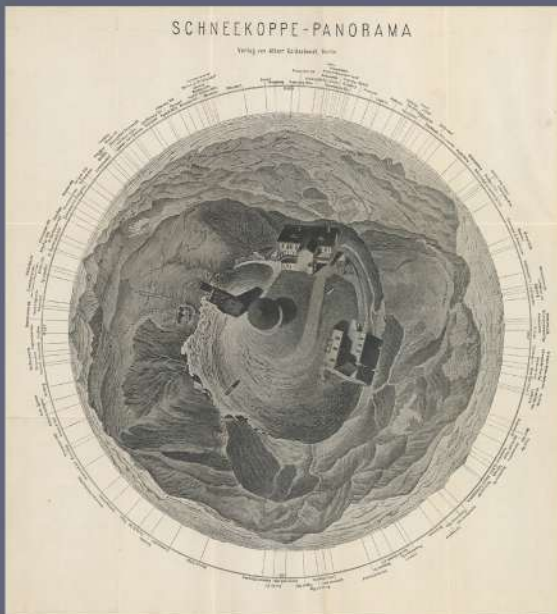
Schronisko Szwajraska na Szczelińcu Wielkim, ok. 1899.

Strona z przewodnika "Schlesiens Bergwelt seine Baeder und Kurorte" – widok na Karpacz, Śnieżkę oraz świątynię Wang, przed 1939.

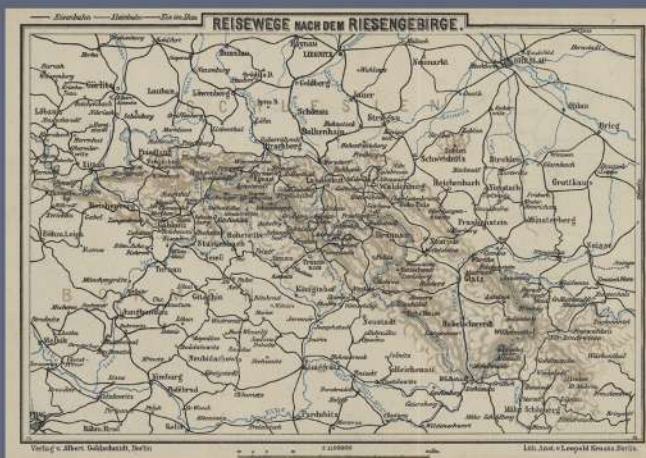
Śnieżka, ok. 1930. Z : *Schlesien: Grundriss einer Landeskunde.*

Śnieżka, ok. 1910. Z : *Das Riesengebirge Iser- und Lausitzer Gebirge nebst dem Glatzer und Waldenburger Gebirge : praktischer Reiseführer.*

Schronisko Na Hali Szrenickiej (Neue Schlesi-sche Baude), ok. 1939. Z : *Eine Wanderung durch das Riesengebirge in Bildern.*

Podróże po Karkonoszach, ok. 1910. Z : *Das Riesengebirgelder Iser- und Lausitzer Gebirge nebst dem Glatzer und Waldenburger Gebirge : praktischer Reiseführer.*

Nieistniejące schronisko turystyczne Księcia Henryka, które położone było na krawędzi Kotła Wielkiego Stawu, ok. 1939. Z : *Eine Wanderung durch das Riesengebirge in Bildern.*

Śnieżka, początek XX wieku.

Rozwój kolejnictwa ułatwił ruchliwość społeczną. Jednocześnie wzrost stopy życiowej ludności, większa ilość wolnego czasu oraz wzrost poziomu kulturalnego społeczeństw sprzyjały rozwojowi turystyki. Bardzo szybko zaczęła rozwijać się sieć uzdrowisk śląskich. Pomogło w tym szczególnie poprowadzenie linii kolejowych w kierunku Sudetów. Już w 1874 roku pociągi dotarły do Kłodzka, w 1890 roku połączenie kolejowe uzyskała Polanica, w 1902 roku Duszniki, w 1905 roku Kudowa, co natychmiast odbiło się na liczbie kuracjuszy.

Polanica przyciągnęła w 1913 roku już blisko 9 000, Kudowa ponad 10 000 kuracjuszy. Na przełomie wieków rekordowa liczba gości – ponad 14 000 rocznie – odwiedzała Cieplice. Oprócz kuracjuszy coraz więcej było tam letników. Podróżowano „do wód” – przyjeżdżano nie tylko po zdrowie, ale i dla rozrywki, wypoczynku i...spotkań towarzyskich.

Szczawno-Zdrój. Kurort, którego uzdrowski charakter znany był już od średniowiecza, ok. 1898.

Szczawno-Zdrój, ok. 1900.

Duszniki-Zdrój, gdzie w 1826 roku na kuracji gościł nastoletni Fryderyk Chopin.

Kudowa-Zdrój ok. 1904. Od połowy XIX wieku pierwsze oficjalne uzdrowisko kardiologiczne na ziemiach niemieckich.

Verlag von ALBERT GOLDSCHMIDT, Berlin W. 36. 29

Schreiberhau im Riesengebirge. [838]

Pension Brunnenquelle

Haus I. Ranges. Das ganze Jahr geöffnet. Aufenthalt nach Belieben. Telefon 27. Mäßige Preise. Marie Naphali

Schreiberhau, Riesengeb., 710 m über dem Meere. [252]

Sanatorium Schreiberhau

in Schreiberhau.
Bahnhof Ober-Schreiberhau.
Physikalische und diätetische Heilanstalt in herrlicher Lage. Höchster Komfort.

Sommer- und Winterkuren
:: Wintersport ::
für Nerven-, Stoffwechsel- u.
Verdauungskrankheiten ::

Chefarzt: Dr. med. Felix Wilhelm,
3 Ärzte, früher Assistent von Dr. Lahmann.

Reklama Szklarskiej Poręby.
Z : Das Riesengebirge Iser- und Lausitzer Gebirge nebst dem Glatzer und Waldenburger Gebirge.

Altheide. [201]

: Bad : Altheide

klimatischer, waldreicher Gebirgskurort.

Heilmittel:
2 mächtige Kohlensäure-Stahlsprudel; Moorlager.

Vorzügliche Heilerfolge bei Herzkrankheiten
Frauen- und Nervenleiden,
Blutarmut, Bleichsucht,
Stoffwechselstörungen. :

Großartiges Kurhaus
in eigener Regie.

Prospekte kostenfrei durch die Badeverwaltung.

Druck von Oscar Brandstetter in Leipzig.

Reklama "klimatycznego, pełnego lasów górskiego kurortu Polanica-Zdrój".
Z : Das Riesengebirge Iser- und Lausitzer Gebirge nebst dem Glatzer und Waldenburger Gebirge.

Verlag des Instituts für Eisenbahn-Reklame
E. Schmidt in Sorau N.-E.

Bad Cudowa

in Preussisch-Schlesien
1335 Fuss über dem Meere.
Klimatischer Gebirgs-Kurort.

Einzigste Eisen-Arsenquelle in Deutschland
mit altberühmten kohlensäurereichen Stahlquellen,
sowie einer kohlensäurereichen Lithiumquelle.

Vorzügliche Moorbäder, Gas-, Dampf-, elektrische Bäder,
alle Arten Douchen, Kaltwasserkuren, Massage, Molken-Kuren.

Eröffnung 1. Mai — Schluss October

Bad Cudowa in der Grafschaft Glatz,
mit seinen altherbährten Stahlquellen,
seiner herrlichen Umgegend, seinen grossartigen Park- und
Gartenanlagen gehört zu den schönsten Punkten der Provinz
Schlesien. Gesunde Lage, mildes Klima, am Südrhang des
Henschauer-Gebirges.

Bequemste Eisenbahn-Verbindung von Breslau früh 7 Uhr über
Königszell, Halbstadt nach Nachod 10,32, von dort nur 40 Min.
Fahrt mit Wagen. — Von Berlin Abends 11,10 über Frankfurt,
Koblenz, Fulda, Bamberg, Halbstadt in Nachod 10,33 früh.

196

Reklama z Kudowy, ok. 1896
Z : Touristen-Führer durch das Riesen- u. Isergebirge preussische und böhmische Seite und die Grafschaft Glatz.

Schlesiens Heilquellen und Kurorte.

Zugleich ein
Führer durch das Schlesische Gebirge.

Nach Mittheilungen des I. Schlesischen Bädertages
von
Dr. Carl Deutsch.

Mit 13 Ansichten Schlesischer Kurorte
gezeichnet von B. Mannfeld, in Holz geschnitten von J. G. Fiegl
und einer Spezialkarte der Provinz Schlesien.

BRESLAU.
Verlag von Wilh. Gottl. Korn.
1873.

„Śląskie źródła lecznicze i kurorty”
z 1873 roku. Przewodnik wymienia m.in.:
Flinsberg (Świeradów-Zdrój), Warmbrunn
(Cieplice Śląski-Zdrój), Charlottenbrunn
(Jedlinę-Zdrój), Salzbrunn (Szczawno-Zdrój),
Cudowa (Kudowę-Zdrój), Reinerz
(Duszniki-Zdrój), Landeck (Łądek-Zdrój),
Königsdorff-Jastrzemb (Jastrzębie-Zdrój),
Goczalkowitz (Goczałkowice-Zdrój),
Carlsruhe (Pokój), Gräfenberg (Jesionik).

XII

Erholungsheim „Haus Dolly“ Olbersdorf (Bahnhof)

ist durch prächtige Waldpromenaden, sowie schattige Chaussee mit dem Bade verbunden. Es besitzt elektr. Licht, schönen Park und Sonnenbad, sowie alle neuzeitlichen Einrichtungen, daher angenehmer Aufenthalt bei Preiswürdigkeit. Halbe Kurtaxe. Fernspr. Landeck 35. Eselgespann zu Spazierfahrten für Kinder auch zum Gepäcktransport vom Bahnhof Olbersdorf zum Bade u. umgekehrt. Bestellungen dazu rechtzeitig erbeten. Besitzer E. Pohl.

Logiervilla „Bellevue“ mit besserem Restaurant.

Besitzer E. Scholz. Romantisch, hoch, ruhig, staubfrei am Walde, dabei unweit der Bäder gelegen. Balkons, Holonnaden, Spaziergänge im Garten, schattige Plätze mit schöner Aussicht von Landeck; 2 schattige Aussichtsplätze für Gängematten, vorzüglich heilwirkend für Nervoöse, nervöse Asthmaleidende, Erholungsbedürftige etc. Freundliche große und kleine Zimmer mit und ohne Pension zu sehr mäßigen Preisen.

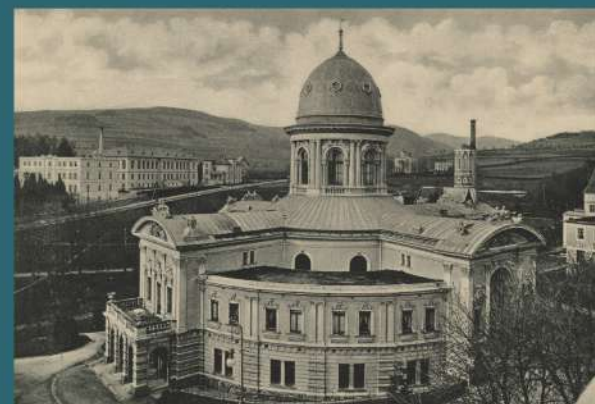
Mein gut sortiertes Lager

in:
Strümpfen, Handschuhen, Tricotagen, Korsetts, Gürteln, Schleiern, Schürzen, Wäsche, Kravatten, Puppen und sämtlicher Puppenbekleidung empfiehlt bei streng reeller Bedienung
Lina Herrmann,
Landeck, Hohenzollernstraße.

Arthur Sindermann, Landeck, Fernruf = 6 =

Filiale im Bade: Budenreihe.
Eisenwaren, Haus- u. Küchengeräte,
la. Solinger Stahlwaren.
Hängematten, Klapp- und Liegestühle, Sport- und Leiterwagen.
Badewannen.
John's Voldampf-Waschmaschinen. Week's Frischhaltung.

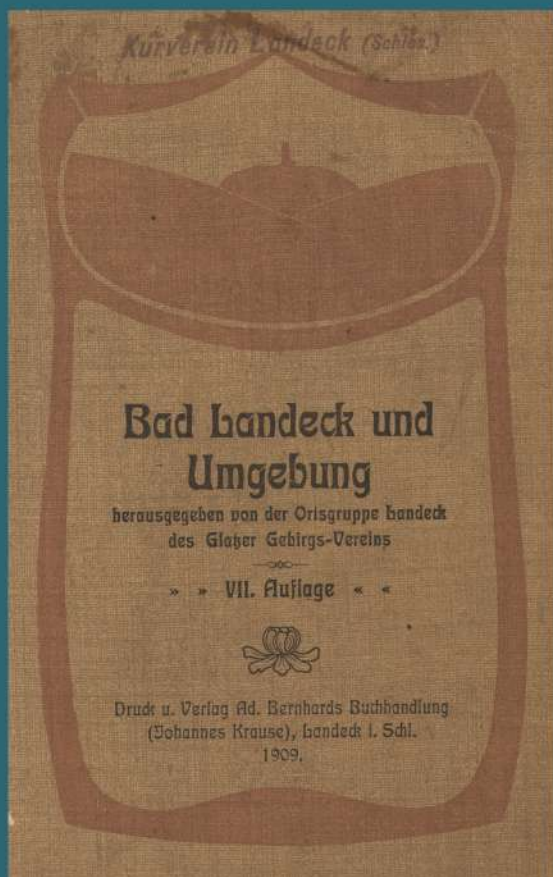
Reklama Szklarskiej Poręby.
Z : Das Riesengebirge Iser- und Lausitzer Gebirge nebst dem Glatzer und Waldenburger Gebirge.

Pijalnia wód w Łądku Zdroju, ok.
1903. Z : Bad Landeck in Schlesien.

Łądek Zdrój. Znani goście tego kurortu to : Fryderyk II, Fryderyk Wilhelm III oraz car Rosji Aleksander I.

Przewodnik po Łądku i okolicy
z 1909 roku.

Reklama z Dusznik, ok. 1927.
Z : Monographien deutscher Städte.
Die Grafschaft Glatz.

Przed domem zdrojowym "Fürsten Hof",
czyli "Książęcy Dwór", ok. 1927.
Z : Monographien deutscher Städte.
Die Grafschaft Glatz.

Cieplice-Zdrój, ok. 1904.

Park zdrojowy w Cieplicach,
początek XX wieku.

Na Górnym Śląsku znajdują się ośrodki kultu religijnego o ponadlokalnym znaczeniu.

Góra Św. Anny, ok. 1915.

Brama Wschodnia, ok. 1925.

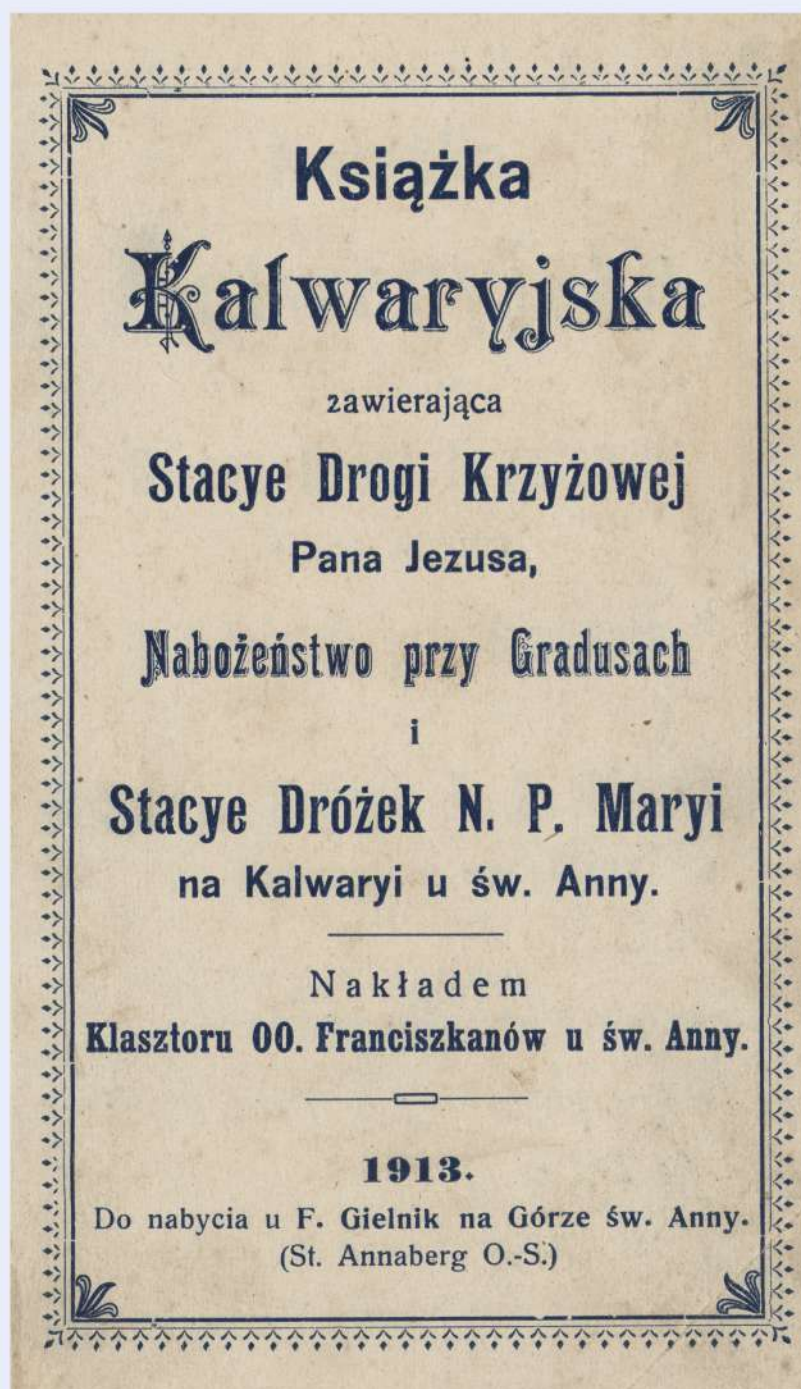
Góra Św. Anny, ok. 1917.

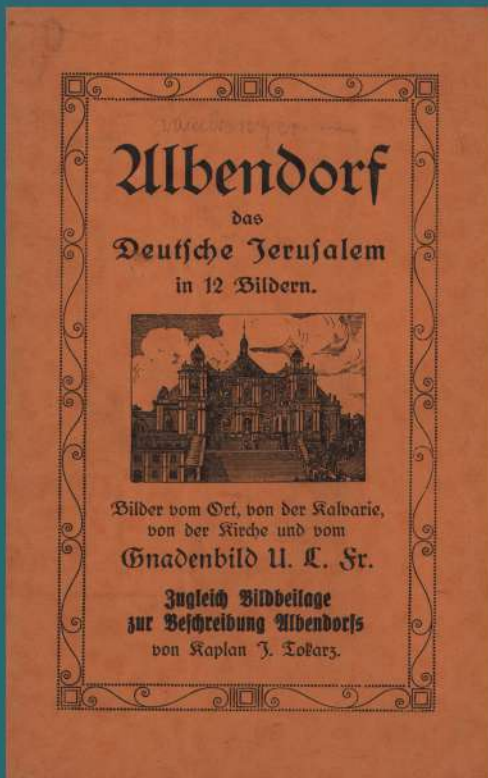
Kaplica św. Rafała, ok. 1925.

Procesja przy kaplicy św. Rafała na Górze Św. Anny, ok. 1925. Z : Album St. Annaberg O/S.

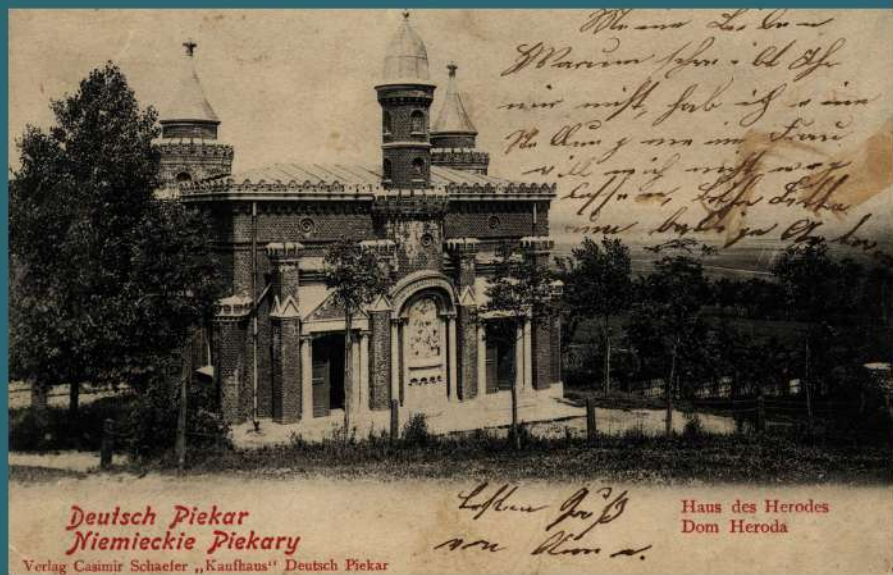

Pielgrzymka strzelczan na Górę Św. Anny ok. 1920. Z : Strzelce Opolskie w starej fotografii.

Piekary, ok. 1906 (ŚBC).

Kościół św. Anny w Oleśnie, ok. 1930.
Z : „Schlesien” mit Einleitung von Hermann Stehr.

Piekary, ok. 1901 (ŚBC).

Kaplica Dom Heroda na wzgórzu Kalwaryjskim, wchodzącym w skład Sanktuarium w Piekarach, ok. 1905 (ŚBC).

Kościół pielgrzymkowy w Bardzie, ok. 1920 (Polona).

Sanktuarium w Wambierzycach, ok. 1917 (Polona).

Panorama Piekar Śląskich od strony zachodniej, ok. 1922 (ŚBC).

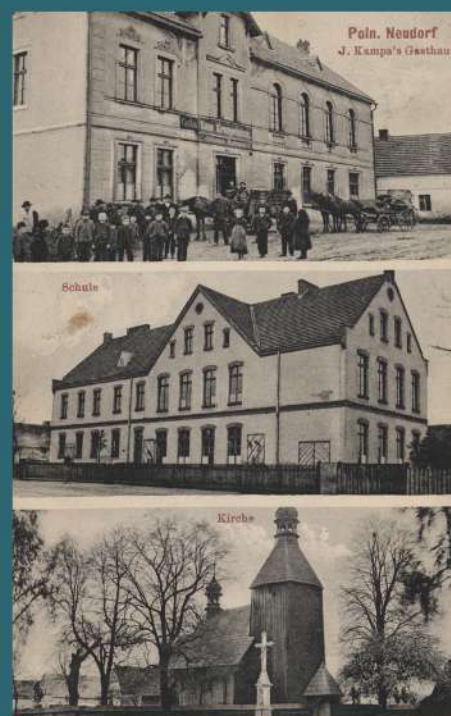
Na przełomie XIX i XX wieku na całym terenie Górnego Śląska stały 154 kościoły drewniane, a w 1929 r. już tylko 85.

Kościół Narodzenia NMP w Chocianowicach, zbudowany w 1662 roku.

Kościół Św. Brykcjusza w Gościćcinie, zbudowany w 1594 roku.

Kościół Nawiedzenia NMP i św. Jadwigi w Polskiej Nowej Wsi, przeniesiony w 1960 roku do wsi Szczepanek.

Kościół Narodzenia NMP w Brzezinkach. Zbudowany ok. 1550 roku, rozbudowany w 1693 roku.

Kościół Św. Wawrzyńca w Knurowie, zbudowany w 1599 roku, w latach 1935-1938 przeniesiony do Chorzowa.

Kościół Św. Marcina w Paczynie, zbudowany w 1679 roku, rozebrany w 1931 roku.

Kościół Św. Rocha w Grodzisku (Olesno), wybudowany w 1710 roku.

Kościół Świętej Trójcy w Koszęcinie, zbudowany w 1724 roku.

Wnętrze kościoła św. Anny w Oleśnie, ok. 1905.

Bytom, ok. 1903 (ŚBC).

Katowice.

Widok na ul. Wojewódzką i kinoteatr Rialto w Katowicach, ok. 1939 (ŚBC).

Reklama Teatru Apollo braci Alexandra i Marcellego Moscovitch'ów w Katowicach, 1910. Z : *Adressbuch für Kattowitz*.

Krapkowice.

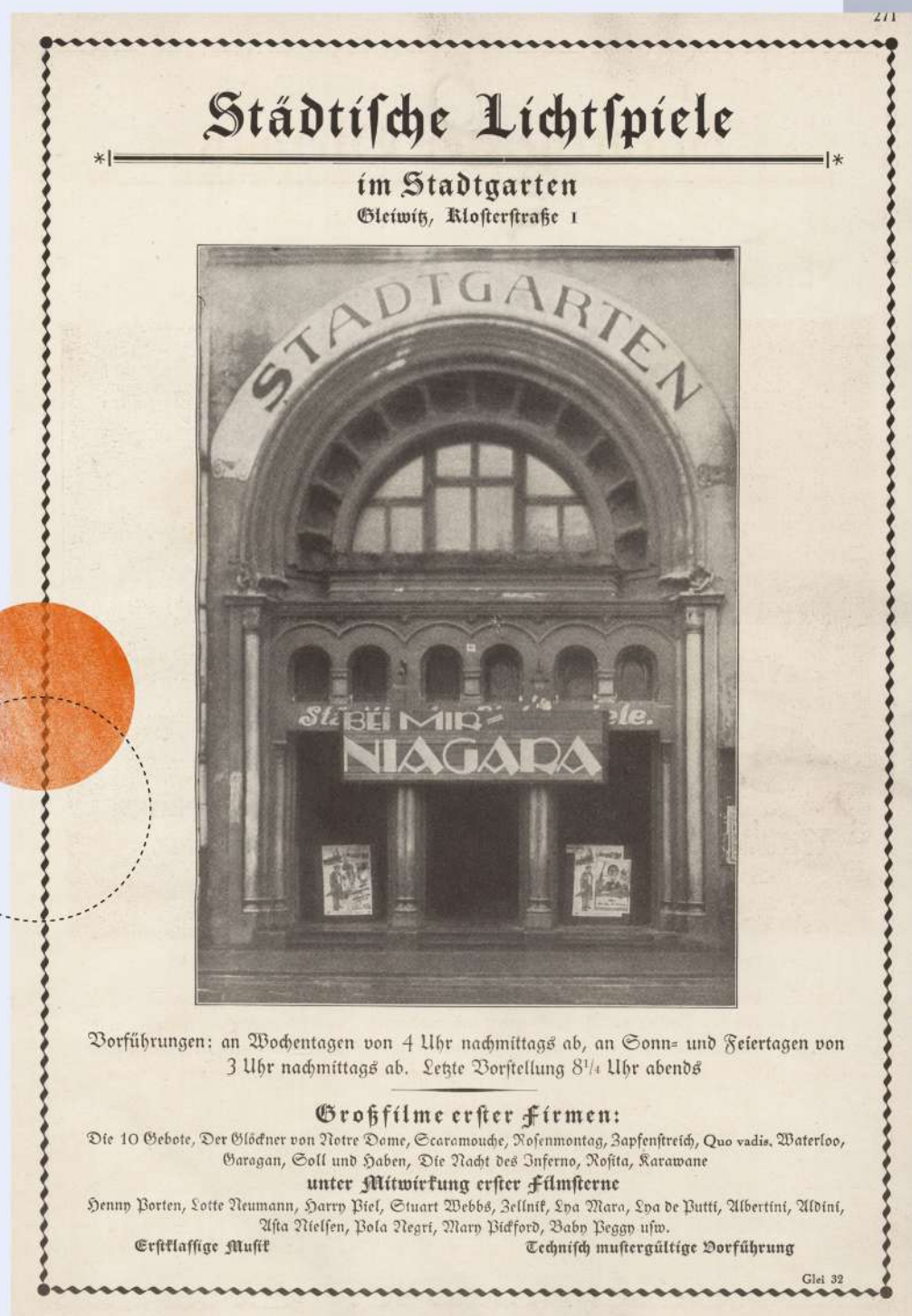
Kawiarnia „Kaiser- Café”
w Katowicach, ok. 1913 (ŚBC).

Fragment Parku Hutniczego
w Chorzowie, ok. 1903 (ŚBC).

Bytom.

Stadtische Lichtspiele w Gliwicach, jedno
z największych kin na Górnym Śląsku.
Mogło pomieścić 570 widzów. Lata 20.
XX wieku. Z : *Monographien Deutscher
Städte. Gleiwitz.*

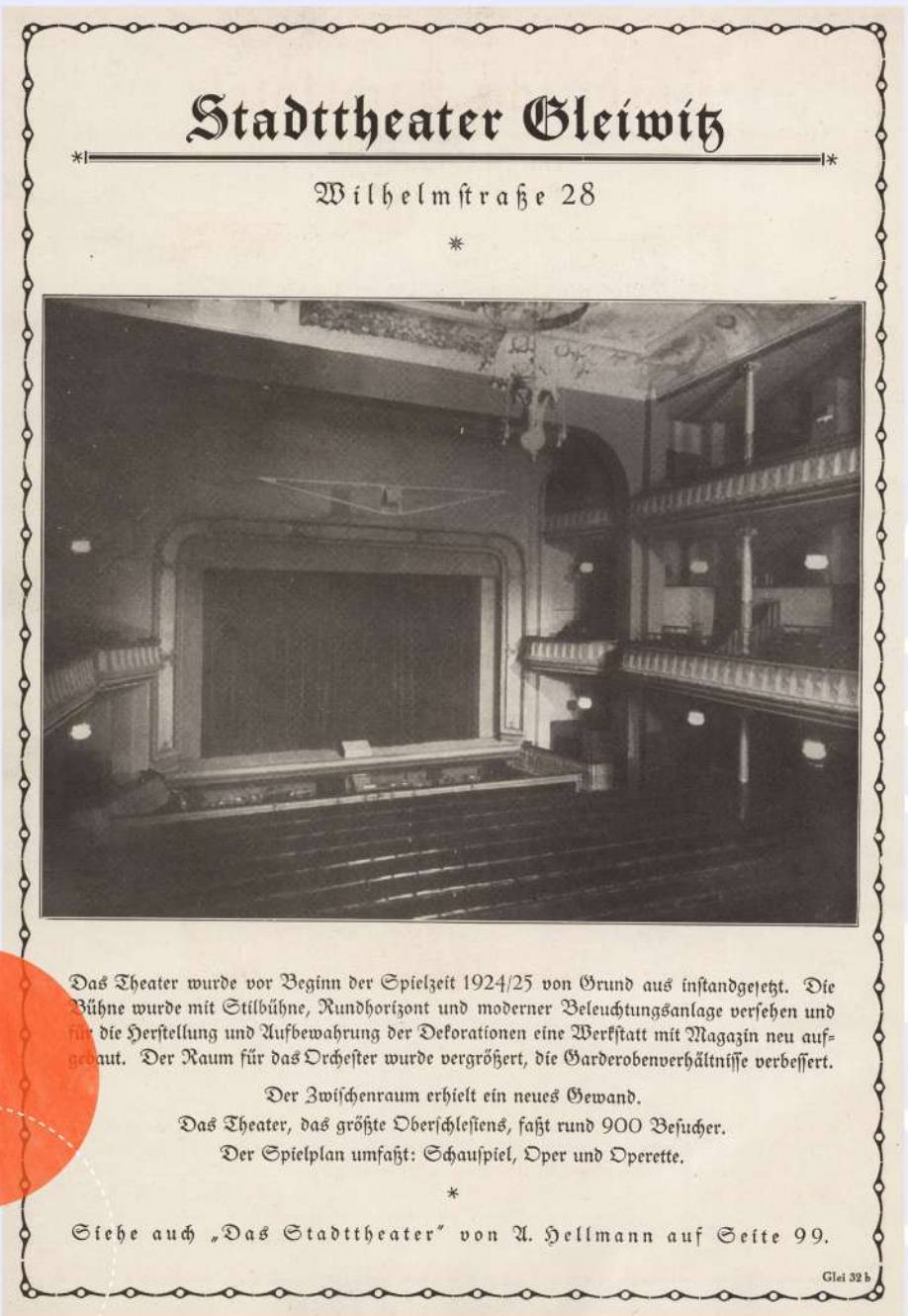
Olesno, ok. 1924.

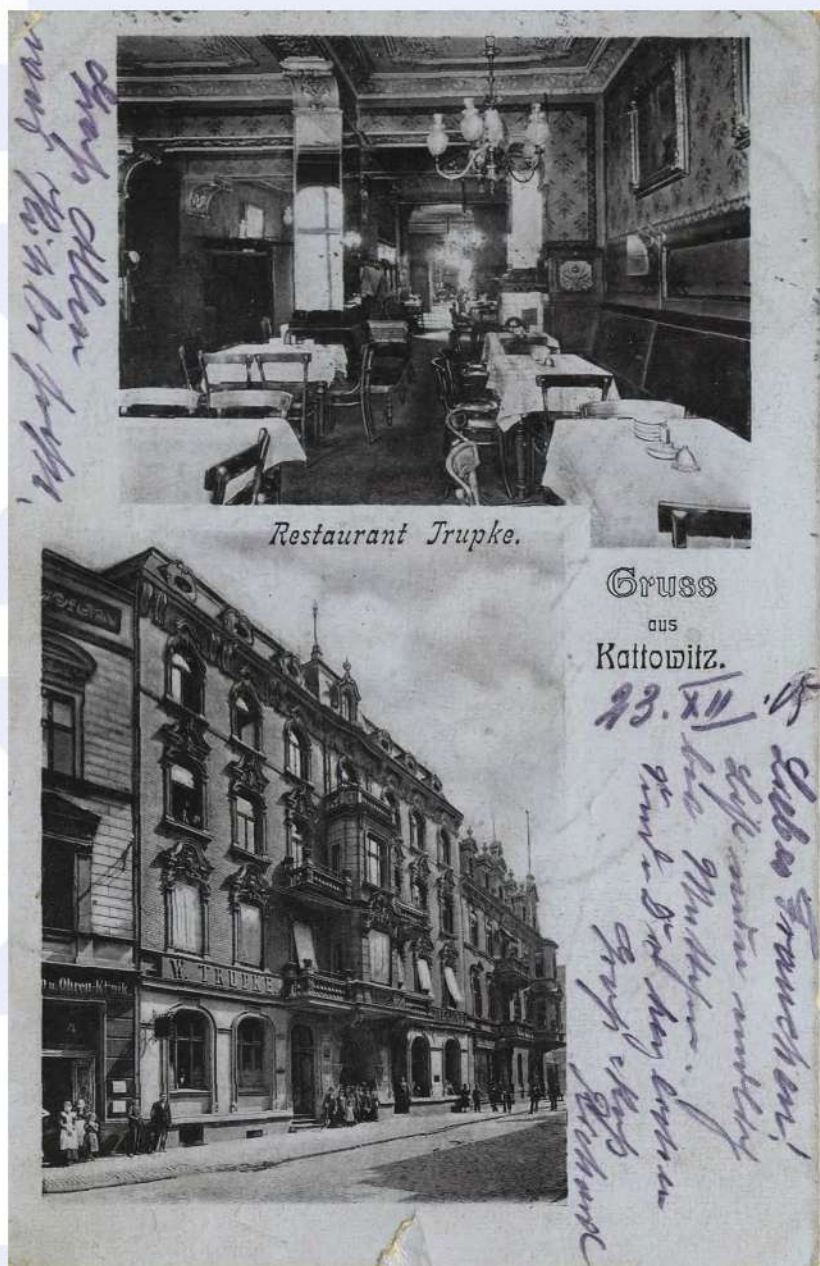
Pl. Wilhelma (dziś pl. Wolności) z widokiem na pomnik dwóch cesarzy Wilhelma I i Fryderyka III w Katowicach, ok. 1908 (ŚBC).

Na spacerze w Bytomiu, ok. 1916 (ŚBC).

Teatr miejski w Gliwicach, lata 20. XX wieku.
Z : Monographien Deutscher Städte. Gleiwitz.

Restauracja Wilhelma Trupke w Katowicach, ok. 1905 (ŚBC).

Wnętrze oraz wejście do restauracji Bismarckkeller w Katowicach, ok. 1913 (ŚBC).

Grundmann's Etablissement
w Opolu, ok. 1898.

Restauracja Wilhelma Trupke
w Katowicach, ok. 1905 (ŚBC).

Gruss aus Mokrau - Goý

Zajazd i restauracja „Erholung” („Wypoczynek”)
w Mikołowie oraz uczestnicy zabawy ogrodowej
w kolonii Goj przysiółek dzielnicy Mokre,
ok. 1916 (ŚBC).

Kawiarnia w Oleśnie, ok. 1926.

Wagenbauer.

Max Bischoff, Zabrze, Kirchstrasse 4.
Engl. Hufbeschlag, Schmiede u. Wagenfabrik m. elektr. Antrieb.
Anfertigung aller Arten **Geschäfts-, Last- und Luxuswagen**
in einfachster bis elegantester Ausführung.
Reparaturen und Instandsetzungsarbeiten sauber und sachgemäss.
Streng reelle Bedienung. mässige Preise.

Johann Czysz, Zabrze
Dorotheenstrasse 45 und Schillerstrasse 1-3.
Älteste und grösste Wagenfabrik am Platze
mit elektrischem Betrieb.
Gross. Lager neuer u. modern. Kutschwagen.
Besichtigung ohne Kaufzwang. Reparaturen prompt u. sauber.
Telephon 1276.

Alois Wyrchow, Zabrze
Florianstrasse 2.
Wagenbau- und Lackier-Anstalt.
Anfertigung sämtlicher Kutsch-, Luxus- u. Geschäftswagen.
Reparaturen aller Art werden sauber und billigst ausgeführt.

Fahrräder : Nähmaschinen
Zentrifugen sowie sämtliche
landw. Maschinen u. Geräte
J. Lange, Himmelwitz OS.
Fernsprecher Groß Strehlitz Nr. 118

39

Hotel
Wolne Miasto Górnicze
Maksymilian Jany

Tarnowskie Góry,
ulica Lubliniecka 1.

Handel towarów kolonjaln.
njalnych i żelaznych

Ochmann

Tarnowskie Góry,
ulica Krakowska 11, ulica Górnicza 11
Filja Strzybnica.

Zakład zegarmistrz.

Schneider

Tarn. Góry, rynek 3

Browar

Hurtownia piw
Fabryka wód mineralnych.

Feliks Pikulik
Tarnowskie Góry,

Handel towarów kolonjaln.
Hurtownie i detalicznie.

Włodzimierz
= Borzucki =

Tarnowskie Góry,
rynek, Podsienia.
Telefon 525.

Dom obuwia i skór

Fr. Pietrucha

Tarnowskie Góry, rynek 15

Zakład

fryzjerski

Izydor Białas
Tarnowskie Góry
ulica Lubliniecka 4.
Filja: ulica Powstańców.

K. Jastrzębski

Architekt i budowniczy
Tarnowskie Góry
ulica Łukaschika 1.

Fedor Ehl Nikolai-
strasse 36
Möbelfabrik

Grösstes Spezialhaus
für

Wohnungs-Einrichtungen

Aussellungsräume über 1200 □ mtr.

Billige Preise Preislisten bereitwilligst

Gasthaus zur Arrende
Czarnowanz

Inhaber: **H. Wojtalla**

Angenehmster
Ausflugsort für Oppeln und Umgegend
Grosser schattiger Garten am Wasser
Gondelfahrt etc.

Anerkannt gute Küche und
bestgepflegte Biere

Chic und
modern
Haltbar und
gediegen
Billig und
gut

sind die

Herren- und
Knaben - Garderoben

von der Firma

Adolf Kreutzberger

Ring 4
Rathausseite.

Beuthen O.-S.

Ring 4
Rathausseite.

Central - Drogerie u. Parfümerie

Engelbert Rodewald

12

Spezial-Geschäft für Artikel zur
Gesundheits- und Krankenpflege

DROGEN — LACKE — FARBEN

Groß Strehlitz OS., Toster Str. 4

Modernstes Drogen - Geschäft am Platze

caso m o t e n o

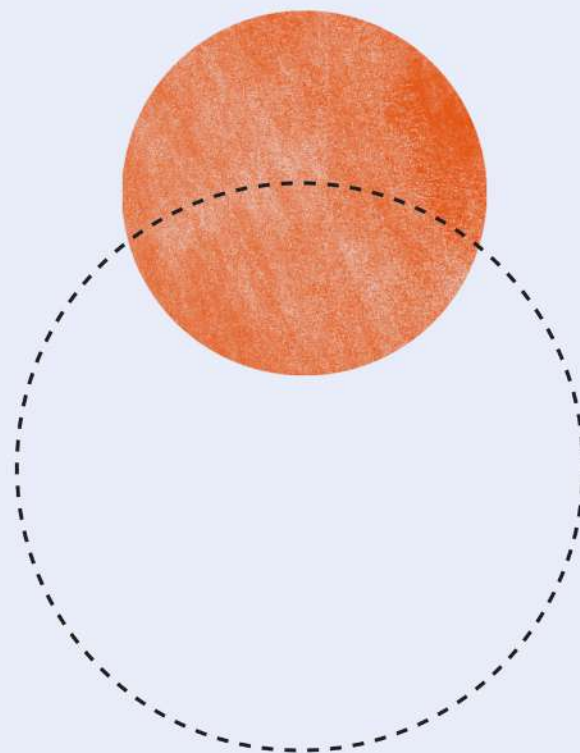
Gliwice, ok. 1906 (Polona).

Pszczyna, ok. 1913 (Polona).

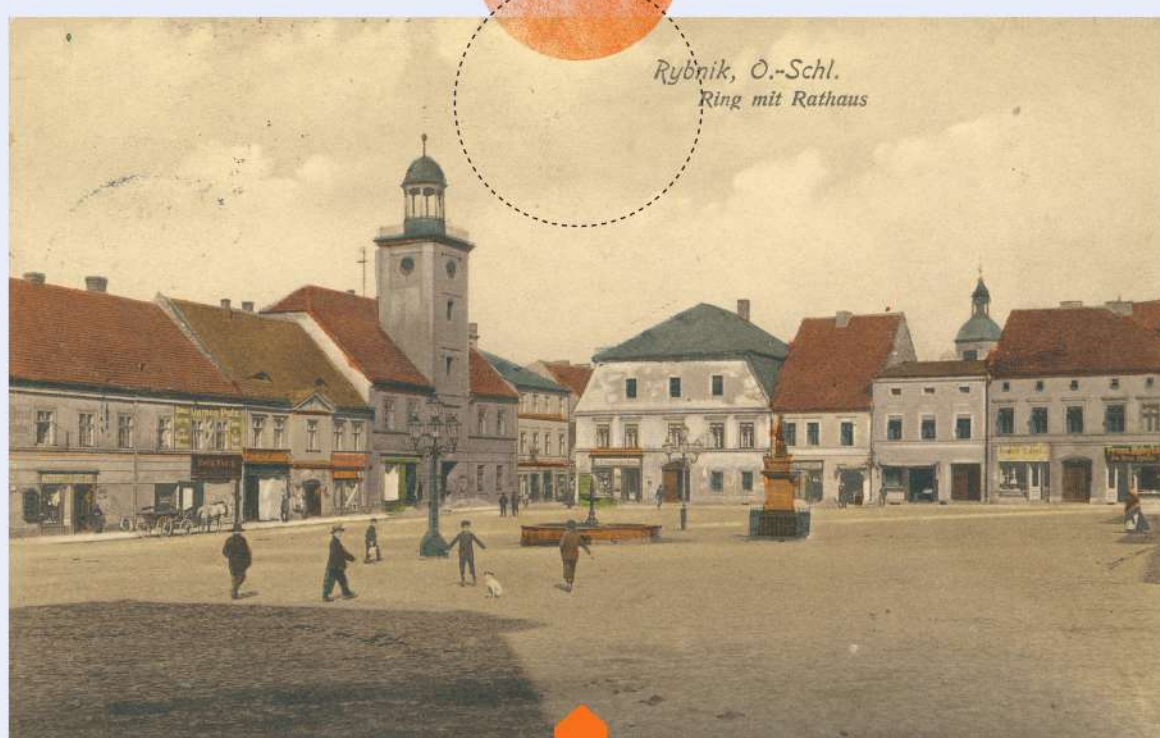

Racibórz, ok. 1906 (Polona).

Opolski rynek w dzień targowy, ok. 1921.

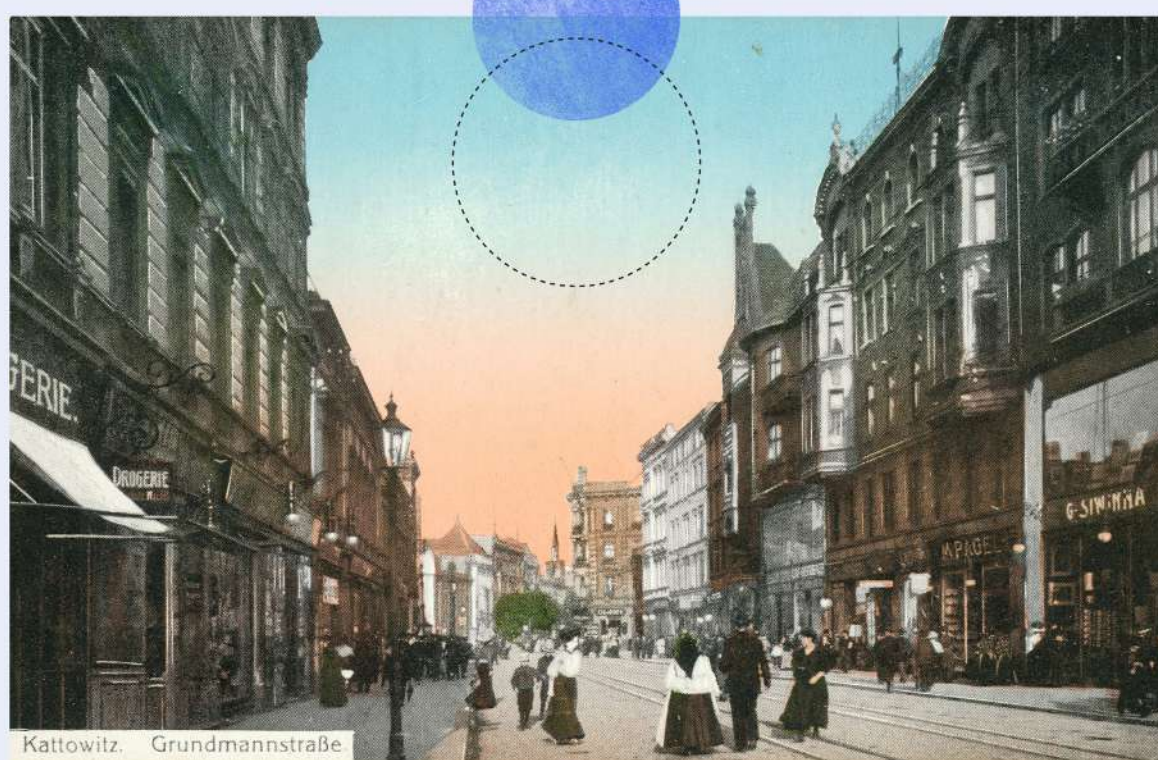
Rybnik, ok. 1912 (Polona).

Tarnowskie Góry, ok. 1906 (ŚBC).

Budynek rzeźni w Chorzowie, ok. 1915 (SBC).

Katowice, ok. 1906 (Polona).

Zabrze, ok. 1907 (ŚBC).

Brzezinki, ok. 1920.

Łowkowitz, ok. 1914.

Nasale, ok. 1930.

Kościeliska, ok. 1927.

Wiechowice, ok. 1914.

Kup, ok. 1917.

Łubniany, ok. 1930.

Brynica, ok. 1915.

Krośnica, ok. 1909.

Suchy Bór, ok. 1930.

Rogów Opolski, ok. 1907.

Narok, ok. 1936.

Daniec, ok. 1907.

Dębie, ok. 1913.

Suchy Bór, ok. 1905.

Stare Budkowice, ok. 1923.

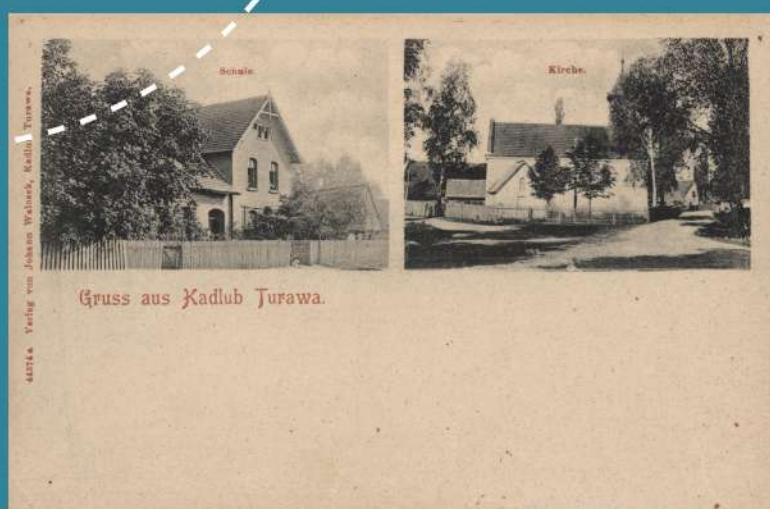
Bukowa Śląska, ok. 1913.

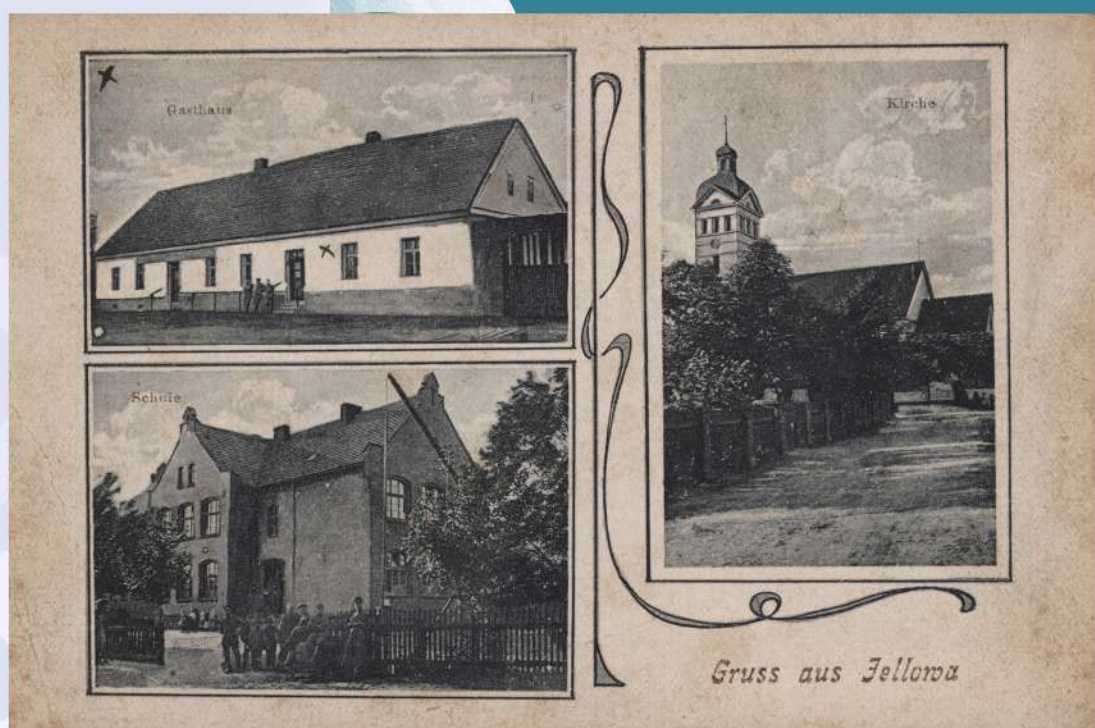
Brzezinki, ok. 1920.

Wiechowice, ok. 1914.

Kadłub Turawski, ok. 1904.

Kościeliska, ok. 1927.

Nasale, ok. 1930.(ŚBC).

Nasale, ok. 1930.(ŚBC).

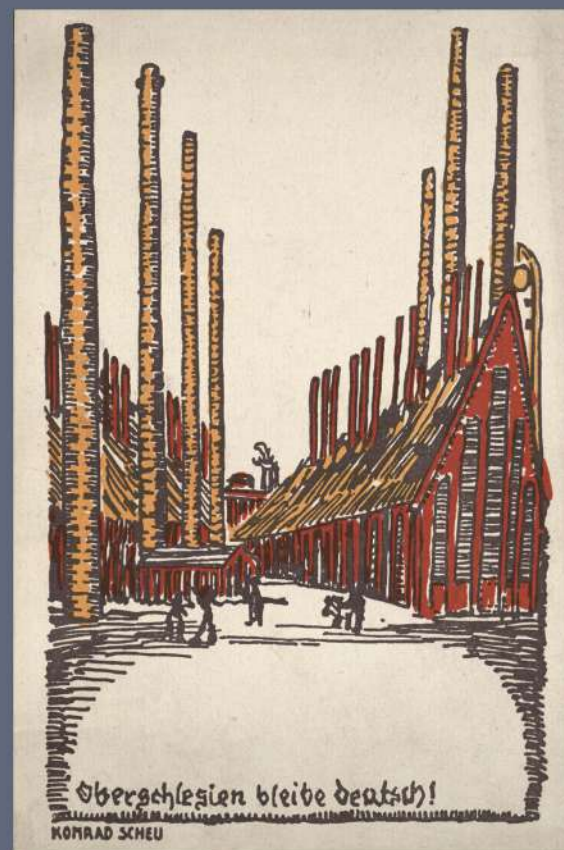
*Mapka to krystum w Warszawie, podawo
wielkiego wiewu na Placu Teatralnym, na
mecz G. Słazom, w jesieni 1919. Mulejka*

Górnośląskie tereny plebiscytowe to typowe tereny pogranicza. Obok mieszkańców zdeklarowanych narodowo jako Polacy lub Niemcy, istniała, szacowana na ok. 200 tys. osób, grupa o niesprecyzowanej świadomości narodowej. Polacy dominowali na ziemiach po prawej stronie Odry, przewagę mieli też we wsiach i stanowili zazwyczaj element proletariacko – chłopski. Niemcy zaś zamieszkiwali najliczniej lewobrzeżne powiaty, miasta, stanowili też grupę stojącą wyżej ekonomicznie i politycznie.

W tej sytuacji zarówno strona polska jak i niemiecka podjęła szeroko zakrojoną akcję propagandową. Polski Komisariat Plebiscytowy w Bytomiu działalność rozpoczął 20 II 1920 roku, a na jego czele stanął nie kto inny jak górnośląski polityk Wojciech Korfanty. Zaś w kwietniu dr Kurt Urbanek z katolickiej partii Centrum stanął na czele Niemieckiego Komisariatu Plebiscytowego, który swą siedzibę miał w Katowicach. Komisariaty rozpoczęły wzmożoną plebiscytową akcję propagandową, wykorzystując wszelkie możliwe wówczas środki przekazu – plakaty, ulotki, pocztówki, broszury czy główne medium jakim była prasa.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Opolu posiada w swych zbiorach kilkadziesiąt ulotek, broszur, plakatów oraz innych materiałów propagandowych z okresu górnośląskiego plebiscytu. Na ich przykładzie zapoznać się można nie tylko z argumentami, po które sięgała każda ze stron. Wyłania się z nich stereotypowy obraz Polaka i Niemca, jeszcze bardziej skrajny i ostry, niż na jakimkolwiek innym terenie. Na Górnym Śląsku, na pograniczu polsko – niemieckim, obydwa narody miały ze sobą nieustanną styczność, co w połączeniu z nasiloną propagandą doprowadziło tu do olbrzymich konfliktów.

Polskie głosy : bieda, militaryzm, głód, dzuma, nędza. Wyd.: Grass, Barth & Comp. W. Friedrich. Breslau, ok. 1920.

Górny Śląsk pozostanie niemiecki! Rys.: Konrad Scheu. Wyd.: Grass, Barth & Comp. W. Friedrich. Breslau, ok. 1920.

Górnoślązaku! Ratuj ojczyznę. Wróg chce zrabować twój ukochany Górny Śląsk. Wyd.: Grass, Barth & Comp. W. Friedrich. Breslau, ok. 1920.

Górny, Środkowy i Dolny Śląsk. Niemcy to nasza ziemia ojczysta. Górnoślązacy, zachowajcie jedność Śląska. Zbierajcie się w Związki Górnoślązaków Wiernych Ojczyźnie. Rys.: Adolf Münzer. Wyd.: Grass, Barth & Comp. W. Friedrich. Breslau, ok. 1920.

Oberschlesien, soll Euer schönes Land von den Polen ausgefaugt werden?

Heute leben trüben sich in Oberschlesien Tausende von demitleidenswerten Menschen aus Polen und Galizien herum, welche bereit sind, für den erbärmlichsten Lohn zu arbeiten, nur um dem Hunger-tode zu entgehen!

Wo der Hunger wimmelt es um Deinen, welche schreien um ein Stückerl Brot betteln! Bei Gott, wenn wir kommen (gleich landete von Rußland, ja, mitten im Winter, dasjaß durch die Welt), dann eine um Schilfwerk zu erdrosseln, sondern

Brot! Brot! Brot!

Oh die hungerstehende Gammerrall! So heißt es heute schon aus!

Und wie wird es um Oberschlesien gehen, wenn die Deutschen fallen sollten?

Gauertantende werden sich in unser Märdendes Land einbringen!

Der Arbeiter wird keine Arbeit verlieren oder doch mindestens infolge der Konkurrenz für einen Hungerlohn arbeiten müssen!

Das Frauen werden selbst die Haare vom Kopf heruntergerissen werden!

Oberschlesien wird binnen kurzen eine Wüste und Einöde werden, wie es Polen und Galizien in der letzten Zeit der polnischen Herrschaft geworden ist!

Polen hatte es nicht nötig, polnisch zu werden. Heute heißt daselbe Polen vor der

Revolution und dem Abfall!

Einmal zu den kirchlichen Vorgängen in Polen war die Unmenslichkeit, Tausende von Millionen Menschen aus Kongresspolen und Galizien sind nach Polen gekommen und haben das Land angründe gerichtet.

Oberschlesien, wolle ihr, daß auch Euer Land unter die Herrschaft von laubstreu'en Beamten kommt, die sich nur auf Eueren Boden stützen wollen!

Wollt Oberschlesien bleiben, dann wird es Bundesland, das von einem eigenen Landes-Herrn verwaltet wird. Was es polnisch, dann kommen nach dem polnischen Autonomiegesetz

Wirtschaftswort Galizien, die das Land zugrunde richten werden!

Oberschlesien, wolle ihr Euch von Polen durch Steuern ausgrenzen lassen!

Sich dem polnischen Autonomiegesetz nach Oberschlesien soll die Wüste sein! Klammheim nach Wladislaw ausstehen!

So bleibt in einem polnischen Oberschlesien nach dem Autonomiegesetz bei den jetzigen Steuern.

Nicht eine einzige Steuer wird aufgehoben! Neue Steuern dürfen aber eingeführt werden.

In einem polnischen Oberschlesien wird die polnische Einkommensteuer vom 1. Juli 1920

fest, welches gerade den kleinen Mann zu einer Schlinge unterlegt.

Steuern auf Bier, Wein, Schokolade, werden eingeführt werden wie in Polen. So sogar Steuern auf Butter, Zucker, Äpfel, Obst, Fleisch, Schinken werden können, genau so wie in Polen!

Deutschland hat keine Militärverpflichtung mehr. In Polen aber wird jeder Mann reformungs-

los eingezogen. Polen, das kein Geld für Schulen, Krankenhäuser, hat, unterhält ein Heer von 1. Millionen Soldaten!

Polen hat Polen die auf den heutigen Tag noch nicht. Mägen sich rechnen man in Warschau damit, daß im April, Mai der

Deutschland

seine Stimme geben.

Wied. A. Biele, B. u. S. R. Berlin 26.

Górnoszlazacy, czy Wasz piękny kraj ma być wyssanym przez Polaków?

Just daß Julia sie na Górnym Śląsku trüben sich die zehntausende von Polen in Galizien, welche bereit sind, für den erbärmlichsten Lohn zu arbeiten, nur um dem Hunger-tode zu entgehen!

Wo der Hunger wimmelt es um Deinen, welche schreien um ein Stückerl Brot betteln! Bei Gott, wenn wir kommen (gleich landete von Rußland, ja, mitten im Winter, dasjaß durch die Welt), dann eine um Schilfwerk zu erdrosseln, sondern

chleba! chleba! chleba!

Oh die hungerstehende Gammerrall! So heißt es heute schon aus!

Und wie wird es um Oberschlesien gehen, wenn die Deutschen fallen sollten?

Gauertantende werden sich in unser Märdendes Land einbringen!

Der Arbeiter wird keine Arbeit verlieren oder doch mindestens infolge der Konkurrenz für einen Hungerlohn arbeiten müssen!

Das Frauen werden selbst die Haare vom Kopf heruntergerissen werden!

Oberschlesien wird binnen kurzen eine Wüste und Einöde werden, wie es Polen und Galizien in der letzten Zeit der polnischen Herrschaft geworden ist!

Polen hatte es nicht nötig, polnisch zu werden. Heute heißt daselbe Polen vor der

rewolucja i oderwaniem sie!

Einmal zu den kirchlichen Vorgängen in Polen war die Unmenslichkeit, Tausende von Millionen Menschen aus Kongresspolen und Galizien sind nach Polen gekommen und haben das Land angründe gerichtet.

Oberschlesien, wolle ihr, daß auch Euer Land unter die Herrschaft von laubstreu'en Beamten kommt, die sich nur auf Eueren Boden stützen wollen!

Wollt Oberschlesien bleiben, dann wird es Bundesland, das von einem eigenen Landes-Herrn verwaltet wird. Was es polnisch, dann kommen nach dem polnischen Autonomiegesetz

Wirtschaftswort Galizien, die das Land zugrunde richten werden!

Oberschlesien, wolle ihr Euch von Polen durch Steuern ausgrenzen lassen!

Sich dem polnischen Autonomiegesetz nach Oberschlesien soll die Wüste sein! Klammheim nach Wladislaw ausstehen!

So bleibt in einem polnischen Oberschlesien nach dem Autonomiegesetz bei den jetzigen Steuern.

Nicht eine einzige Steuer wird aufgehoben! Neue Steuern dürfen aber eingeführt werden.

In einem polnischen Oberschlesien wird die polnische Einkommensteuer vom 1. Juli 1920

fest, welches gerade den kleinen Mann zu einer Schlinge unterlegt.

Steuern auf Bier, Wein, Schokolade, werden eingeführt werden wie in Polen. So sogar Steuern auf Butter, Zucker, Äpfel, Obst, Fleisch, Schinken werden können, genau so wie in Polen!

Deutschland hat keine Militärverpflichtung mehr. In Polen aber wird jeder Mann reformungs-

los eingezogen. Polen, das kein Geld für Schulen, Krankenhäuser, hat, unterhält ein Heer von 1. Millionen Soldaten!

Polen hat Polen die auf den heutigen Tag noch nicht. Mägen sich rechnen man in Warschau damit, daß im April, Mai der

wojna z bolszewikami

Polen, das kein Geld für Schulen, Krankenhäuser, hat, unterhält ein Heer von 1. Millionen Soldaten!

Polen hat Polen die auf den heutigen Tag noch nicht. Mägen sich rechnen man in Warschau damit, daß im April, Mai der

Niemcom

głos swój oddać może!

Jak była sytuacja kościoła katolickiego w Niemczech?

Według polskiej odczyty, obchodzono się w Niemczech z katolikiem prawie gorzej jak z łachmanyim.

Czy to jest rzeczywistość prawdą?

Bez przesady można powiedzieć, że katolicki kościół nigdzie takiej wielkiej roli nie odgrywał jak w Niemczech.

Zaden kraj w swoim Parlamencie nie ma takiego silnego zastępstwa, jak niemieccy katolicy w Centrum.

Bez katolickiej partii, centrum, w Niemczech nie możebnym było rządzić, bez Centrum żadna ustawa do skutku nie doszła.

Centrum w Niemczech się zawsze o to starał, że interesy ludności katolickiej zawsze uwzględnione zostały.

Jak niedźża była sytuacja kościoła w innych, nawet w katolickich krajach! Wo

Włoszech

odebrano Papieżowi Państwo kościelne. Dział Papież jeszcze się nie może na ulicach Rzymu, w swojej stolicy pokazać. Jest niewolnikiem w Watykanie!

Francya

przed laty kościołowi odebrała majątek i protestanckim niemieckim księżcom oddała. Religijne zakony zostały po większej części z katolickiej Francji wygnane. Do dzisiejszego dnia panuje pomiędzy Francją i Papieżem zawzięte nieprzyjaźnielstwo. W

Austrii

co prawda, kościół katolicki nie był aciemężonym, ale co do życia katolickiego to było do ulitowania Boskiego.

Polska

jest jeszcze bardzo młodym Państwem, lecz dowodów nieprzyjaźnielstwa kościelnego nigdy nie brakuje. Jak w innych krajach tak i w Polsce chcą według ustawy agrarnej z dnia 16-go lipca 1920 r.

kościółom gruntu poodbierać!

Gdy biskup i papież po bardzo smutnych wypadkach, jak n. p. wypadek Potempe, na Górnym Śląsku porządek zrobić chcieli, biskup i papieża w podły sposób zaawazano.

Grożono nawet otwarcie z wysłaniem z katolickiego kościoła.

Ludu Górnoszlazki! Czy nie zadziwia cię to, że wybrano na komisarza polskiej sprawy takiego

Korfantego,

który już kilkakrotnie biskupa w najpodlejszy sposób znieważał, tak że biskup innej rady nie wiedział jak

Korfantego zaskarżyć!

Nie, w Polsce nie znajdziecie zbawienia.

Tylko w Niemczech kościół był i jest szanowanym.

Wie war es um die katholische Kirche in Deutschland bestellt?

Nach den polnischen Flugblättern ist der Katholik in Deutschland belnahe wie ein Lump behandelt worden.

Ist das wirklich wahr?

Ohne Ubertreibung kann man sagen, daß die katholische Kirche in keinem Lande eine so große Rolle gespielt hat, wie in Deutschland.

Kein Land hat in seinem Parlamente eine so machtvolle Vertretung wie die Katholiken Deutschlands im Zentrum.

Ohne die katholische Partei, das Zentrum könnte in Deutschland überhaupt nicht regiert werden. Gehege konnten ohne das Zentrum nicht zustande kommen.

Das Zentrum hat in Deutschland stets dafür Sorge getragen, daß die Interessen des katholischen Bevölkerungssteiles nicht zu kurz kamen.

Wie elend stand, verglichen mit Deutschland, die Kirche in andern, selbst in katholischen Ländern da!

Italien

hat dem Papste den Kirchenstaat geraubt. Noch heute kann sich der Papst in den Straßen Roms, seiner Hauptstadt, nicht sehen lassen. Er ist der Gefangene im Vatikan!

Frankreich

hat eheidem die Güter der katholischen Kirche geraubt und sie den protestantischen deutschen Fürsten gegeben. Die religiösen Orden sind größtenteils aus dem "katholischen" Frankreich verjagt worden, bis zum heutigen Tage besteht zwischen Frankreich und dem Papste erbitterte Feindschaft. In

Oesterreich

wurde die katholische Kirche allerdings nicht bedrückt, aber das katholische Leben war zum Götterbarmen! Kirchenbesuch, Sakramentenempfang kannte man nur dem Namen nach!

Polen

ist ein ganz junger Staat, doch an Proben für Kirchenfeindschaft hat es nicht gefehlt. Wie in anderen Ländern will man auch in Polen nach dem Agrargefeg vom 16. Juli 1920 die Kirche

ihrer Güter berauben.

Als Bischof und Papst nach tieftraurigen Vorfällen wie dem Potempapfall in Oberschlesien Ordnung schaffen wollten (viel zu spät nach dem Urteile aller einsichtigen Leute) da wurden Bischof und Papst

in der gemeinsten Weise beschimpft.

Ja man entblödete sich nicht, offen mit Abfall von der katholischen Kirche zu drohen. Oberschlesisches Volk! Macht es Dich nicht ruhig, daß man zum Sachwalter der polnischen Sache einen Korfanty gemacht hat, welcher wiederholt den Bischof in der schmutzigsten Weise angegriffen hat, so daß sich der Bischof keinen anderen Rat wußte als

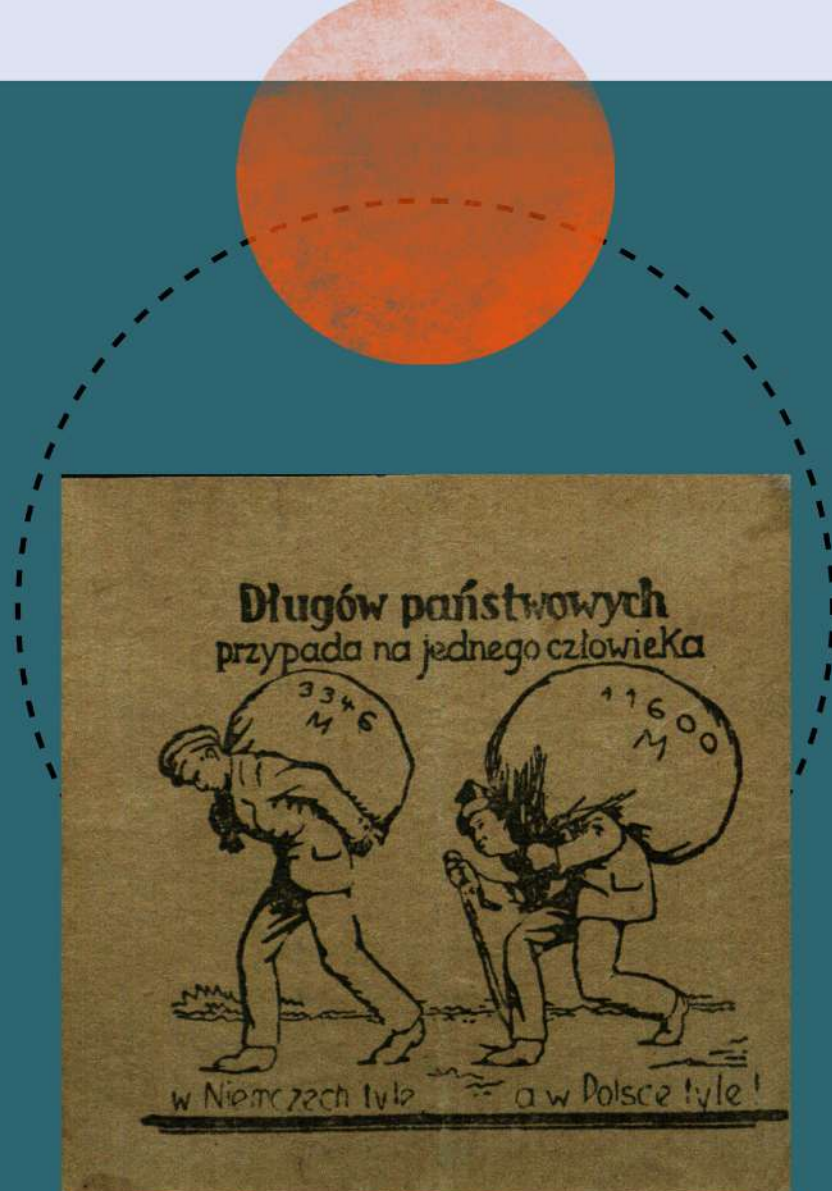
Korfanty zu verklagen?

Nein, bei Polen werdet Ihr Euer Heil nicht finden!

Nur in Deutschland wird die Kirche, wie schon früher, stets geachtet und geehrt sein!

Obrazek religijny. Wyd.: Grass, Barth & Comp. W. Friedrich. Breslau, ok. 1920.

Kukuryku, kukuryku! Głosowanie zaczyna się rano!
Kukuryku, kukuryku! Nigdy nie będziemy Polakami!

Trzymaj ojczyznę!
Obrazek religijny. Wyd.: Grass, Barth & Comp. W. Friedrich. Breslau, ok. 1920.

Rodacy! Nie bójcie się! Głosowanie jest tajne i nikt nie może zobaczyć, na kogo zagłosowaliście. Nie 2 urny na karty do głosowania, lecz tylko jedna i do niej oddacie niemiecką kartę, jeśli Wasza przyszłość powinna być szczęśliwa. Rodacy! Nie bójcie się! Niemiec nie jest fałszywy ani mściwy, po niemieckim zwycięstwie nikt nie będzie Was pociągał do odpowiedzialności z powodu Waszej dotychczasowej politycznej działalności, dlatego głosuj za Niemcami!

Rumuńska sztuczka Prusaków.

Słuchajcie, Robotnicy kopalnian, co się niedawno zdarzyło!

Ze dwa miesiące temu jakaś berlińska firma namówiła górników górnośląskich na wyjazd do Rumunii, obiecując, że im tam będzie dobrze, jak w raju. Gazety polskie ostrzegały, żeby nie wierzyć tym obietnicom pruskim, ale ludzie — jak ludzie. Ciekawi, co tam we świecie, dobrze zarobku pożądliwi, tak też dali się złapać i pojechali.

Aż tu słyszą, że w styczniu ma być plebiscyt.

Tak część tych górników zażądała zwrotu paszportów od zarządcy kopalni, Niemca, bo chciała wrócić na Śląsk do głosowania.

I wtedy dopiero pokazało się, po co ich tu zwabili.

To Prusacyko nie tylko im paszportów wydać nie chciało, ale bezwstydnie powiedziało, że

przed głosowaniem z Rumunii ich nie puści, bo jako Polacy pewnieby swoje głosy za Polską oddali!!

No i byłoby tam ci robotnicy siedzieli, dokąty się było temu Prusakowi podobało, ale poszli przecie po rozum do głowy i udali się po obronę do konsula polskiego. Dopiero za jego pomocą powrócili na Śląsk przez Polskę, ale i tak nie obezno się bez tego, że ich ten Prusak przy wypłacie zarobków i kosztów podróży ostrągał.

Ktoby temu nie wierzył, niech się spyta tych, co z tej Rumunii wrócili.

A dowie się od nich jeszcze lepszych rzeczy. Dowie się, że te obiecwane rumuńskie złote góry, to były gumowe bały, któremi grzebiel robotników hojnie okładano, że niemiecki panik razem z przakupioną rumuńską policją, traktowali ich jak bydło, aresztował i okrawał zarobki!

Ci biedacy, co tam jeszcze zostali, gwałtu wolają, aby ich ratować i zamierzają, przez śnieżyste Karpaty choćby nawet bosą do Polski uciekać.

Oto widzicie: tak wyglądają zawsze pruskie obietniczki!

A sens tego jest taki:

Nie wierz Prusakowi, choćby Ci nie raz, ale sto razy przysięgał!!

Pamiętaj o tem, że

Prusak zawsze i wszędzie jest Twoim wrogiem i czyha na Twoją zgubę!!

Ale Ty Robotniku, Ty Ludu Górnośląski, zawsze jeszcze **łałowierny**, zawsze się jeszcze dajesz oszukać, a potem cierpisz i żalujesz zapóźno. Na miłość Boską mało to macie jeszcze gorzkiego doświadczenia i z przeszłych i z obecnych czasów?

Prześladacie już raz wierzyć i dawać się oszukiwać tym pruskim kłamcom, którzy i niebo i ziemię i piekło poruszają, aby Wasz kraj w swych krwawych szponach zatrzymać na zawsze!

Oni by Was nie tylko do Rumunii, ale na **każęc**, na samo dno piekła wysłali, gdyby mogli, aby tylko liczbę polskich głosów osłabić!

Jeszcze tysiącami takich i gorzszych jeszcze podstępów i łajdactw będą Was podchodzić, ale czujcie! Wasze oko musi je uderzać!

Jeżeli teraz nie wyrwiecie się ze szponów pruskich, to już się druga taka sposobność nie zdarzy!

Dla Was jest ta bogata ziemia górnośląska, nie dla obcych tyrańskich przybłędów.

Wbijcie w nią pazury i choćby Wam krew z czoła ociekała, nie dajcie jej sobie wydrzeć obecnym i nowym jeszcze przybyszom z okrojonego „Vaterlandu”.

O losie tej ziemi Wy, prawi jej dziedzice, macie rozstrzygać, a nie przypadekowi urodzone tu przybłędy lub bękarty germańskie z opolskiego szpitala.

Baczność Robotniku!

Baczność Ludu Górnośląski!

Czuwaj! Nie stracić ani jednego polskiego głosu! Zamknąć uszy na pokusy i kłamstwa pruskie, a zwycięstwo i wolność z nami!!

Cyt-Cyt!
Plebiscyt!
Zburzy nam
Pruski kram!

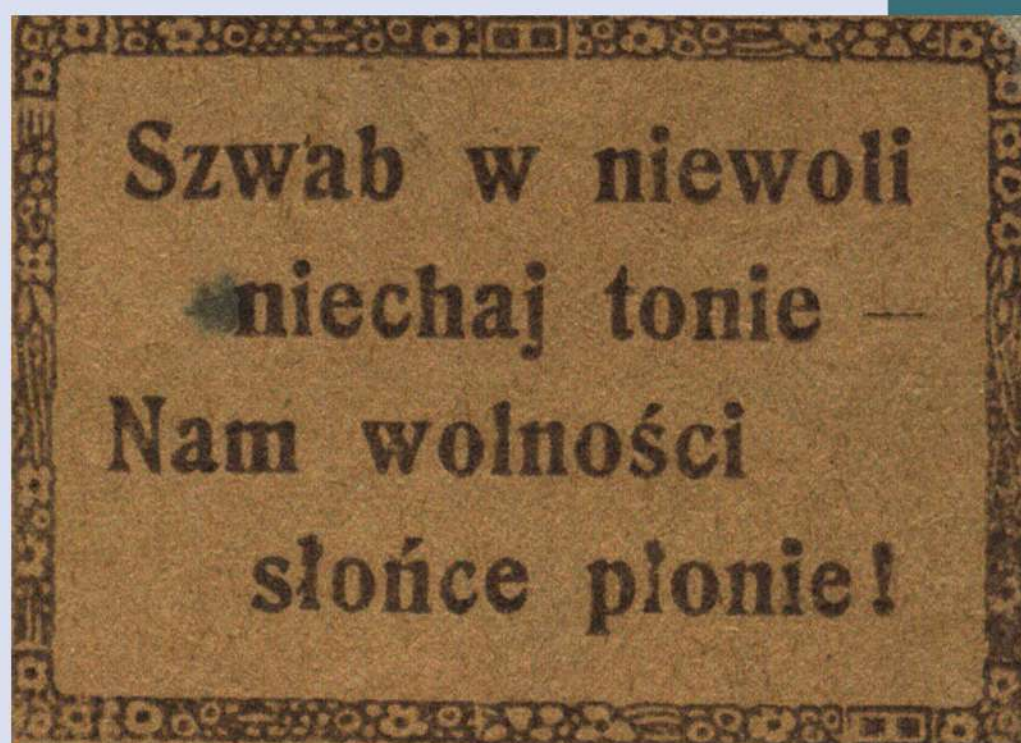
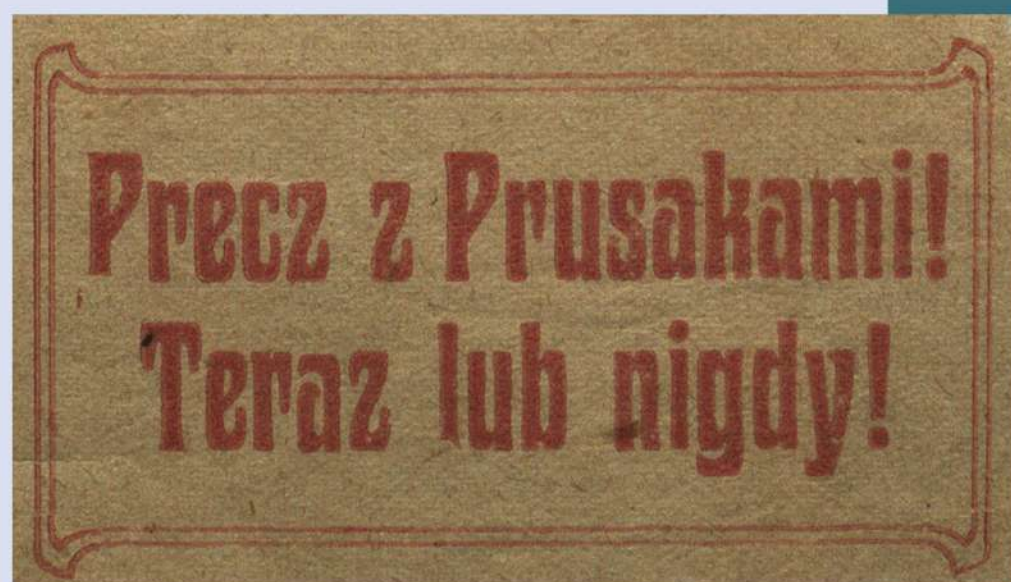
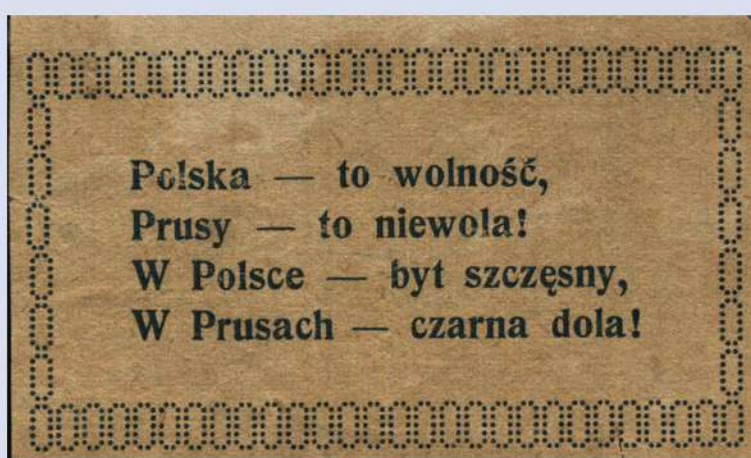
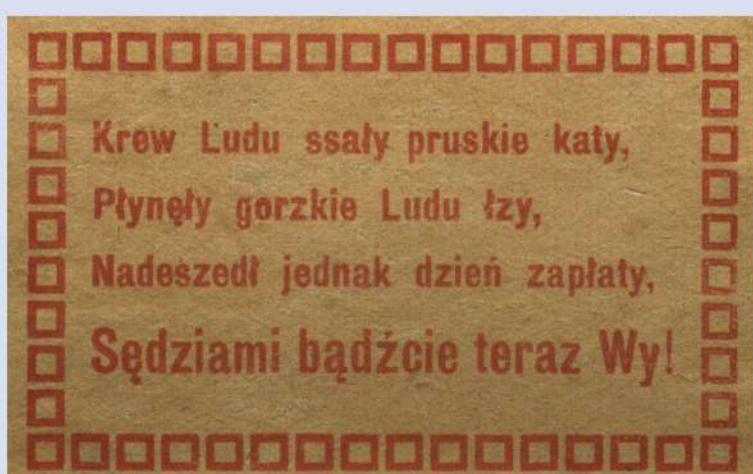
Niemcy Śląska
nie wyżywią.
Już przed wojną Polska Śląsk żywiła.

Każde słowo Prusaka
jest kłamstwem!
Każde przyrzeczenie —
świszkiem papieru!

Kobiety Polskie!
W waszych rękach los
Górnego Śląska!

Gdy Śląsk nie zerwie teraz psiej obroży
i w pruskie jarzmo drugi raz kark włoży,
Choćbyście potem jak w piekie cierpieli,
Świat na to powie:

Samiście tak chcieli!

Czas przełomu

W roku 1913 było na Górnym Śląsku tylko 13 nauczycieli Polaków.

Nur 13 polnische Lehrer waren im Jahre 1913 in Oberschlesien tätig.

Porównawcze przedstawienie obrazkowe jest niemożliwe, ponieważ obrazek polskiego nauczyciela górnośląskiego byłby niewidzialnie mały!

Eine vergleichende bildliche Darstellung der polnischen ober-schlesischen Lehrer lässt sich nicht geben, da das Bild des polnischen Lehrers unsicht-bar klein gezeichnet werden müsste!

Rząd pruski wydał 1 1/2 miljarða na germanizację Polaków! Oto „błogosławieństwa” rządów niemieckich!
Der preussische Staat gab 1 1/2 Milliarden für Germanisierung der Polen aus!
Das war der „Segen“ der deutschen Herrschaft!

Z 5 929 górnośląskich nauczycieli było w roku 1913 5 916 Niemców!
Von 5 929 ober-schlesischen Lehrern waren im Jahre 1913 5 916 deutsch!

Nauczyciel niemiecki był germanizatorem ludu górnośląskiego i starał się dziecku polskiemu wydrzeć jego mowę rodzinną.

Der deutsche Lehrer war der Germanisator des ober-schlesischen Volkes und arbeitete erfolgreich daran, dem polnischen Kinde seine Muttersprache zu entreissen. Tak wygląda niemieckie „równouprawienie!“ So sieht deutsche „Gleichberechtigung“ aus!

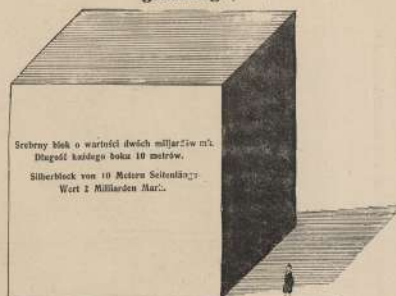
Cierpienia ludu górnośląskiego pod panowaniem niemieckim.
Die Leidensgeschichte des ober-schles. Volkes unter deutscher Herrschaft.

Zestawienie statystyczne z obrazkami.

Ein statistisches Bilderbuch

O ile poszkodowali niemieccy pracodawcy wszystkich górnośląskich robotników kopalnianych?
Um wieviel wurden sämtliche ober-schlesische Bergarbeiter von ihren deutschen Arbeitgebern geschädigt?

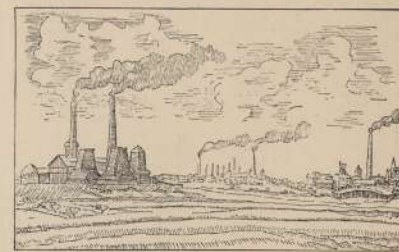

Srebro blok o wartości dwóch miliardów mł. Długość boku 10 metrów. Silberblock von 10 Metern Seitenlänge. Wert 2 Milliarden Mark.

Strata, którą wszyscy górnośląscy górnicy razem ponieśli w 30-letniej pracy z powodu różnic płac między Górnym Śląskiem a zachodem! Wynosiła przeszło dwa miliardy marek. Wartość tej sumy odpowiadała boku srebra, którego boki miały 10 metrów długości.

Sämtliche ober-schlesischen Bergarbeiter wurden infolge des Lohnunterschiedes zwischen Oberschlesien und Westdeutschland in 30-jähriger Arbeit von den deutschen Grubenbesitzern um mehr als 2 Milliarden Mark geschädigt. Der Wert dieser Summe entsprach einem Silberblock von 10 Metern Seitenlänge!

O wiele poszkodowali niemieccy pracodawcy wszystkich górnośląskich robotników hutniczych i kopalnianych razem?
Um wieviel wurden sämtliche ober-schlesischen Berg- und Hüttenarbeiter von ihren deutschen Arbeitsgebern geschädigt?

Górnicy i hutnicy Górnego Śląska ponieśli pod niemieckimi rządami od roku 1895 — 1909 z powodu niesprawiedliwej różnicy w płacach górnośląskich a zachodnimi niemieckimi razem straty 2 miliardy 700 milionów marek. Dla porównania przeliczamy, że wartość przedwojenną wszystkich hut i kopalń górnośląskich wynosiła tylko 1 miliard marek! O ile „obłudniejsza“ niemieckiego panowania na Górnym Śląsku!

Sämtliche Berg- und Hüttenarbeiter Oberschlesiens erlitten unter deutscher Herrschaft von Jahre 1895—1909 infolge des ungerechten Lohnunterschiedes zwischen Oberschlesien und Westdeutschland einen Schaden von 2 Milliarden 700 Millionen Mark. Man bedenke zum Vergleich, dass der Fabrikenswert aller Hütten- und Bergwerke Oberschlesiens nur 1 Milliarden betrug! Das war der „Segen“ der deutschen Herrschaft in Oberschlesien!

Głosujcie za Polską!

Stimmt für Polen!

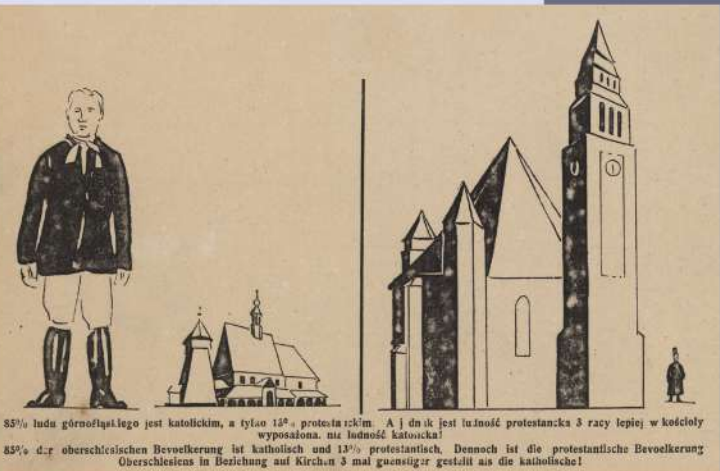
Jak pod panowaniem niemieckim upośledzano robotnika polskiego?
Wie unter deutscher Herrschaft der polnische Arbeiter zurückgesetzt wurde?

Wybitni urzędnicy kopalni i hutniczy. — Höhere Berg- und Hüttenbeamte.

Wielki polski urzędnik kopalni i hutniczy. — Großer polnischer Berg- und Hüttenbeamter. — Wieviel polnisches Arbeiter. — Wieviel polnisches Arbeiter. — Wieviel polnisches Arbeiter. — Wieviel polnisches Arbeiter.

85% ludu górnośląskiego jest katolikiem, a tylko 15% protestantem. A i tak jest ludność protestancka 3 razy lepiej w kościoły wyposażona, niż ludność katolicka! 85% d.r. ober-schlesischen Bevölkerung ist katholisch und 15% protestantisch. Dennoch ist die protestantische Bevölkerung Oberschlesiens in Beziehung auf Kirchen 3 mal günstiger gestellt als die katholische!

Z : Cierpienia ludu górnośląskiego pod panowaniem niemieckim : zestawienie statystyczne z obrazkami, ok. 1920.

Косцындер

Czasopismo wesołe-górnośląskie. Wychodzi 1-go, 10-go i 20-go każdego miesiąca
Adres redakcji i abonamentu: Wydawnictwo „Mazowiec”, Grand Kallia, Białystok, Górny Białystok, ulica Główna 10, poczt. 51.

Przed konszachtami dyplomatycznymi.

NIE DAMY ZIEMI-SKĄD NASZ RÓD!

Górnolślązacy: Polsko, myśmy spełnili swój obowiązek, ale teraz bacz Ty, by ci chytra dyplomacja nie wydarła tego, co twoje! Ludzi twardych posłizd do Paryża! Bez naszej zgody niech nic nie podpisują, bo inaczej tego nie uznamy!

Aprile, 20 marzo 1931.

KOCYNDER

Czasopismo wesoło-górnośląskie. Wychodzi 1-go, 10-go i 20-go każdego miesiąca.
Adres redakcji i administracji: Wyżnianów „Kocysze”, Karłowicki Błom, Olęsy Śląsk, ulica Olszowa 16, telefon 11.

Głos przodków i Ojczyzny.

Polski komisarz plebiscytowy Korfantiy:

Polski komisarz plebiscytowy Korfaniy:
Głos przodków, Ojczyzny i serc Waszych polskich oraz interes własny i Waszych
potomków nakazuje Wam głosować za Polską!

KOCYNDER

Czasopismo wesoło-górnośląskie. Wychodzi 1-go, 10-go i 20-go każdego miesiąca
Adres redakcji i administracji: Wydawnictwo „Koczkodź”, (Karol Kolliet) Bytom, Górny Śląsk, ulica Główna 10, prócz 51.

Do Polski!

Wichura niemiecka kłamstwami pluje,
Słask jednak do Polski szczerzeliwie żegluj —

KOCYNDER

Czasopismo wesołe-górnośląskie. Wychodzi 1-go, 10-go i 20-go każdego miesiąca

Huśtawka plebiscytowa.

Kocynder: Chcecie mieć „Deutschland über alles“ — bedziecie górą, ale tak!

Dzień Wyzwolenia.

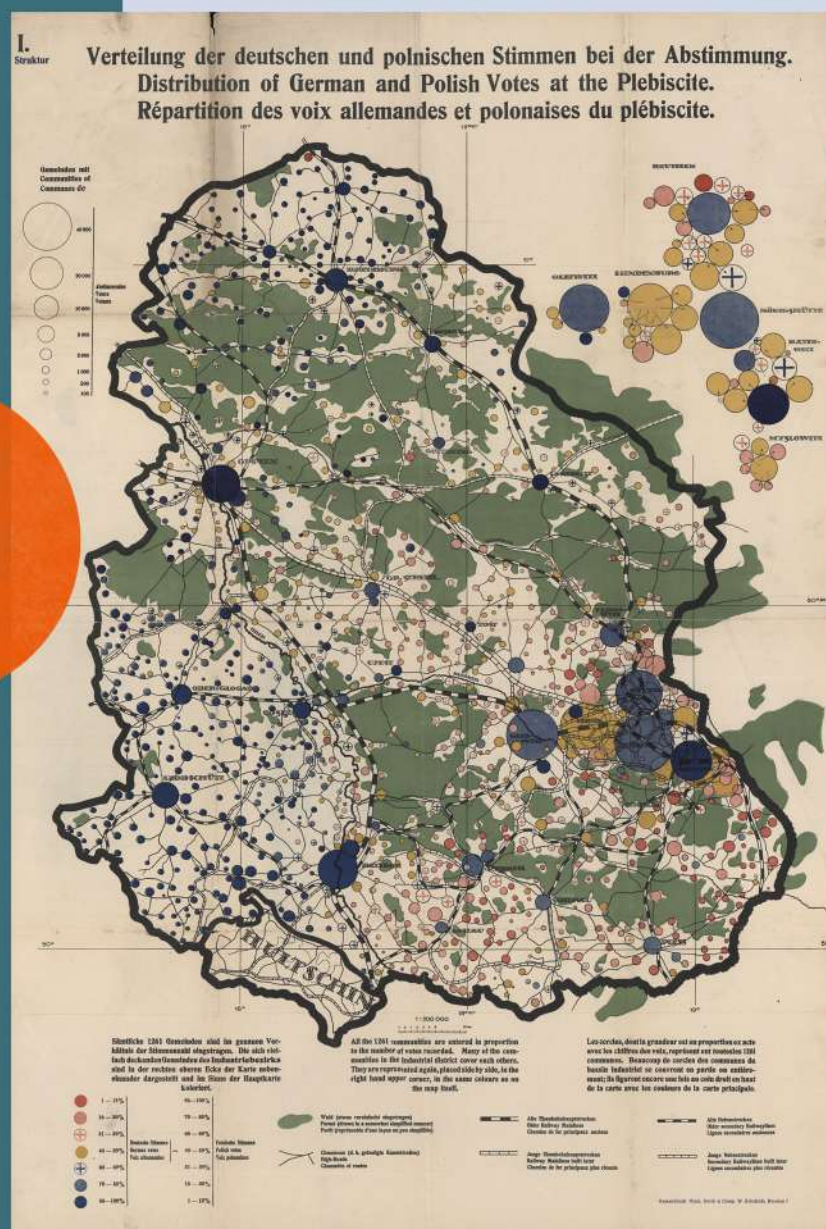

Robotnik górnośląski:

Tylko pod znakiem Orła Białego wyzwolimy się z jarzma pruskiego i zdobędziemy samodzielną. Niech żyje Polska i złączony z nią Górny Śląsk!

Górnoślazaczka: Jeśli mnie, Prusaku, dalej będziesz napastował, poproszę tego oto młodzieńca, aby mnie obronił przed twymi „zoletami“.

Wynik plebiscytu i podział Górnego Śląska.

Dzień plebiscytu, niedziela 20 marca 1921 roku, był dniem deszczowym. Spośród ok. 1,2 mln głosujących, za przyłączeniem do Polski głos oddało 479 365 osób (40,3%), a za pozostaniem w granicach państwa niemieckiego 707 393 (czyli 59,4%). Wyniki w powiatach były różne – w pszczyńskim za przyłączeniem do Polski głosowało 73% mieszkańców, w rybnickim 65%, ale w opolskim 5% czy w głubczymkim już tylko 0,5%. Niemcy uznali, że zwycięstwo decyduje jednoznacznie o pozostawieniu całego obszaru Górnego Śląska w granicach państwa niemieckiego. Polacy, którzy zwyciężyli w powiatach po prawej stronie Odry, zażądali odłączenia części spornego terenu od Niemiec i przyłączenia go, zgodnie z wolą mieszkańców, do Polski. Wojciech Korfanty zaproponował linię graniczną, biegnącą od granicy z Czechosłowacją (Bogumin) wzdłuż Odry, przez m.in. Żimnice Wielkie, Kolonowskie, Żębówice, Broniec, Bodzanowice, do granicy. Gen. Henri Le Rond zaproponował z kolei granicę przesuniętą bardziej na wschód. Trzecie rozwiązanie przedłożyła strona brytyjsko – włoska; było ono dla Polski najmniej korzystne, gdyż pozostawiała stronie polskiej powiaty pszczyński, rybnicki oraz niewielkie tereny okręgu przemysłowego. Gdy projekt ten zyskiwał coraz większą przewagę, Polacy podjęli decyzję o zbrojnym zajęciu terenów i z 2 na 3 maja 1921 roku wzniesili III powstanie. Doprowadziło ono ponownego zastanowienia się mocarstw nad podziałem Górnego Śląska. Ze względu na różnice zdań, ostateczną decyzję o granicy polsko – niemieckiej podjął miała Rada Ligi Narodów.

Decyzję powołanej specjalnie tzw. komisji czterech, 20 października 1921 roku zatwierdziła rada Ambasadorów.

Przy Niemczech pozostawiono 70,8% powierzchni obszaru plebiscytowego, który zamieszkiwało 52,8% ludności. Polsce z kolei przyznano tylko 29,2% terenu, ale z 47,2% mieszkańców. Choć był to teren mniejszy, to właśnie na nim ulokowane były cenne zakłady przemysłowe. Po polskiej stronie Śląska znajdowały się bowiem 53 kopalnie węgla kamiennego (z 67) czy 10 kopalń cynku i ołowiu (z 15). Strona polska nie mogła więc mówić o przegranej, choć nie miałyśmy problemem był fakt, że poza granicami kraju zostało ok. 500 tys. tych, którzy głosowali za Polską; szacowano też, że na polskim Śląsku pozostało ok. 250 tys. zdeklarowanych Niemców.

„Dzień szczęścia. Dzień po głosowaniu cały Górny Śląsk odetchnie : spokój i pokój powrócą do kraju, a Górny Śląsk pozostanie czym zawsze był : krajem niemieckim!”. Z : *Pieron*, 1921.

„Zew krwi. Polska : Dokąd idziesz Górnoślązaku? Górnoślązak : Do matki! Do mojej prawdziwej matki!”. Z : *Pieron*, 1921.

Demaskacja Korfantego. „Maskarada skończona. Wreszcie można znowu czuć się jak bandyta!”.

Braciszku Polaku, tak długo jak gwizdzę, wspinaj się i bierz Górny Śląsk – w obronę!

Dom hańby. „Idź do diabła, żebraku. Pieniądz berlińskiego podatnika należy się braciszкови Trockiemu”.

Śpiąca armia. „Anglia oczekuje, że każdy czyni swoją powinność”.

W doniczce, którą powierzono Le Rond'owi, zaczęły wyrastać chwasty. „To mi się podoba” powiedział ogrodnik, uśmiechając się szyderczo.

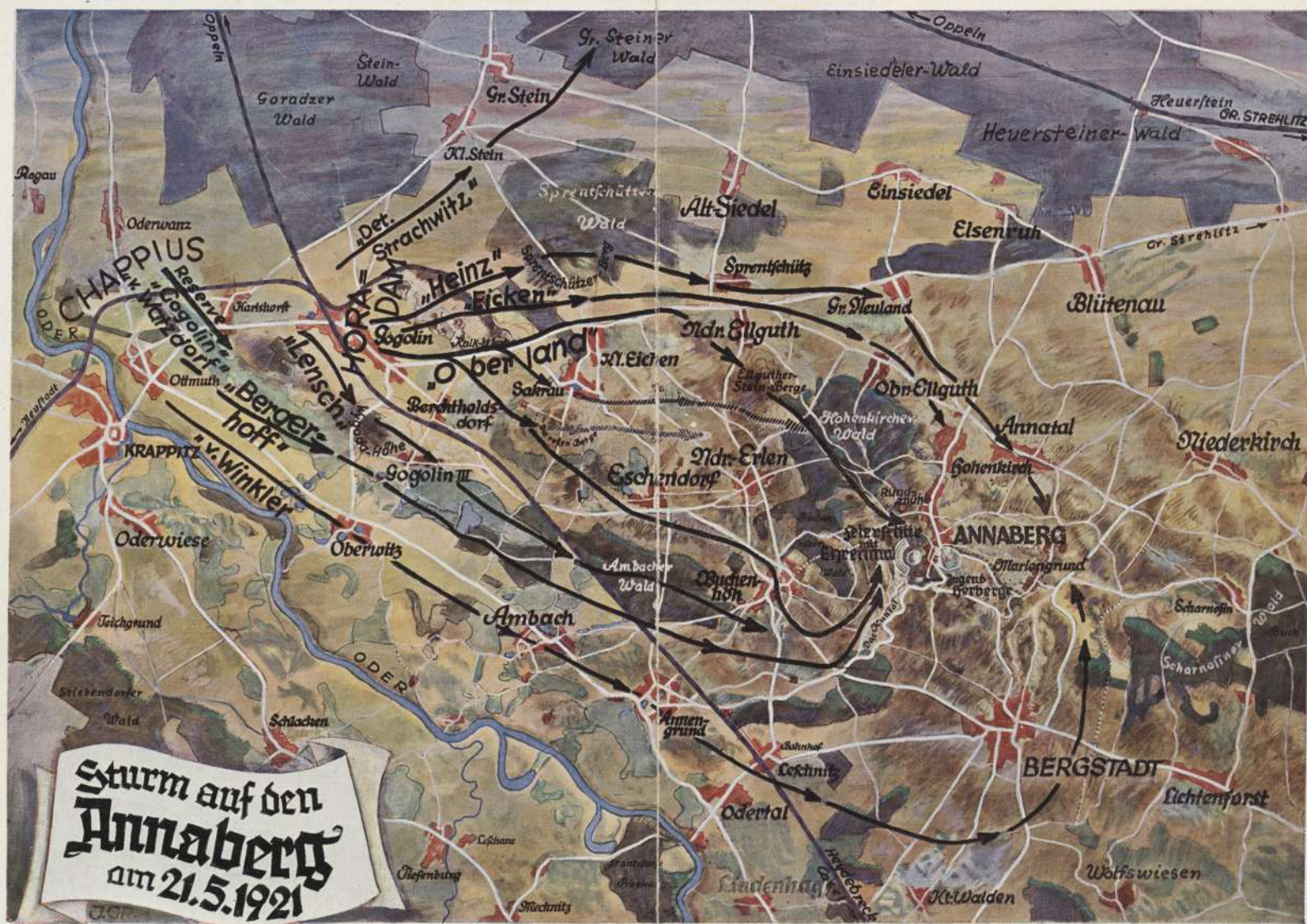
Abstimmungsgebiet Oberschlesien. Operationsplan für die Besetzung des Abstimmungsgebietes.

Anlage B 7

Mapa obszaru plebiscytowego na Górnym Śląsku, plan operacyjny dla okupacji obszaru plebiscytowego – Abstimmungsgebiet Oberschlesien.
Operationsplan für die Besetzung des Abstimmungsgebietes; w skali 1:300 000.

Verlag: C. Böhm's Nachf. M. Rogier, Sankt Annaberg O/S.

Bearbeitet von Dr. W. Gralka und Joh. Grutzka, Breslau.

Nachdruck verboten.

Atak na Górę św. Anny 21 maja 1921 roku. Z : *Der Annaberg O.-S.*

Wawrzyniec Pietrek urodzony 6 czerwca 1879 roku w Świętochłowicach, syn Rafała Pietrka i Konstancji z d. Magner. Uczestnik III Powstania Śląskiego jako szeregowy w 1 komp. 1 baonu 13 p.p. Żory.

Przodek Zbigniewa Nalichowskiego.

Przodkowie Gabrieli Salwierak.

Wawrzyniec Lorenz z żoną Martą Pietrek z d. Pillawa w mundurze pruskim z czasów I Wojny Światowej.

Dzieci Wawrzyńca Pietrka i Marty z d. Pilawa.

Ignacy Sas, urodzony 26 października 1884 roku w Szyszkowie (pow. wieluński), syn Karola i Marianny z d. Janyszek. Rolnik, członek Polskiej Organizacji Wojskowej, żołnierz 27 pp, powstaniec, uczestnik III Powstania Śląskiego - walczył w ramach 4 kmp 2 Batalionu Oleskiego w okolicach Gorzowa Śląskiego, Karłowa, Pawłowic, Zofijówki. Zmarł w Praszcze 22 lipca 1986 roku.

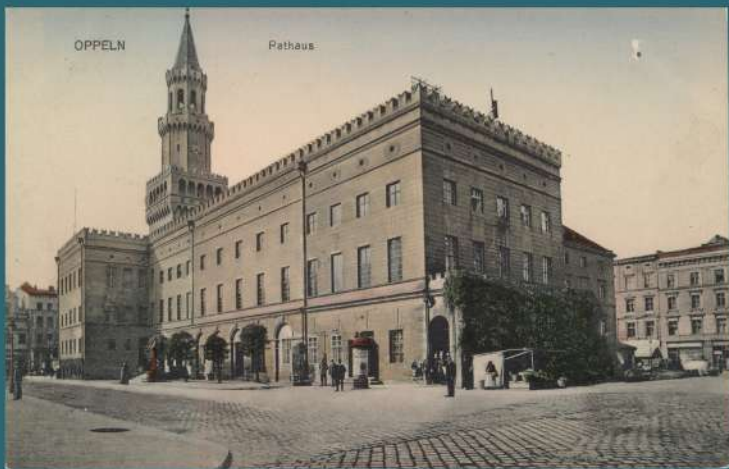
Opole, ok. 1898.

Opole, ok. 1815.

Opole, ok. 1908.

Ratusz, ok. 1910.

Rynek i widok
na ul. Koraszewskiego, ok. 1914.

Ściana wschodnia rynku,
ok.1921.

Ratusz, ok. 1900.

Ulica Krakowska, ok. 1921.

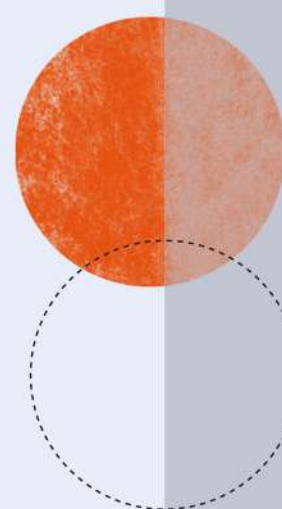
Widok od strony dworca na ul. Krakowską, ok. 1920.

Widok od strony Pl. Wolności na ul. Krakowską, ok. 1920.

Zamek Piastowski, ok. 1923.

Zamek Piastowski, ok. 1910.

Zamek Piastowski, ok. 1915.

Zamek Piastowski, ok. 1915.

Opole

Oppeln. Oderpartie, Kath. Pfarrkirche.

Inf.-Kaserne.

Friedrichsplatz.

czas
przełomu

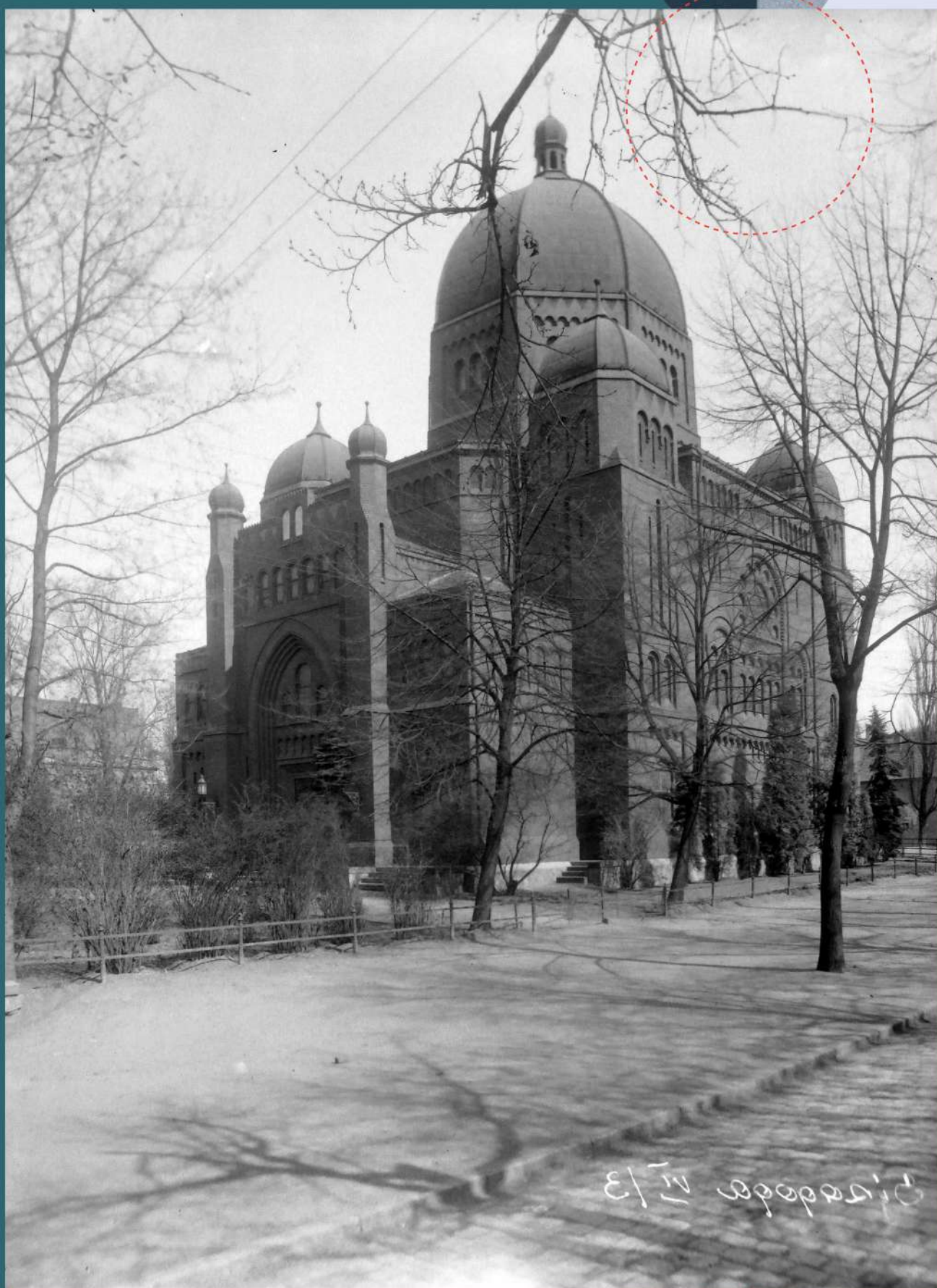
W opolskiej katedrze - ołtarz z cudownym obrazem Matki Boskiej Piekarskiej, ok. 1910.

Kościół Świętej Trójcy w Opolu w latach 1820-1945 kościół ewangelicki, ok. 1920.

Katedra Świętego Krzyża w Opolu, ok. 1910.

Nowa Synagoga w Opolu.

Koszary w Opolu, ok. 1917.

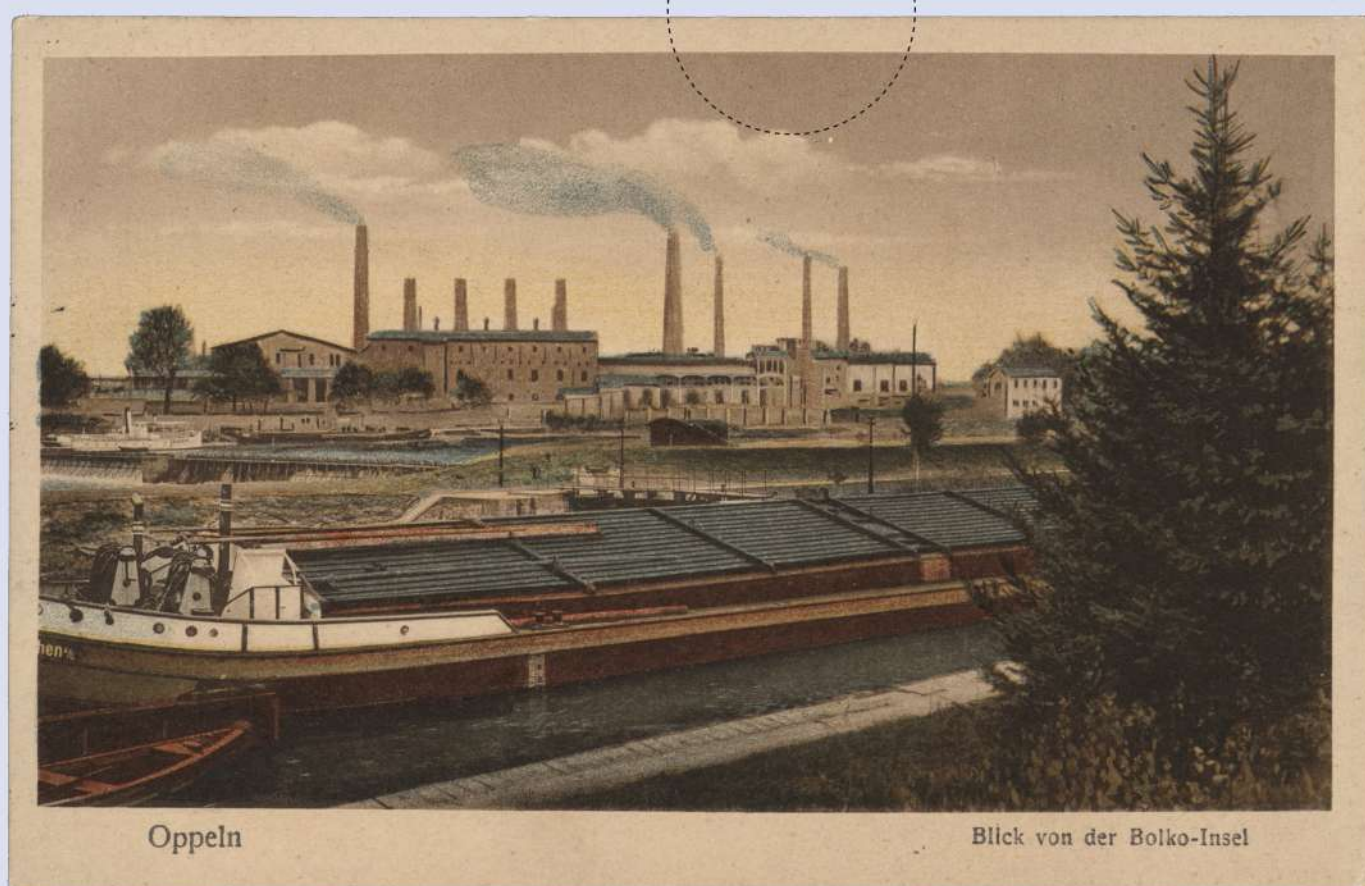
Koszary, ok. 1916.

Koszary, ok. 1910.

Nad Odrą, ok. 1930.

Widok na Bolko, ok. 1934.

Młynówka, ok. 1915.

czas przełomu

Ul. 1 Maja, ok. 1910.

Oppeln O.S. - Nikolaistraße

Ul. Książąt Opolskich, ok. 1934.

Ul. Grunwaldzka, ok. 1907.

czas przełomu

Plac Daszyńskiego, ok. 1911.

Plac Wolności, ok. 1927.

Pomnik Otto von Bismarcka przed gmachem poczty, ok. 1912.

czas
przełomu

Budynek opolskiej rejencji, ok. 1921.

Königliches Landratsamt (budynek starostwa), ok. 1909.

Gmach sądu, ok. 1910.